BABYLON

Číslo 2 ROČNÍK XXII • STUDENTSKÝ LIST PRO SENIORY • 15.- Kč na akademické půdě zdarma • 24. červen 2013

Jaký je svět, ten z vyvřelin a chladu,
mistrná ražba dvou
v třiceti stříbrných?

Eva Mišíková

Pomatená zubatá

Vážení čtenáři,

vycházíme se zpožděním 24. června a na školách už nikdo není. To ale vůbec nevadí, protože máme v záloze hospody, kavárny a restaurace, které mnohým lidem dali víc, než samotná vysoká škola. Alespoň to opakovaně tvrdí ti, které Babylon zpovídá a proč by si to někdo vymýšlel? Jednou z výjimek je Ivan Havel, který místo chození do kaváren a po flámech jako jeho bratr, raději doma studoval matematiku v ruských překladech kus za pět korun. A jak to dopadlo? Zatímco jeho bratr to dotáhl na prezidenta, Ivan zůstal celý život matematik. Kdo na tom vydělal? K tomu viz rozhovor na titulní straně a dál.

Nezdá se vám, že v této zemi poslední dobou všichni šílí? Akademici, novináři, historici, politici… A aby toho nebylo málo, začali do toho státní zástupci stíhat „nehmotnou“ korupci. A pak že myšlenková policie je jen chorý výplod jednoho přecitlivělého romanopisce. K tomu viz povídka na straně jedna a komentáře na straně tři.

Nezbzikli se jenom smrtelníci, ale z toho vedra pomateně poskakuje taky Zubatá. Jen za minulý týden umřeli Honza Kašpar, pak Filip Topol a když jsme Babylon posílali včera do tiskárny, pípla zpráva, že na věčnost se odebral i Rudolf Dzurko. To je opravdu masakr a nebude to lepší. Zbudou v téhle zemi jen vyžírkové, veksláci a komunisti? Jestli chcete vědět, jak to celé dopadne, využijte Stroj času na straně čtyři. „Necestoval jsem přece do budoucnosti, abych flirtoval s nějakou trpasličí ženou!“ tvrdí Josef Mlejnek junior, no junior…

Na straně šest si dal Martin Machovec práci s Holmanovým Březinou, což je půldruhého tisíce stran, celoživotní dílo, to je skoro nelidský. Na straně sedm se Barnavi snaží poněkud klopotně vysvětlit základ evropské svobody z křesťanského středověku, ale na tom Babylon stojí od samého počátku, věděli jsme to už za Chammurapiho. A za všechno může nacionalismus, viz zákaz býčích zápasů v Katalánsku. K tomu španělské vokno, to jsem měl minulý měsíc hned několikrát, na straně tři.

Kádrový dotazník tentokrát vyplnil Michal Blažek, skvělý poděs, kterému taky v životě všechno přesně vychází. Když ho za bolševika estébáci lámali ke spolupráci, byl z toho tak vynervovaný, že kdy měl v restauraci při svatební hostině, kde byli všichni podezřele vlídní, podepsat účet, vyskočil a zařval, že nic podepisovat nebude.

Do přílohy jsme pro vás připravili životní příběhy Františka Jíry z Polabí, který zachytil jeho příbuzný a společník Josef Janoušek. Jíra se dal za Císaře Pána k marině, v Austrálii dezertoval a nakonec zakotvil na Fidži, kde si jako první Čech otevřel živnost. Jo to byli Češi ještě podnikaví, kultivovaní, vynalézaví, svět je bavil a zajímal. Takže hola hej, pokud si nás nevyšlápne přes prázdniny zubatá, tak zase v září.

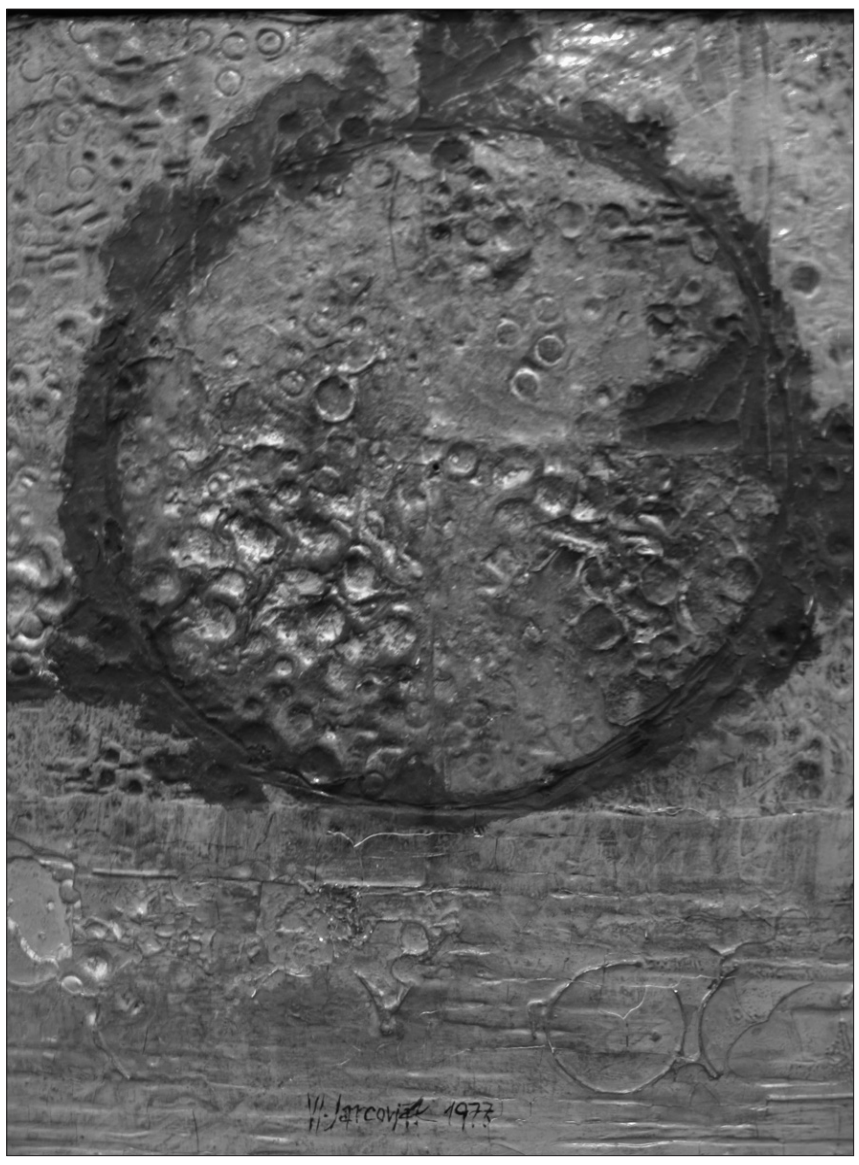

Vladimír Rajcovják: Kruh, *epoxid, sololit,1977*

Asexuální záležitosti

Nečasova vláda padla a noviny se zaplnily články, které vysvětlují aktuální události z hlediska sexuálního, sexuálně psychologického, genderového, pudového etc. Stačilo zazvonit mediálním zvonečkem a odborníci na pohlavní záležitosti se okamžitě přihlásili do služby.

Tak například profesor Cyril Höschl poskytnul MF Dnes dlouhý rozhovor, kde mluví o současné krizi jak podle Plzákových příruček z osmdesátých let. Hned v úvodu o Nečasovi říká: „V mých očích se tohle může stát jenom slušňákovi, moravskému chlapci, poctivému katolíkovi, otci čtyř dětí, když si nabrnkne konkubínu.“ Jeho kolegové, filosof Stanislav Komárek a psycholog Jeroným Klimeš, si dokážou užít prostoru v médiích (Orientace LN, Nejlepším premiérem by byl eunuch, 22. 6.) ovšem mnohem více.

Komárek: „Skutečně účinnou formou, jak opravdu eliminovat vliv milenek v politice, by bylo najmenovat si premiéra homosexuálního nebo nejlépe asexuálního.“

Na to Klimeš: „Tak kastráta! Ale ten by zase neměl potřebný drajv. Protože zde potřebujete chlapa, kterému testosteron šplouchá na mozek. Jak je člověk mírnější, ztratí chuť lézt do těchto stresových situací.“ Komárek: „Ale zase připomeňme si čínské eunuchy mořeplavce, kteří objevovali cizí kontinenty.“ Atd., atd. Fuj tajksl.

Něco „šplouchá na mozek“ zřejmě nejen psychologovi Klimešovi. Tak například, že byl Petr Nečas nejslušnějším premiérem, jakého jsme kdy měli, tvrdí v posledních dnech zcela vážně kdekdo. Jeho podlézání Putinovi, pokrytecké odsuzování Pussy Riot, dalajlamismu atd. jakoby se vypařilo v parfému Jany Nagyové. Statné ženštiny, o které se říkalo, že „umí“ Rittiga a Oulického, což zřejmě znamená, že s oběma veksláky byla jedna ruka.

I nejsprostší puberťáci se svojí mluvou nevyrovnají infantilní vulgaritě mediálních psychologů (testosteron na mozku) i politických a veksláckých šíbrů (někdo „umí“ někoho jiného).

Nedávno, během povodní, jsem potkal v zaplavené Libni místního faráře, P. Václava Sochora. Běžel ke mně a chválil Babylon, vyptával se, jak se časopisu daří. „Vy tam občas používáte takováta slovíčka, že jo?“ řekl a zamrkal na mě. „To je dobře, ono se to musí občas trochu prošťouchnout,“ dodal pan farář. Tímto ho zdravím. Jen si nejsem jistý, jestli čeština vůbec zná „slovíčka“, kterými by šlo trefně vyjádřit zhnusení nad chováním a mluvou všech těch Janoušků, Rittigů, Oulických a jejich poskoků a parťáků, lidí, kteří se motají kolem dnešní vysoké politiky, resp. toho, čemu se říká eufemisticky politický byznys.

-SŠ-

Co nenajdete na internetu, najdete v Libri prohibiti

Knihovna samizdatové a exilové literatury má otevřeno od pondělka do čtvrtka 13.00 - 17.00 hodin kromě prázdnin.

Najdete zde všechny důležité samizdatové a exilové publikace, knihy, noviny a časopisy, v češtině, slovenštině a dalších jazycích, letáky a další drobné tisky, soubor dokumentů Charty 77, Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a dalších nezávislých iniciativ. Audiovizuální fond obsahuje zvukové záznamy koncertů, přednášek, rozhovorů a obrazové záznamy mnoha zapovězených témat z doby před listopadem 1989. Je zde např. Originální videojournal, Videomagazín Karla Kyncla nebo Videomagazín Vokna.

Libri prohibiti, Senovážné nám. 2, 110 00 Praha 1, tel. 224225971, mail: libpro@iol.cz

Ryby mlčí, všechno ví

V Česku padla vláda – rozdávala funkce ve státních podnicích rebelujícím poslancům. Podle státního zástupce Ivo Ištvána se tak jedná o „nehmotnou korupci“: Politici „výměnnou za povinnosti a odpovědnost poslance přijali dobře placená místa v lukrativních státních podnicích“.

Ano demokracii je třeba opravit. Opozice nestačí. Vláda, která špatně vládně, by měla mít trestní odpovědnost, stejně jako strojvedoucí, který vykolejí. Poslanci, kteří se zpronevěřili poslaneckému slibu, by měli být obviněni z trestných činů jako je například výtržnictví, kuplířství či zločinné pletichy. Viz třeba schválení církevních restitucí, ačkoli většina je proti.

Podle státního zástupce Komára měl premiér Nečas ve věci neoprávněný prospěch tím, že dohodou s rebely na jejich odchodu ze sněmovny zabránil pádu své vlády! To je tedy napováženou! Hajzl jeden! Jak hluboko politika v této zemi klesla!

Police, která se ujala vlády, zjednala nápravu. Vyhlásila zákon, podle kterého se politika postavila na roveň pedofilii (viz Mach). Lid nadšeně souhlasil. Marně se premiér dušoval, že má počestné povolání, že je původem elektrotechnik. Stejně dopadl i poslanec, který tvrdil, že je poctivý zubař, což se snažil doložit diplomem. Nebylo mu to nic platné. Na základě novinových článků, sněmovních usnesení atd. byl usvědčen jako politik.

Na hranicích chytili ministryni kultury, která se v přestrojení za herečku snažila s potulnou kočovnou společností uniknout na sousední Slovensko. Byla odhalena, když při představení Maryši bratří Mrštíků vypadla z narychlo naučené role a začala deklarovat vládní prohlášení, připravené pro případ, kdyby se policejní puč nepovedl. Diváky to natolik rozzuřilo, že paní ministryně byla lynčována ještě před příjezdem velitele Grebeníčka z Uherského Hradiště.

Zavedení trestného činu politiky mělo blahodárný účinek na stav korupce v zemi. Nikdo se nechtěl stát premiérem. Na ulici odchytili jakéhosi nebožáka, násilím ho odvlekli k prezidentu Zemanovi, který ho jmenoval do čela nepolitické úřednické vlády, složené ze samých odborníků. Jenže z nestraníka se vyklubal straník, který byl následně obviněn ze zločinného spiknutí.

Zkorumpované centrum se díky aktivitám olomouckého státního zastupitelství zcela vylidnilo. Po chodbách Strakovy akademie se proháněly vlašťovky. Parlament zel prázdnotou. Davy jásaly.

Podobně tomu bylo v 16. století v Passieru na pobřeží Sumatry, kde se všichni zdráhali být králem. Podal o tom zprávu portugalský historik Joáo de Barrose. Lidí se tam pravidelně zmocňovalo jakési šílenství. Vyšli do ulic a hlasitě prozpěvovali zlověstná slova: Král musí zemřít!

Vražda krále byla jakási demokratická kontrola toho, zda se vlády neujal podvodník, protože bůh by jinak nedovolil, aby král sešel se světa tak bídnou smrtí, kdyby nebyl poskvrněn hříšnými skutky. V tomto smyslu jsme, po patnácti stech letech pauzy, kterou ovládlo lidskou přirozenost korumpující křesťanství, de facto navázali na slovanskou prademokracii, jak ji ve svých monumentálních *Dějinách národa českého v Čechách a v Moravě* nastínil *Otec národa* Franz Palacky.

Jak vidno, povaha člověka byla po staletí zcela zkažená. Nejde jen o to politiku zrušit, sama politika prosákla do všech oblastí lidského života, otrávila celou společnost, především myšlení lidí. Hříchy politiky se tak dál volně hromadí, snaží se narušit zdravý základ národního společenství.

Především je třeba jako nemravné zrušit mezilidské dohody, které jsou základem všeho zla ve společnosti, vedou lidi k tomu, aby přistupovali na kompromis, korumpují původní rozhodnutí, narušují čistotu idejí, oslabují myšlenky.

Postihnout ideovou korupci je velká výzva, před kterou policie stojí. Na to parlamentní demokracie nemyslí. Státní zastupitelství by při stíhání nehmotné korupce myšlenkové povahy měla vyjít z komparace lidské a hmyzí říše: Naprogramovaná včela plní bez ohledu na hmotný či jiný prospěch svou roli na tom místě, kam ji předurčila prozíravost evoluce, aniž by si kladla jakékoli korumpující otázky.

Rybář od jezera Mutěvo měl ze všeho nejraději ryby, ale ne jako jídlo, ale jako zvláštní tvory, kteří nejspíš znají tajemství smrti. Ukazoval oči mrtvých ryb Zacharu Pavlovičovi a říkal: „Podívej, jak moudře koukají! Ryba stojí mezi životem a smrtí, proto je němá a hledí bez výrazu; i to tele přeci přemejšlí, ale ryba ne, ta už všecko ví.“

Je olomoucké státní zastupitelství součástí státního podniku Moravské rybářství?

Kosti Havlům tedy ne

Rozhovor Babyonu s Ivanem Havlem

V nakladatelství Dokořán ti vyšla už třetí kniha sloupků z Vesmíru. Jak ses dostal k psaní pro tento časopis?

V létě 1990 jsme obměnili redakční radu *Vesmíru*, bylo třeba nahradit většinu dosavadních členů novými lidmi. Snažili jsme se oslovit mladší – dnes už moc mladí nejsou –, přičemž záměr byl využít toho, že zmizela ideologická cenzura, styl časopisu oživit a nepodléhat přehnanému scientismu. Stačí si vzpomenout pár jmen kolegů, které jsme přizvali ke spolupráci: Zdeňka Neubauera, Vaška Cílka, Jiřího Fialu, Dana Fryntu, Tondu Markoše, Jiřího Sádla, Josefa Vavrouška a další. Po mně se chtělo, abych byl šéfredaktorem a protože nedovedu moc odmítat, tak jsem to vzal, i když jsem věděl, že pro denní redakční dřinu nejsem zrozen. Té se naštěstí ujal a dodnes zdárně ujímá Ivan Boháček, vedoucí redakce. Tehdy vznikla i potřeba, abych napsal první úvodní editorial, pak i ten druhý a každý měsíc další – a stal se z toho rituál. Ten jsem přerušil až v roce 2011, abych z té poslední série mohl udělat tu třetí knížku.

Spolupracoval jsi s Vesmírem už před listopadem?

Kamarádi jsme byli hlavně s Boháčkem. Vyšel mi tam v roce 1987 článek o umělé inteligenci, jenomže pod pseudonymem mé ženy, která se tehdy ještě nejmenovala Havlová, jinak by to nešlo – šéfové Vesmíru byli poněkud přecitlivělí, abych tak řekl. Takže to vyšlo pod jménem Lantayová.

Vydat ryze odborný článek pod tvým jménem nešlo ještě ani koncem 80. let?

Právě tehdy ne. Publikoval jsem ještě v 70. letech klidně matematické články v oboru *computer science* a pak takové méně odborné příspěvky, třeba o automatizaci, robotech atd. Později už to nešlo. Vlastně ano, vyšla mi v roce 1980 kniha *Robotika*, ale to jen díky tomu, že pět let ležela v tiskárně nezpozorována. Taky jsem později už nemohl systematicky bádat nad nějakým problémem, stále mě sice mnoho věcí zajímalo, což o to, ale živil jsem se – jako mnoho lidí, kteří na tom byli podobně – jako programátor. Dodnes publikuji poměrně málo ryze odborných prací. Spíše se přesouvám k filosofii, kde ta hranice, co je a co není odborné, není nijak daná.

Sebrané úvodníky jsi vybavil rejstříkem.

Jsem rád, že sis toho všiml, je to moje specialita. Já jsem takový přemrštěný puntičkář. U vědeckých knih bývá rejstřík, u popularizujících míň a u filosofických už vůbec ne. Tvrdí se, že to není možné, já ale nesnáším knížky bez rejstříků a myslím si, že možné je všechno. Samozřejmě, že ten můj rejstřík je výběrový, že tam nemůže být všechno, co se v textu mihne. O ten výběr ale právě jde a musí se dělat ručně a promyšleně.

Ten výběr mě právě zaujal. Tady máš třeba „bludný kruh“…

To je takový postrach všech filosofů a já si myslím, že neprávem. Bludný kruh máš, když abys vyřešil B, musíš vyřešit A, ale k tomu, abys vyřešil A, musíš mít už vyřešeno B. V takovém cyklu se to pohybuje a někdy během toho se může dokonce obrátit znaménko, to znamená jakási negativní zpětná vazba, která to celé může rozkmitat.

Není to popis ekonomického systému za komunismu?

Ten byl příliš iracionální na to, aby šel popsat. Ale proč si myslím, že v reálném světě není třeba se takového kruhu bát? Každý ten oběh chvíli trvá, takže nedojde k logickému sporu; prostě když v každém oběhu něco malinko vyřešíš, po nějaké době konvergueš k řešení, aniž by ses musel motat v nekonečném kruhu. Tak například, když vlezeš mezi dvě zrcadla, vidíš se zdánlivě nekonečněkrát. Ty se ale opravdu nekonečněkrát nevidíš, protože ty odrazy mají zpoždění a také jsou stále méně a méně zajímavé. Bludný kruh není nic nebezpečného – když už, tak v logice, ale tam se to ví a pozná.

Vedle bludného kruhu máš třeba barona Prášila…

Myslíš jeho zvedání se za cop?

Jo, zvedání sama sebe za cop.

Baron se dostal z bláta tím, že se chytnul za vlastní cop a vytáhl se i s koněm. K tomu účelu si i já pěstuji malý cop. V angličtině se místo o copu mluví o *bootstrapu*. U holínek jsou to taková poutka, aby sis mohl ty boty natáhnout, a když ta poutka chytneš, tak se zvedneš i s botami. Bootstrap je i odborný termín, označující například natahování systému do počítače.

Co je číslo?

To je složité. Celý velikánský kus matematiky, v jistém pohledu celá matematika je založena na pojmu čísla. Je dobré rozlišovat počet od čísla. Tady máme tři skleničky. Když nemyslíme zrovna na skleničky, tak není důležité to, co se počítá, ale přímo číslo tři. Takže číslo je abstrakce od počtu a má své vlastní obecné zákony, svá aritmetická pravidla.

To jsou ale přirozená čísla, která si můžeš znázornit na reálných předmětech. I racionální čísla, dovedeš-li vhodně krájet dorty. Jenomže délka uhlopříčky ve čtverci už není ani racionálním násobkem délky strany, to lze snadno dokázat. Podobně když se měří obvod nebo plocha kruhu, objeví se číslo pí. Číslo pí nebo odmocnina ze dvou jsou iracionální čísla a okamžitě se objevuje otázka, kolik je všech iracionálních čísel. O hodně hodně víc než racionálních čísel!

Mám na mysli, co je číslo za fenomén, je to znak vepsaný v povaze světa, který

pokračování na straně 4

Před třiašedesáti lety, 27. června 1950, zavraždili představitelé Komunistické strany Československa Miladu Horákovou. Dnes je toto datum zaznamenáno v kalendáři jako **Den památky obětí komunistického režimu** – osud Milady Horákové symbolizuje všechny zmařené a poničené životy.

Na popravištích, při brutálních výsleších, v kriminálech, v pracovních táborech i na československých státních hranicích zemřely v letech 1948–1989 tisíce lidí. Více než dvě stě tisíc osob bylo odsouzeno a dlouhodobě vězněno, přes čtyři sta tisíc občanů bylo vyhnáno do exilu. Rozsáhlá perzekuce postihovala celé rodiny.

Je přirozené, že lidé podvědomě vytěsňují nepěkné vzpomínky, zapomínají na to špatné, co je v životě potkalo. Znepokojuje nás však, že se čím dál silněji prosazuje morálně relativistický pohled na minulost. Jako by českou společnost v posledních letech postihovala **ztráta paměti**, která vyhovuje jak těm, kteří nemají čisté svědomí, tak různým demagogům a manipulátorům.

Opakovaně nastolovaná polemika, zda označit režim pod vládou KSČ jako totalitní, autoritativní, nebo socialistickou diktaturu, nesmí překrývat to podstatné: skutečnost, že u nás až do roku 1989 existoval politický systém založený na společenské a individuální nesvobodě, že stát byl devastován ekonomicky, ekologicky, právně i morálně a že byl podřízen zájmům sovětského impéria.

Při příležitosti významného dne chceme vzdát úctu všem obětem a aktivním odpůrcům komunistického režimu, všem lidem, kteří v těžké době zůstali věrni ideálům demokracie a svobody. Chceme také znovu připomenout, jak se komunistická ideologie (nejen u nás) projevila v praxi. Trvalý antikomunistický postoj považujeme za stejně důležitý jako například antinacismus nebo antirasismus.

Zkreslující, účelové či vysloveně lživé interpretace nedávných dějin jsou nebezpečné. Urážejí oběti i odpůrce komunismu, mohou snadno ovlivnit i ty, kteří nemají s obdobím před rokem 1989 žádnou osobní zkušenost. Uvědomujeme si, že současnost přináší řadu problémů. Přesto je potřeba se vracet k minulosti, neboť se s jejími následky v mnoha oblastech potýkáme dodnes, politickou sférou počínaje a korupcí konče. Zlehčování minulosti nás činí zranitelnějšími a méně schopnými rozeznávat aktuální hrozby.

Jsme tedy rozhodně **PROTI ZTRÁTĚ PAMĚTI.**

Karel Strachota
ředitel projektu Příběhy bezpráví společnosti Člověk v tísni

Projekt společnosti Člověk v tísni. www.protiztrátěpaměti.cz

Asistence o.s.
při Jedličkově ústavu a školách v Praze

Nabízíme možnost spolupráce při pomoci studentům a absolventům Jedličkova ústavu a škol. Jedná se o přípravu do školy, učení se cizím jazykům, doprovody na různorodé volnočasové aktivity, přípravu na přijímací i jiné zkoušky.

Více informací rád poskytne koordinátor dobrovolníků Erik Čipera erik@asistence.org, tel.: 739 006 382

Asistence o.s.

– s člověkem s tělesným a kombinovaným postižením hledáme jeho vlastní cestu, jak se zapojit v běžném životě.
www.asistence.org

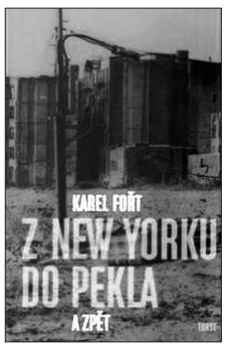

Nakladatelství Torst Vás zve na uvedení knihy Karla Fořta

Z New Yorku do pekla a zpět

Čtvrtek 27. června 2013 od 19:00 hodin v Literární kavárně v Řetězové 10, Praha1 Knihu uvede Martin Machovec

Karel Fořt ve své prozaické prvotině se silně autobiografickými rysy zprostředkovává autentické zážitky z odvrácené tváře New Yorku, která je většině čtenářů neznámá. Z drogového ghetta vede jeho cesta přes peripetie amerického soudního systému do vazební věznice na newyorském ostrově Rikers. Autor sugestivně popisuje složité mezilidské vztahy, vězeňské poziční boje, hledání adekvátního místa ve specifické společnosti vězňů. Děj prokládá vzpomínkami na začátky v emigraci a volnými úvahami na nejrůznější témata spojená s Bohem, společenskou situací, filosofií a literaturou.

Kniha vychází s fotografiemi Pavla Sojky

Tanec na dvojitém ledě / Dancing on the Double Ice

Jan Ságl

Praha, Kant, 2013

Fotografická kniha je svědectvím o formujícím se českém undergroundu a představuje fotografie, které Jan Ságl pořídil během spolupráce se skupinami **The Primitives Group a The Plastic People of the Universe** koncem šedesátých a v první polovině sedmdesátých let. Snímky, které by státní orgány mohly snadno zneužít proti lidem na nich zachyceným, musely být dlouhá léta skrývány. Znovu nalezeny byly až na jaře roku 2012 – po téměř 40 letech, když už je všichni považovali za nenávratně ztracené.

ANTIKVARIÁT
Eva Kozáková

Myslíkova 10, 120 00 Praha 2
tel.: 224 917 862

otevřeno pondělí – pátek
9 – 18
nákup knih
10 – 12 14 – 16

technická, odborná a cizojazyčná literatura
skripta, slovníky, učebnice
beletrie, poesie
grafika, fotografie, pohlednice

antikvariat_kozakova@seznam.cz

ANTIKVARIÁT
ZTICHLÁ KLIKA

NÁKUP MĚSÍCE

[Obsequiale sive Benedictionale, quod agendam appelant, secundum ritum et consuetudinem S. Metropolitanae Pragensis Ecclesiae.] Praha, Michael Peterle, 1585. 4°, (2), CLX, (1) fol.

Červeno-černý tisk, signatury, stránkové kustody, římské číslování listů tištěné červeně uprostřed horního okraje, plné červeně tištěné iniciály ve volném prostoru zalomené do výše dvou řádků. Na foliu) (2 původní dřevořez domácí provenience (autorem snad M. Peterle) s vyobrazením sv. Vojtěcha, sv. Prokopa, císaře Zikmunda, sv. Ludmily a sv. Václava, na jeho rubu v ozdobném ornamentálním rámci znak pražského arcibiskupství; obrysové iniciály v rámu rostlinného dekoru zalomené do výše tří až čtyř řádků, černě tištěná chorální notace s notami vtištěnými pohyblivými typy do červeně tištěné osnovy linkové, různé typy písma, části textu tištěné versálkami. Chybí titulní list, na prvním listu rkp. provenienční záznam z roku 1709, na listu posledním rkp. záznam v latinském jazyce z 18. století. Dobová renesanční vazba, bukové desky potažené vepřovicí zdobenou slepotiskem s dvojím ozdobným rámem, v rámu vnějším postavy - křesťanské ctnosti s latinskými nápisy, v rámu vnitřním ornamentální dekor, ve hřbetu čtyři vazy, původní mosazné spony s úchyty a koženými přezkami; vazba ohmataná a místy odřená. Druhé vydání "Benedikcionálu" v českých zemích (prvé vyšlo v Praze roku 1496), který se užívá při udílení svátostí (křtu, svatby, pomazání nemocných) a při žehnání nejrůznějšího druhu. Obsahuje tedy texty jednotlivých žehnacích modliteb, litanií i promluv a v neposlední řadě i notové záznamy těch částí daného obřadu, které kněz zpíval. Velmi vzácně se objevující vydání krásného a typograficky náročného bohemikálního tisku ze slavné pražské dílny Peterlovy.

Betlémská 10 – 14, Praha 1 – Staré Město
Otevřeno: po-pá: 10:00 - 18:00 hodin

antikvariat@ztichlaklika.cz, www.ztichlaklika.cz, tel. 222 222 079, fax: 222 220 560

Ledy se hnuly. Takovým headlinem uváděla TV Nova své zpravodajství k akci ÚOOZ na Úřadu vlády a jinde. Vyšla tím vstříc všeobecné společenské poptávce po potrestání těch „zlodějů“, „rozkrádačů“ a „kmotrů“, kteří mají ovládat tuto zemi, nejspíše počínaje vládou, pokračujíce přes státní instituce až po státem ovládané firmy, parlament a pak kam až oko nebo policejní štěnice dohlédnou. Tam všude sedí ty „žáby na prameni“, které kdyby nekradly, tak „se máme jako na Bahamách“. No aby se ještě nedivili, kolik chuďasů je na Bahamách.

Kde se ale v nemalé části společnosti bere taková jistota a jakobínské volání po krvi? Dokonce i vznášet takovou otázku může být nebezpečné, protože „to přece vědí všichni“. Sám to ovšem nevím. Dle mého tito hlasití křiklouni lačnící po krvi trpí jakousi deprivací, dle které jim náleží více, než se jim dostává. Je-li tomu tak, pak je jim vlastně jedno, z koho poteče krev, tedy pokud by neměla být jejich. Ale dost možná mají pocit, že pod současným zřízením již krváceli dost. Nemusím moudra vrcholových sportovců, ale slova Jaromíra Jágra zněla neobvykle rozumně: Ať každý začne nejdříve sám u sebe.

Shrňme si to. Hrdinná policie nashromáždila hodiny usvědčujících odposlechů, zavřela tři zkorumpované exposlance a zabavila stovky milionů korun a desítky kg zlata pocházející z trestné činnosti. Rozhořčení veřejnosti je samozřejmě oprávněné. Příběh se ale dá vyprávět i jinak. Policie v pracovní době poslouchala erotické linky, zatkla tři státotvorné exposlance a došla si do sejfu pro výpalné. Tedy blamáž, kam se podíváš. Snadnost, s jakou lze v této zemi odposlouchávat vrcholné představitele včetně premiéra bere dech. Že nakonec policie přišla alespoň na neoprávněné úkolování vojenské kontrarozvědky je dar z nebes, který ÚOOZ teprve docení. Dozorující vrchní státní zástupce Ivo Ištvan stále slibuje „cosi“, co bude stát „za to“. Obávám se, že to „cosi“ nám naservíroval hned na začátku v podobě spektakulárního zásahu na Úřadu vlády a jinde. Trocha úcty a důstojnosti vůči státním institucím a jejím představitelům by neškodila. Ale asi zde platí, podle sebe soudím tebe. Proto mohla být bývalá vrchní ředitelka kabinetu Nagyová vlečena v řetězech, co kdyby chtěla hrozit svalnatým zakuklencům. Vláda nakonec padla nikoli kvůli „nově odhaleným faktům“, ale právě kvůli monstrózní podobě zátahu. Výsledkem je ještě větší deziluze a ztráta důvěry. Pan Ištvan s Šlachtou pro samé třísky nevidí les.

Další otázkou je domnělé korupční jednání tří exposlanců. Z logiky věci, kde je korumpovaný, musí býti korupčník. Tedy předseda vlády se svými ministry. Věc má ale háček. Sám Ištvan tvrdí, že i jeho právní konstrukce definující korupční jednání je precedentní. I kdyby ji soud posléze přijal, prokázat příčinnou souvislost mezi vzdáním se mandátu a přijetím funkce bude možné snad, jen kdyby se k tomu dotyční sami přiznali. Na zachycených odposleších jsou zajímavější jiné pasáže. Dle Ištvanova náměstka Komára by se navíc o korupční jednání (úplatek) jednalo i v případě, kdy by daná funkce vůbec nebyla honorována. Člověk tedy nemusí získat ani žádný zřejmý prospěch. Pod korupční jednání pak lze naroubovat poměrně snadno cokoliv.

1 + 1 + 1 = 3

Stejně precedentní jako výklad se jeví i průběh vyšetřování. Pan Ištvan se možná usmívá, že o zabavené peníze a zlato se nikdo nehlásí, není ovšem ani trochu směšné, jestliže připustíme, že policie zabavuje majetek, aniž by věděla komu. Obvinění, kteří se nikde neskrývali, a jeden se dokonce sám přihlásil na policii, podle vágního obvinění „policie má za to, že“ sedí ve vazbě, aniž by jim bylo za vinu kladeno zároveň i něco jiného. Policie provedla desítky prohlídek, zabavila stohy materiálů a počítačů, nejspíše v naději, že „něco“ nalezne. Připomíná to doby minulé, v kterých také bylo nejdříve vykonstruováno obvinění a pak se k němu doplňovaly „důkazy“. Nejlepší samozřejmě bylo mít přiznání vlastního obviněného, k tomu sloužily sofistikované mučírny. Dnes jsme přece jen dál, policie s VSZ musí stačit prostá vazba. Že ji soud povolil svědčí o něčem, co pro budoucnost této země může být nakonec daleko nejnebezpečnější.

V honbě za potíráním korupce jsme se totiž jako země s parlamentně demokratickým uspořádáním dostali zjevně na rozcestí. Nakonec není důležité, jestli se v případu tří exposlanců podaří či nepodaří prokázat skutkovou podstatu trestného činu. Důležité je, aby v obecnou známost vešly takové základní věci, jako co jsou to vlastně principy demokratického právního státu, k čemu je dobrá dělba moci a jak vůbec funguje demokracie.

Poslanci a senátoři při výkonu svého mandátu nejsou vázáni žádnými příkazy a za své hlasování nemohou být jakkoli postiženi, i kdyby za ně dostali milion. To je důsledek rozdělení moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní, které jakoby i někteří státní činitelé nechtěli chápat. Třebaže to nemusí být zrovna líbivé, z principu může zákonodárce za způsob svého hlasování nést vždy pouze politickou, ale nikoli právní odpovědnost. Na rozdíl od moci výkonné a soudní zákonodárce při výkonu svého mandátu není svázán platným právním řádem. Pro jistotu opakuji, že jen při výkonu svého mandátu. A je to tak správné, jak by jinak třeba mohli měnit ústavu nebo jiné zákony. Samotný akt vzdání se mandátu je pak velmi podobný aktu jakéhokoli hlasování *ano, ne, zdržel se*. Je tedy stejně nepostižitelný jako hlasovat například pro legalizaci pedofilie (jejíž provozování již s výkonem mandátu samozřejmě nesouvisí). Právo posuzovat případné výhody, na něž není nárok, tedy „úplatky“, náleží pouze voliči a nikoli policii nebo státnímu zastupitelství. Nemusí se to líbit, ale je to tak, jinak bychom nežili v parlamentní demokracii. Vyžadovat morální a etickou odpovědnost může v posledku také pouze volič a nikoli soud či policie.

Jestliže policie v součinnosti se státním zastupitelstvím tvrdí opak, pouští se na tenký led, protože vstupuje do procesu výkonu zákonodárné moci. Je to stejně nebezpečné vychýlení rovnováhy, jako kdyby exekutiva vstupovala do procesů moci soudní. S demokracií pak takový režim již nemusí mít mnoho společného a není důležité, zda by se nazýval despotický, autoritativní nebo policejní. Zajímal by mě průzkum, který by zjistil, kolik spoluobčanů odmítá demokratický právní stát a preferuje jiné zřízení. Zatím se zdá, že mnoho jen nechce rozumět jednoduché aritmetice 1+1+1 = 3. Pokud by Ištvanova kriminalizace rozdávání trafik uspěla, znamenalo by to konec politiky v klasickém pojetí, tedy dosahování kolektivních rozhodnutí ve skupině lidí, jejichž zájmy a názory jsou velmi odlišné. Zbavíme-li se možnosti uzavírání kompromisů, byť jakkoli diskutabilních, můžeme si nechat vládnout tlupou cvičených opic a ještě ušetříme za volby. I proto je prezident Zeman, kritik a ideový odpůrce současné vlády v demisi, ve svých vyjádřeních poměrně střídmý.

Petr Mach, *politolog*

Ventanilla española

Španělský Královský institut Elcano zveřejnil v červnu výsledky statistických výzkumů, podle kterých 40,4% obyvatel obyvatel Španělska považuje za největší problém jejich země korupci. „Černá bestie“, jak korupci na Iberském poloostrově říkají, předběhla na žebříčku největších průšvihů suverénně nezaměstnanost. Tu za největší problém považuje jen 18% obyvatel Španělska, což je o zhruba čtyři procenta méně, než kolik Španělů je podle statistik bez práce. Zatímco se nás nejrůznější angloamerické studie, které s oblibou papouškují česká média, snaží přesvědčit, že skutečnost, že je člověk delší dobu bez práce, je pro něj jednou z největších osobních tragedií, hned po ztrátě blízké oboby, Španělé to vidí v klidu. Dokonce i část tamních nezaměstnaných nepovažuje tento společenský fenomém za problém. I nepříznivou ekonomickou situaci španělské ekonomiky považuje za největší problém jen 13,5% obyvatel. Když to obrátíme, tak nám vyjde, že v Čechách tolik mediálně propíranou španělskou nezaměstnanost celá 82% procenta tamních obyvatel nepovažují za největší problém dnešku.

Zaměstnanec Institutu Elcano Javier Noya říká, že obyvatelé Španělska nehodnotí špatnou kondici jejich ekonomiky a nezaměstnanost jako nejvážnější problémy, protože tuší, že se již odrazili ode dna a že bude jen líp. Jsou to totiž inteligentní a kulturní lidé, na rozdíl od věčně brblajících Čechů.

A dokonce ještě něco víc. Statistické výzkumy ohledně korupce vycházejí v Čechách podobně jako ve Španělsku, a sice že většina lidí si i u nás myslí, že korupce je národním problémem číslo jedna. Většina průměrných Čechů ale považuje korupci za záležitost politiků, málokdo si ve stylu „já nic, já muzikant“ připustí, že i on má třeba svůj byť malý podíl na tom, že se v Čechách uplácí a krade.

To Španělé jsou jiní grandi. Když ve stejném průzkumu Institutu Elcano měli hodnotit sami sebe, 86 % dotázaných napsalo, že jsou zkorumpovaní, 53% uvedla, že jsou málo důvěryhodní a 60% že jsou tradicionalističtí. Většina Španělů si dokonce myslí, že jsou ještě dvojnásobně zkorumpovaní, než si o nich myslí okolní svět. Že by národní sebemrskačství? Nikoliv. Téměř 80% obyvatel Španělska se zároveň podle výzkumu domnívá, že jsou solidární a tolerantní a 73% lidí, že jsou pracovití.

Deník El País publikoval i statistické výsledky italského Národního výzkumného institutu Demopolis, který hodnotil při příležitosti sta dní Františka na papežském stolci názory lidí na jeho osobu. Deník hned psal o vlně nadšení z papeže Františka a o takzvaném „efektu Bergoglio“ nebo o „faktoru František“. Podle institutu Depomopolis si prý oblíbilo Františka 85% všech Italů a mezi věřícími je z něj prý nadšených 96% dotázaných. V Itálii prý stouply náklady všech katolických periodik, přímé přenosy ze mší a náboženské pořady mají najednou mnohem vyšší sledovanost. Účet na papežském Twitteru, který zřídil ještě Benedikt XVI., a jenž měl za jeho pontifikátu dva miliony fanoušků, prý zaznamenal po sto dnech od zvolení Jorgeho Bergoglia nárust fanoušků na sedm milionů, tedy se více než ztrojnásobil. Podle El Paísu se papeži za sto dní podařilo „usmířit katolickou církev s okolním světem“ a také dosáhnout toho, že se „ti, kteří se k církvi otočili zády, zase vracejí“. Lidé podle deníku vnímají pozitivně, že chce František udělat ve Vatikánu pořádek. Španělům, kteří sami sebe považují za mimořádně tolerantní, se prý obzvlášť líbí, že nový papež chce zatočit s „homosexuální lobby“, a že chce udělat pořádek ve Vatikánské bance. Nakonec ale všichni prý nejvíc oceňují především Františkovu skromnost a přímou a přátelskou povahu.

Španělští Lidovci (PP) dokončují návrh nového zákona o koridě (ley taurina), který má mimo jiné zamezit do budoucna tomu, aby některé autonomní společenství zakázalo na svém území konání býčích zápasů, jako to učinilo Katalánsko. Výnos katalánského legislativního orgánu o zákazu koridy Lidovci již před tím napadli u Ústavního soudu. Kdyby Ústavní soud zákaz býčích zápasů v Katalánsku nakonec označil na protiústavní, vztahy mezi centrální vládou a katalánskou politickou representací by se zřejmě hodně vyostřily a nikdo si v Madridu raději ani nechce představit, kam až by to mohlo vést. Na druhou stranu zákaz koridy je přesně tím pokryteckým předpisem, který se legitimizuje něčím úplně jiným, než je jeho skutečný cíl. Odvolává se na ochranu zvířat před týráním, ve skutečnosti jde o čistě nacionalistickou snahu zbavit se symbolu španělství. Už vůbec nebere v potaz, že býčí zápasy se konaly na Iberském poloostrově už za antického Říma a že je to jeden z mála prastarých rituálů, který se udržel až do dnešních dnů.

Stanislav Škoda

O pohřbívání básníků

Umřel Filip. Bylo mu osmačtyřicet. Čekalo se, že umře. Nahnutý to s ním bylo už několikrát. Vlastně se to čekalo už od doby, kdy začal brát rozum, kdy začal pít a kouřit. Filip vlastně odmítal brát rozum. Člověk měl v těch letech taky sklony k sebedestrukci, ale přeci jen pak začal brzdit – bříško, zlatý prsten, pleš, hřeben, děti, žena, televize, bačkory, pohoda. To Filip nikdy neměl. Odmítal přistoupit na to, že svět je vlastně absolutně jednoduchý, jasný. Ráno člověk vstane, jde do práce a večer se zase vrátí. K čemu se má člověk zlobit? Filip to tak neměl. Topolové to vůbec tak nemají, proto pořád píší, skládají... Třeba teďko, když umřel Filip. Původně měl být pohřbený v Břevnově. To ale nechce máma, která chce být pohřbená na Olšanech, kde mají Schulzovi rodinnou hrobku a chce, aby tam byla celá rodina pohromadě. To ovšem odmítá otec, který se narodil v Poříčí nad Sázavou, prožil tam nejkrásnější období svého života, a chce být pohřben tam, ačkoli původně měl mít hrobku v Praze. Onehdy dostal Jáchym za úkol koupit mu jednu právě v Břevnově. Chodili jsme se správcem po hřbitově a on nám ukazoval, které jsou k mání. Jáchym byl nadšený, tahle vypadá velmi dobře. Zavolal otci a říkal, hele, tady je jedna, pěkná, akorát pro tebe, a na prodej.

„Kde to je?“ „Na bezvadném místě, přímo uprostřed!“ „Tak to ne, najdi raději něco u zdi!“ „Hele, tati, tady je opravdu jedna dobrá, u zdi!“ „Kdo je pohřbený vedle?“ „MUDr. Jedlička.“ „Z toho ústavu?“ „Jo, z toho ústavu.“ „Nenašel bys, prosím tě, místo vedle někoho jiného?“ „Halo, tati, tady je místo vedle nějaký ženský!“ „Jak se jmenuje?“ „Dlouhá, Běla, 1880 až 1961.“ „Kdy to byl?“ „Spisovatelka.“ „Není tam ještě někde nějaké místo…?“

Ten den se Topolům hrobku koupit nepodařilo. Když pak Jáchym jednu koupil, sdělil mu otec, že na Prahu kašle, že se rozhodl nechat pohřbít v Poříčí, ať si tu hrobku na Břevnově nechá Jáchym pro sebe. Proti tomu je ale zase máma. Břevnov, Olšana nebo Poříčí? Jáchym šílí. Do toho žena, děti…

S Topolama je vždycky legrace, i po smrti.

Takže, Filipe…

Expectamus resurectionem mortuorum and vitam venturi saeculi!

P. P.

P. S.: Vzpomínáš, jak jsme jeli někdy v polovině 80. let do Bulharska? S Toulcovou Erenou, s tím starým autobusem z války, který měl vpředu takový ten čumák a na střeše zahrádku, na které jsme si dělali za jízdy mejdan, a když jsme projížděli rumunskými vesnicemi, Cikáni si mysleli, že se vrací wehrmacht a začali po nás metat kamení, a my jsme jim to shora opláceli vypitými lahvemi od vína?

Jak to doopravdy bylo s Kovákem

Je tohleto vůbec možné?!? – nese se takřka unisono českými médii po odhalení aféry Nagyová a spol. Jak se mohlo stát, že pouhá šéfka premiérova sekretariátu úkoluje generály? A ne ledajaké – vždyť ta ženská úkolovala generály-špiony, přímo šéfy Vojenského zpravodajství!

Inu, možné je ledacos. A od doby, kdy o osudech tohoto státu mělo rozhodovat, zda-li jistá Kristýna Kočí to dělá, či nedělá s tehdejším šéfem poslanců ODS Petrem Tluchořem, se nelze divit opravdu ničemu. Zvláště když m o ž n é je opravdu ledacos.

Ale kauza Nagyová je vlastně zcela banální. Stačí totiž trochu více přemýšlet a dát do souvislosti věci, které se zatím do souvislosti nedávaly.

Tak zaprvé. Generál Ondrej Páleník, bývalý šéf vojenského zpravodajství, v čase propuknutí aféry již odsunutý do Správy státních hmotných rezerv, není žádným hrdinou z Afghánistánu, jak byl dosud malován. Skutečný Ondrej Páleník byl sice do Afghánistánu vyslán, bojoval tam, snad i učinil pár hrdinských kousků, avšak padl zasažen kulí Talibanu rovnou do hrudi. Normálně by sice něco takového přežil, ale kule byla očarovaná, ulitá za úplňku a louhovaná půl roku v roztoku smíchaném z kravího lejna, sraženého kozího mléka, slepičího trusu, husích jater, ještěrčího hlenu, hadího jedu a býčích varlat. Tomu nedokáže odolat ani moderní vojenská technika.

Nicméně skutečný (či původní) Ondrej Páleník podepsal před misí závěť, ve které slíbil přenechat v případě své smrti svou identitu vojenskému zpravodajství. Je to něco podobného, jako prodat ještě za živa kostru do muzea nebo na universitu, pouze o dost výhodnější. Manželka a děti pak mají o čtvrtinu vyšší vdovský a sirotčí důchod, ovšem pod podmínkou, že budou o smrti manžela a otce zarytě mlčet. Promluví-li, zahynou.

Šéf vojenského zpravodajství generál Páleník byl tedy pouze mužem vystupujícím v čele vojenské tajné služby s identitou Ondreje Páleníka a s biografickou legendou hrdiny z Afghánistánu. Kdo je ve skutečnosti tímto mužem, není známo, a patrně se to nikdy nikdo nedoví. A dozví-li se to, zahyne.

Tedy tento muž, nazývejme ho pro zjednodušení generál Páleník, si brzy jako zkušený zpravodajec povšiml, že premiérova vrchní sekretářka Nagyová, jinak obyčejná mocichtivá husa, s premiérem nejenže spí, což je celkem obvyklé, ale že usiluje i o to, aby se rozvedl, což už je obvyklé trochu méně. I nabídl jí – zdánlivě nezištně – pomoc. Prý jí rozumí, taky se už v životě zamiloval do vdané ženy, takže trochu ví, o co jde, ale, paní vrchní ředitelko pozor, pozor na ty vášně, z toho by mohl být pěkný průšvih. Snad vás nenapadlo najmout si na to soukromou agenturu? Ano? Proboha! Tušil jsem to, ale, paní vrchní ředitelko, to není dobrý nápad, tyhle soukromé agentury, víte, jsou nespolehlivé, samý únik, prolezlé agenty všemožných tajných služeb to je, prostě fuj, špína a póvl. A když soukromá očka, která by šlo celkem dobře vyfakturovat z rozpočtu Úřadu vlády, dostatečně očernil, nabídl zoufalé paní vrchní ředitelce pomocnou ruku, ba přímo rámě: vojenské zpravodajství.

„A není to trochu moc, na obyčejné šmírování?“ Nagyová na to. „Možná ano,“ odvětil Páleník, „ale zde je nutno, ve státním zájmu, zajistit absolutní diskrétnost, paní vrchní ředitelko, opakuji, absolutní diskrétnost.“ A tak si plácli. Páleník dodal i kódovací jazyk pro vzájemnou komunikaci. Nagyová se sice trochu upejpala, prý jestli to není příliš hrubé, používat takové výrazy jako „žrádlo pro psy“ nebo „krtečci“. „Ale, paní vrchní ředitelko, co vás vede,“ děl na to Páleník, „to je v našich kruzích běžné, taková mluva, jde o běžné opatření technické povahy, na to si rychle zvyknete.“

A Nagyová si zvykla. Dokonce si vsugerovala, že to celé byl vlastně její (a výborný!) nápad. Páleník a jeho lidé šmírovali, dodávali fotografie i jiné dokumenty, kde sice nebylo skoro nic důležitého, nicméně, a to Nagyová, jinak obyčejná, jenom trochu nadprůměrně mocichtivá husa, netušila, důležité bylo vše pečlivě zaznamenávat. Vše, hlavně tu vzájemnou komunikaci. Koncem roku byl Páleník povolán k jiným akcím a vystřídal ho muž, vystupující pod jménem generál Milan Kovanda, v kódovacím jazyku používaném Nagyovou „Kovák“.

„Kovákova“ biografie je samozřejmě též „legendární“, neboli jde o muže (pravděpodobně tedy jde o muže, mohlo by sice jít i o ženu nebo třeba o zvíře, ale v tomto krátkém článku není bohužel prostor na složitější kombinace), jehož pravý původ neznáme a který v dané funkci vystupuje vždy pod nějakou více či méně uměle vyrobenou identitou. Jak vznikla identita Kováka, to na rozdíl od Páleníka, kde to víme alespoň trochu, nevíme vůbec. A kdo to ví a poví, ten zahyne. A asi zahyne i ten, kdo to ví a nepoví.

Zbytek už v podstatě známe z médií. Když Páleníkovi a Kovandovi lidé nashromáždili dostatek důkazů (ve skutečnosti samozřejmě „důkazů“) o tom, že Nagyová Páleníka a Kovandu nezákonně úkolovala, že oni ji poslouchali a vojenské zpravodajství zcela protiprávně nasadili ke šmírování premiérovy manželky, propukla aféra. Od začátku šlo o spiknutí s cílem vyrobit takovou kuli, která přistane premiérovi přímo mezi očima a jejíž úder politicky nepřežije. Kuli ulitou za úplňku a louhovanou půl roku v roztoku z kravího lejna, sraženého kozího mléka, slepičího trusu, husích jater, ještěrčího hlenu, hadího jedu a býčích varlat, na což je i ta nejmodernější technika dosud krátká.

Vtip je v tom, že Páleník a Kovanda jsou pouhé masky, identity používané v různých tajných operacích, takže jim je nějaké sesazení či dočasné uvěznění šuma fuk. Na to jsou cvičení. Mají to v popisu práce. Ostatně, jejich současné uvěznění či postavení mimo službu se náramně hodí pro vytváření jiných legend v jiných akcích. V případě Kovandy má prý jít o něco v Uruguaji, ale nic bližšího zatím není známo. Pokud by o tom někdo něco bližšího věděl, pravděpodobně zahyne.

Zbývá samozřejmě odhalit, proč vojenská tajná služba vědomě pracovala na odstranění Nečase. Nejlogičtější vysvětlení zní, že si ji na to někdo najal. Někdo, kdo na to sice neměl právo, ale kdo se pomocí rozvětvených zpravodajských her a skrytých identit dostal naší vojenské tajné službě takříkajíc na kobylku a používá ji v rámci svých tajných operací, aniž by o tom sama tajná služba něco věděla.

Poznání, kdo to byl, ale může přinést jen čas. Zatím je ve hře příliš mnoho falešných stop i identit, aby se v tom dalo vyznat. Nyní lze pouze zacpat ústa posměváčkům, kteří si po přečtení tohoto článku budou ťukat na čelo a vykládat něco o paranoie či ještě horší věci: Přátelé! Tato verze případu každopádně není v rozporu s žádným faktem, který se zatím objevil v médiích! Omnes amores vulnerant, ultima necat.

Josef Mlejnek jr.

BABYLON Studentský list • šéfredaktor: Petr Placák, zástupce šéfredaktora: Stanislav Škoda • redakce: Josef Mlejnek jr., Jan Horník, Jan Machonin, Petr Zavadil, Erik Lukavský, Míša Zelená-Stoilova, Adam Drda, básník Ticho, Ladislav Čumba, Jiří Holub, Viki Shock, Vít Zavadil, Olga Vlčková, Petr Mach, Jan Hájek • technický ředitel: Vít Krajčovič (tel. 774 553 820) • distribuce: Pavel Řezníček • poslíček: Jogi Mokšanand • adresa: Moravská 35, 120 00 Praha 2 • e-mail: ibabylon@seznam.cz • tel.: 606 618 153 • www.ibabylon.cz • grafická úprava a sazba z písma John Baskerville: lusel • vydává Studentský spolek Babylon, IČO 63830523 č. ú. 1935796379 / 0800 • tisk LIBERTAS a. s. Praha. Toto číslo vychází s podporou Ministerstva kultury ČR

2/XXII BABYLON.indd 3 6/24/13 7:55:43 AM

Stroj času po 118 letech

Šťastní mladí zdraví silní sebevědomí racionální lidé, živící se chaluhami či jinou podobnou „zdravou“ stravou, používající výpočetní techniku, paprskomety, vznášedla, cestující na dovolenou na jiné planety raketami, žijící ve spravedlivě uspořádané celoplanetární civilizaci ve fantastických městech z betonu, železa a skla a dožívající se díky rozpuku vědy i zdravému životními stylu (samí nekuřáci!) minimálně dvou až tří set let – asi tak lze zhruba shrnout představu, jakou mělo dvacáté století o budoucnosti. Přes všechny reálné „antiutopické“ hrůzy minulého století i spoustu katastrofických filmů a literárních děl se v kolektivním společenském vědomí stále uchovává jakýsi futurooptimismus. Samozřejmě, katastrofický scénář se vždy dobře píše a v kině se na jeho realizaci dobře kouká, nicméně řada varovných uměleckých děl obsahuje též pádné důvody, proč by se lidé měli budoucnosti spíše obávat. A lze to konstatovat i o některých knihách ze století devatenáctého.

„Kde jste, u všech všudy, byl?‘ prolomil mlčení lékař. Zdálo se, že ho Poutník v čase neslyší. „Nenechte se rušit,‘ řekl zajíkavě. ‚Jsem úplně v pořádku.‘ Odmlčel se, a pak znovu natáhl ruku se sklenicí směrem k redaktorovi, aby mu ještě nalil. I další sklenku vypil jedním douškem. ‚To mi udělá dobře,‘ poznamenal. Jeho oči ztratily matný lesk a na tvářích se mu objevil slabý ruměnec. Jeho pohled těkal z jednoho návštěvníka na druhého s tichým uspokojením. Očima pak přeletěl vytopený, útulný pokoj. Pak pronesl, stále jako by si jeho slova teprve musela hledat cestu: ‚Půjdu se umýt a převléknout. Pak se vrátím a vysvětlím vám… Schovejte mi porci skopové pečeně. Mám hroznou chuť na kus masa.‘“

Není divu, že má Poutník v čase hlad – právě se totiž vrátil z budoucnosti vzdálené přes osm set tisíc let. V roce 1895 ho tam ve své prvotině, románu *Stroj času*, poslal anglický spisovatel a jeden ze zakladatelů žánru science fiction Herbert George Wells. V českém překladu jeho kniha poprvé vyšla v roce 1905. Ukázky v tomto textu však pocházejí z českého vydání z roku 1992, v překladu Jany Mertinové.

Jules Verne, žijící klasik vědeckofantastické literatury, se po vydání Wellsova *Stroje času* údajně rozčílil a Wellse označil za nezodpovědného floutka, který mate mladou generaci. „Ukažte mi stroj času!“ křičel prý. Jules Verne na mladší generaci kolegů samozřejmě trochu řevnil, hlavně mu ale opravdu záleželo na tom, aby vynálezy, líčené v jeho knihách, byly alespoň potenciálně realizovatelné. To samé lze však říci i o Wellsovi, nicméně stroj času, popisovaný v jeho prvotině, zatím nikdo nesestrojil. Alespoň o tom není nic známo.

A mnozí kvůli tomu mohou na román *Stroj času* pohlížet poněkud s despektem: že je to zkrátka taková uměle vymyšlená sci-fi, kde si autor pohrál s jinak velmi oblíbenou představou putování v čase, nějak ji, zdánlivě vědecky, vysvětlil, vymyslel pár příhod – no a nyní je to dobré leda tak pro oddech někam k vodě.

Což je však omyl, neboť o samotnou technickou možnost putování v čase v knize ani tak nejde. Wells se totiž zaměřil na jiné věci: na evoluci a na perspektivy dalšího vývoje lidstva, a to ve velmi vzdáleném časovém horizontu. O tento problém v jeho díle ve skutečnosti kráčí, představa putování v čase zde slouží pouze jako nosič jiných, neméně závažných myšlenek.

Zakrnělá budoucnost

Stroj času má ve Wellsově románu zhruba řečeno podobu křesla, obklopeného různými převody a dalšími přístroji, a ovládaného dvěma páčkami – jedna je pro cestování do minulosti, druhá pro výlety do budoucnosti. A právě tam se zvědavý vynálezce vydá: *„Nedovedu bohužel vylíčit jednotlivé dojmy při putování v čase. Je to velmi nepříjemné – jakýsi pocit prudkého, neovladatelného pohybu. Hrozně jsem se obával, že se v příštím okamžiku rozbiju na sto kusů. Zvýšil jsem rychlost a noc následovala za dnem jakoby mávnutím černého křídla. Zdálo se, že nejasné obrysy laboratoře už zmizely docela. Spatřil jsem, jak Slunce poskakuje po obloze a celou ji přetančí za jedinou minutu. Každá tato minuta znamenala jeden den.“*

Poutník postupně přidává na obrátkách a řítí se do budoucnosti čím dál větší rychlostí. Pojednou však dostane strach a je též zvědavý na to, kam vývoj lidstva dospěl – jaký skvělý pokrok ve srovnání s jeho dobou, tedy s nepříliš rozvinutou civilizací, mu mohl uniknout. A proto najednou prudce zastaví – v roce 802 701: *„Jako netrpělivý blázen jsem trhl pákou, stroj se okamžitě překotil a já jsem byl střemhlav vymrštěn do vzduchu. Do uší mi udeřil rachot hromu. Asi jsem byl na okamžik omráčený. Seděl jsem na hebkém trávníku vedle svého převráceného stroje. Všechno mi dosud připadalo šedivé, ale zpozoroval jsem, že mi už přestává hučet v uších. Rozhlédl jsem se kolem sebe. Vypadalo to, že jsem se ocitl na malém trávníku v zahradě, obklopené rododendrony.“*

Poutníkovu pozornost nejprve upoutá socha podivné sfingy i zvláštní stavby, rozmístěné v jejím okolí. Je samozřejmě zvědav i na jejich obyvatele. Ti jsou milí, přátelští, ale překvapivě drobouncí – jsou vysocí asi čtyři stopy, tedy zhruba 120 centimetrů: *„Když jsem hleděl do jejich tváří zblízka, zjistil jsem, že jejich krása je stejně zvláštní jako půvab postaviček z míšeňského porcelánu. Jejich vlnité vlasy končily nad čelem i v týle. Na žádném z jejich obličejů jsem nenašel ani stopy po nějakých chloupcích a jejich uši byly pozoruhodně drobounké. Nad špičatými bradičkami čněla malá, jasně červená ústa s úzkými rty.“*

Jak se po návratu Poutník svěří přátelům, vždycky předpokládal, že lidé z roku 802 000 a něco musí být daleko dokonalejší – ve vědě, v umění, prostě ve všem. Ale najednou mu jeden z nich položil otázku, která dokazovala, že je rozumově na stejné úrovni jako pětileté dítě. Nebylo prý pochyb, že se ho ptá, zda přišel v bouři a blesku ze Slunce!

Poutník v čase je tedy zklamán, neboť namísto nepředstavitelně dokonalého lidstva nalezl sice pohledné a milé, avšak nejen vzrůstem, ale hlavně mentálně zakrnělé skřítky. Človíčkové budoucnosti nejeví sebemenší snahu pracovat. Návštěvník z minulosti nikde nenachází ani stopy po obchodech, dílnách anebo nějaké přepravě. Lidé tráví veškerý čas veselými hrami, koupáním v řece, milováním, jež prý také bylo spíše hrou, mlsáním ovoce a spánkem.

Poutník v čase nedokáže vypozorovat, jak se to všechno udržuje v chodu. Vždyť mnoho velkých paláců, které prozkoumá, není ničím jiným než pouhými obytnými budovami, skládajícími se z jídelen a ložnic. Nikde nedokáže objevit žádnou továrnu ani stroje jakéhokoliv druhu. A přece se človíčkové roku 802 701 oblékají do pěkných látek a jejich sandály, ač velmi prosté, jsou velmi jemně vypracované. *„Ty věci se přece nějak musí vyrábět!“* – vrtá Poutníkovi hlavou.

Dál tedy zkoumá život lidí, či spíše lidiček budoucnosti, a shodou okolností se mu podaří zachránit před utonutím dívku jménem Weena, s jejíž pomocí se trochu naučí místní jazyk a dozvídá se něco více o světě, v němž se ocitl. Na řadu základních otázek však nenalézá odpověď ani s pomocí Weeny – je milá, ale mentálně na úrovni dítěte.

Sex, umění a ochablost

Wellsův román se stal několikrát námětem pro filmové zpracování, avšak na filmovém plátně se místo zakrslé dětinské Weeny zpravidla objeví dospělá herečka s vizáží pohledné modelky, mezi níž a hlavním hrdinou to pochopitelně začíná milostně jiskřit. Nicméně, jak to tak bývá, románová skutečnost je dosti odlišná: *„Náklonnost tohoto stvoření na mě působila stejně, jako když si vás oblíbí dítě. Dávali jsme si navzájem květiny a ona mi líbala ruce. Oplatil jsem jí stejně. Weena byla opravdu jako dítě. Chtěla, abych byl neustále s ní. Snažila se mě všude následovat. Při mé příští vycházce do okolí mě napadlo, že ji musím pořádně unavit, abych jí mohl nakonec utéct, i když na mě bude žalostně volat. Já jsem však musel zkoumat záhady tohoto světa. Necestoval jsem přece do budoucnosti, abych flirtoval s nějakou trpasličí ženou! Nicméně pokaždé, když jsem ji opouštěl, dávala najevo nesmírné zoufalství a při každém mém odchodu lkala tak úpěnlivě, že mi její oddanost nakonec přinášela asi stejně nesnází jako útěchy.“*

Díky Weeně Poutník též pochopí, že ze světa budoucnosti zdaleka nevymizel strach. Weena se totiž panicky bojí tmy, děsí se stínů, lekají ji černé předměty. A nejen ji. Všichni „človíčkové budoucnosti“ se po setmění shromažďují ve velikých budovách a vždy spí pohromadě. Když mezi ně Poutník vejde beze světla, vyděšeně se rozprchnou. Po setmění Poutník nikdy nespatří někoho venku, ani v domě nikdo nespává odděleně. Příčinu onoho strachu Poutník odhalí o něco později, až když sestoupí do podzemí, o jehož existenci svědčí podivné stavby na povrchu, které, jak se ukáže, slouží jako ventilační šachty.

„Teď mi tedy zbývaly čtyři zápalky. Jak jsem tam stál ve tmě, dotkla se něčí ruka mé ruky, tenké prsty mi hmataly po obličeji a ucítil jsem zvláštní, nepříjemný zápach. Zdálo se mi, že slyším kolem sebe dýchání celého houfu těch strašlivých tvorů. Cítil jsem, jak se mi kdosi snaží jemně vykroutit krabičku se sirkami, a další ruce mě začaly tahat za šaty. Dotyky těchto neviditelných tvorů byly velice nepříjemné. Najednou jsem si uvědomil, že vůbec neznám jejich myšlení a zvyky. … Světlo mi zhaslo a já jsem ve tmě slyšel, jak za mnou morlokové pospíchají – jejich kroky šustily jako vítr mezi listím a harašily jako lijavec na římse. Okamžitě mě popadlo mnoho rukou, a bylo nade vši pochybnost, že se mě snaží stáhnout zpět. Znovu jsem rozškrtl sirku a zamával s ní před jejich oslepenýma očima. Stěží si dokážete představit, jak nelidsky a odporně vypadali – bledé bezbarvé tváře a velké červenavé oči bez víček –, když na mě ve své slepotě a zuřivosti hleděli,“ popisuje Poutník v čase svým přátelům setkání s morloky. Tyto bytosti žijí v podzemí, kde pracují v podzemních továrnách, a dětinské človíčky, pro něž Poutník používá název eloiové, v noci lapají a požírají.

Pravý horor však nastává teprve tehdy, když Poutník v čase začíná vysvětlovat, jak k takovému hroznému stavu mohlo za 800 tisíc let dojít: *„Poprvé jsem si začal uvědomovat, jaké důsledky mohou mít sociální snahy, jimiž se nyní tolik zabýváme. Jestliže vše domýšlíme do konce, toto je logický důsledek našeho úsilí. Síla pramení z nouze; klidný, zabezpečený život vede ke slabosti. Neustálé zlepšování životních podmínek – tedy vývoj civilizace, jenž si klade za cíl učinit život bezstarostnějším – dostoupilo vrcholu. Jedno vítězství sjednoceného lidstva nad přírodou následovalo druhé. Odvážné projekty, o nichž dnes jen sníme, se díky lidskému úsilí a cílevědomosti uskutečnily.“*

Neobvyklá krása budov, které hrdina Wellsova románu spatřil, vznikla díky poslednímu rozmachu energie lidstva, ještě dříve, než lidé dosáhli dokonalé harmonie se svými životními podmínkami. Byly to plody vítězství, jímž začal velký mír. *„Ale lidskou energii, která je zbavena napětí, postihne vždy stejný osud – nejdříve se vrhne na umění a erotiku a pak přichází ochablost a úpadek,“* vysvětluje dále Poutník v čase. Nakonec se dle jeho výkladu ztratí i umělecký zápal. V době, kde se ocitl, již téměř vymizel. Zdobení se květinami, tanec a zpěv v paprscích Slunce – to jediné zbylo z uměleckého ducha, nic víc.

„Obrušuje nás utrpení a nouze, a mně se tam zdálo, že se nenáviděný brus konečně rozbil!“ konstatuje dále Poutník. Právě ono až příliš dokonalé zabezpečení a ulehčení života vedlo podle něj k tomu, že lidstvo postupně degenerovalo, až zakrnělo co do vzrůstu i inteligence.

Morlokové, původně něco jako dělnická třída, pracující pod zemí, nakonec přestali být schopni žít na Sluncem ozářeném zemském povrchu a „evolučně“ se přizpůsobili životu v podzemním světě. Stále sice zhotovovali pro eloie oblečení a zabezpečovali jejich potřeby, na které byli eloiové zvyklí, ale pouze na základě svého někdejšího zvyku sloužit: *„Konali to tak bezmyšlenkovitě, jako stojící kůň hrabe nohou, jako se lovec baví zabíjením zvířat, prostě protože v jejich podvědomí existoval odedávna zakořeněný podobný zvyk. Bylo však jasné, že starý pořádek již doznal značných trhlin. Bohyně spravedlivé odplaty Nemesis se hlásila o slovo. Oba druhy, eloiové i morlokové, potomci lidí, upadaly nebo dokonce již upadly do úplně nových vzájemných vztahů.“* Z eloiů se postupně stávalo pouze jakési krmné stádo, které si předvídaví morlokové chovali, aby ho mohli využívat. Dokonce snad i dohlíželi na jejich rozmnožování.

Sebevražda ducha

„Rmoutilo mě pomyšlení, jak krátký byl sen o lidském duchu,“ říká dále Poutník v čase. Podle něj lidský duch ve skutečnosti spáchal sebevraždu. Hnal se co nejrychleji za pohodlím a blahobytem, za dokonalou společností, řídící se heslem o trvalém uspokojení potřeb. A dosáhl splnění svých tužeb. Život a majetek nebyly nikým ohrožovány. Boháč měl zajištěno své bohatství a pohodlí, dělník klidný život a práci. V tom dokonalém světě neexistoval problém nezaměstnanosti, všechny sociální otázky byly vyřešeny. Následoval velký klid.

Avšak mnohostrannost lidského rozumu se projevuje hlavně při změnách, v nebezpečí a v nesnázích. Kde neexistuje změna a potřeba změn, rozum začíná zakrňovat. Na vývoji rozumného tvorstva se proto dle Poutníka podílejí jen ti živočichové, kteří se musejí vyrovnat s obrovskými změnami ve svých potřebách i s nebezpečím.

Podle výkladu Poutníka v čase tak člověk Horního světa dospěl dlouhým vývojem ke své bezmocnosti a kráse, a ten z podzemí k mechanické práci. Nicméně v podzemí se neustále pracovalo s dokonalými stroji, které, málo platné, přece jen vyžadovaly určitou myšlenkovou činnost. Proto se tam uchovalo víc iniciativy než nahoře, byť na úkor ostatních lidských vlastností. A když morlokové pocítili nedostatek potravy, vrátili se k tomu, co jim dosud staré zvyky zapovídaly, tedy vlastně ke kanibalismu.

Poutník v čase si povšiml i toho, že rozdíly mezi pohlavími nebyly u eloiů příliš velké. Což se, dle jeho mínění, vlastně dá očekávat, neboť mužská síla stejně jako ženská něha, instituce rodiny a dělba práce jsou prý jen vynucené potřeby věku fyzické síly: *„Tam, kde lidé žijí v pohodě a hojnosti, je plození dětí spíše zlem než požehnáním. Kde je násilí vzácnou výjimkou, a potomstvo je tedy v bezpečí, je méně zapotřebí, aby rodina fungovala – ostatně jí není potřeba vůbec. Stejně mizí specializace pohlaví, pokud jde o potřeby dětí. Jisté náznaky tohoto jevu nacházíme už v současnosti. V budoucnosti proběhla proměna dokonale.“*

Ano, „jisté náznaky“ jevů popisovaných v roce 802 701 pozorujeme již v současné civilizaci. A právě před nimi chtěl Wells svou knihou varovat. Bohužel, po stoosmnácti letech od vydání *Stroje času* jsou „jisté náznaky“ ještě patrnější než v době, kdy Wells svůj román psal.

A Wellsova kritika mířila i na tehdy rozšířenou představu, že vývoj lidské společnosti musí takřka zákonitě vést k lepším a lepším formám, zvláště za pomoci zdokonalování techniky. Že „bohyně Evoluce“ sama od sebe zařizuje nekonečný pokrok. Jak Wells dokládá, vývoj může nabrat rysy degenerace, zvláště pokud člověk není vystaven konkurenci a nutnosti překonávat obtíže a překážky. Byť na něj přímo neodkazuje, Wells ve *Stroji času* potvrzuje moudrost, obsaženou v Talmudu: *„Jsme jako olivy – teprve když jsme drceni, vydáváme ze sebe to nejlepší.“*

Celkové vyznění Wellsova *Stroje času* je přímo pochmurně pesimistické. Poutník v čase totiž ze světa eloiů a morloků uprchne ještě dále do budoucnosti, kde zjistí, že už na Zemi žijí jen odpudiví obrovští krabi a Slunce pomalu vyhasíná. Sám Wells se pak celý život zmítal mezi optimismem a pesimismem, kromě řady jiných beletristických i esejistických děl psal jak utopie, kde se snažil stanovit možnosti a předpoklady pozitivního vývoje lidstva, tak antiutopie, kde dostaly přednost jeho pochmurné vize. A řada jeho děl vlastně nese rysy obojího.

Díky jeho *Stroji času* dnes můžeme lépe chápat, proč se stát blahobytu, vrchol snah západní civilizace, zároveň stává mechanismem, který zákonitě způsobuje civilizační úpadek, jehož symptomy vidíme kolem sebe dnes a denně. Největší rozdíl mezi lidmi naší úžasné technicky vyspělé a konzumní civilizace a Wellsovými eloi spočívá ve fyzickém vzrůstu, mentálně již i mnozí dospělí jedinci naší epochy zakrněli na úroveň lidiček z roku 802 701. Wellsovo dílo tak implicitně obsahuje podivuhodnou myšlenku: ráj na zemi je nemožný, ne proto, že by něco takového nešlo zařídit, ale z toho důvodu, že po svém vybudování začne působit jako faktor degenerace. A podněcuje i k úvaze, že sekularizace (tedy soustředění života a jeho smyslu pouze na náš viditelný hmotný svět) musí takřka zákonitě skončit úpadkem, jakkoli může přechodně způsobovat takřka divy.

Josef Mlejnek jr.

---

pokračování ze strany 1

se podařilo člověku osvojit si pomocí abstraktního myšlení? Jsou čísla v přírodě?

To závisí na tom, jestli se na svět matematických pojmů díváme jako na vymyšlený, nebo zda existuje sám o sobě jaksi „mimo“ náš svět a matematik ho jen objevuje – jako svět, který je nezávislý na našem reálném světě, není v něm čas, nejsme v něm my, ale jsou v něm entity, které dovede matematik pojmenovat. O tom jsou velké debaty mezi idealisty a realisty.

V knize cituješ Šafaříka: Věda nás nefascinuje pravdou, ale svou mocí… Je věda pouhá technologie?

Josef Šafařík byl celý svůj život oponentem vědy, ne vědy jako poznávání, ale právě toho vědeckého provozu a sebevědomí vědy. Dnes bych řekl scientismu, to jest ideologie, která nám slibuje na všechno odpověď, dokonce jedinou správnou odpověď. To Šafaříkovi hrozně lezlo na nervy.

Co tebe samotného ovlivnilo v pohledu na svět, kdy jsi začal brát rozum?

Svým způsobem pro mě nejdřív bylo lákavé to, co nějak souviselo s technikou. Dětství je samozřejmě v tomhle ohledu nejdůležitější a v naší rodině bylo výrazné intelektuální prostředí. Největší vliv na mě měla matka – a samozřejmě i dědeček Hugo Vavrečka, který mně už jako malému klukovi vykládal, jak funguje parní stroj, dynamo, vrtule, šroub apod. Původně vystudoval techniku a pak byl vším možným – novinářem, diplomatem, ředitelem u Bati, sběratelem keramiky, vynálezcem… Mně vykládal ty „stroječky“ a já byl vždycky unesen. Otec byl taky spíš technický typ, zatímco matka byla přes umění, měla i výtvarnou školu. Hlavní byl ale ten dědeček, věděl všechno, říkali jsme mu děd vševěd. Vodil nás do lesa, ukazoval nám kytičky, houby, stromy, všechno.

Jaká věc z dětství ti utkvěla v paměti?

Vzpomínám si na Havlov, což bylo naše letní sídlo na Vysočině, kde jsme si hráli. Tam jsem jezdil rád. To byla 40. léta, za války a těsně po válce. Po únoru už spíš jen takový únik před světem.

Jak jsi vnímal konec války?

To je jedna taková věc, která mi utkvěla v paměti. Byli jsme na Havlově, který byl na takovém návrší, z kterého jsme na protější stráni pozorovali německé kolony, jak prchají na západ. Naši se báli, myslím, že jsme měli i nějaký kryt, kam jsme se mohli schovat. Zažili jsme i nálet na vesnici, ale pro mě to bylo spíš dobrodružství. V květnu čtyřicetpět matka namalovala spoustu spojeneckých vlajek a rozvěsila je do oken.

Vrátili vám Havlov?

Ne. Pokazila to naše právnička, která to nějak špatně přihlásila k restituci, takže jsme o to nakonec přišli. Ono to bylo ale už beztak zdevastovaný. Zůstala nám tam akorát vedlejší hájenka, ale na cizím pozemku.

Havlov jste tomu říkali vy, nebo to byl oficiální název?

To se tak jmenuje, podle dědečka Havla, který to tam založil před sto lety.

Byli jste buržoasní hošíci, kteří měli zakázáno se stýkat s kluky ze vsi, aby váz nezkazili?

Vůbec nemám ten pocit. Vedle nás bydlel hajný, který byl zaměstnanec otce, a ten měl syna Edu, který byl ve věku mého bratra, a s ním jsme se velmi kamarádili.

Učil vás sprostý slova.

Učil nás sprostý slova. Možná. Jak se na to dívali naši, nevím. Nikdy jsem ale neměl pocit, že by nás rodiče nějak omezovali nebo něco podobného. Chodil jsem tam do vesnice i do první třídy, protože náš dům v Praze na nábřeží dostal koncem války při bombardování zásah. Na dobu oprav jsme se přestěhovali na Moravu, kde jsme byli tři roky durch. To byly nejkrásnější roky mého života. Pak jsme se vrátili do Prahy, no a pak to začalo. Únor.

Útočily na vás děti, že jste „buržoové“?

To slovo se tehdy ani nepoužívalo. Já nějaké rozdíly necítil, pokud, tak spíš respekt než nějakou „třídní nenávist“. U dětí je všechno nějak jinak.

Mimochodem, já nikdy nebyl nějaký velký extrovert, který by se kamarádil s kde kým a podobně. To spíš matka si vzala jako takový úkol, třeba iniciovala mé seznámení s klukem řezníka v Náplavní ulici. Byl to ovšem její nápad, který já moc nebral – rodiče se vůbec nemají moc starat o děti po společenské stránce. Může to mít dokonce opačný efekt.

Co bylo dál?

Dochodil jsem v Praze zbytek obecný školy a pak nás naši přihlásili na internátní gymnasium do Poděbrad, odkud nás pak vyhodili s bratrem najednou – mě hned po půl roce, bratra po dvou a půl letech. Ani v Praze mě nepustili na gymnasium a šel jsem do učení na jemného mechanika.

Na čem jsi dělal?

Na soustruhu, na vrtačce, na automatu, na fréze. Ale začalo to úmorným pilováním železa ve svěráku.

Bavilo tě to?

To ještě moc ne, ale později mě přesunuli do dílny, kde se vsedě u stolu dělala správná jemná mechanika, a to už mě začalo bavit.

Jak jsi vycházel s dělnickou třídou?

To byla malá dílna, kde bylo asi šest lidí, všichni to byli kamarádi.

Jak jsi tam byl dlouho?

Normálně jsem se vyučil a pak tam zůstal jako tovaryš.

Takže jsi vyučený?

Jsem vyučený jemný mechanik. Současně pro mne máma vybrečela, aby mě vzali aspoň večerně na jedno gymnasium – tehdy se tomu říkalo jedenáctiletka pro pracující. Nejdřív mě tam nechali sedět rok po večerech načerno, přes den jsem byl ten pracující, a když se rok nic nestalo, normálně mě zapsali. Takže mám maturitu a k tomu i výuční list.

Do Poděbrad chodila řada známých lidi. Co to bylo za školu?

To byl pokus udělat u nás školu v anglickém stylu, chlapeckou, internátní, všichni studenti tam bydleli a měli tam současně vyučovací hodiny. Byl tam dost přísný režim. Já ale nastoupil v době, kdy už začala jednotná škola, prý Nejedlého vynález, takže do měšťanky jsem chodil do města a na zámku jsem jenom bydlel.

S bratry Mašínovými ses tam viděl?

Jistě jsem je viděl, ale nedovedu si je vybavit z té doby. S bratrem do třídy chodil kamarád, Lojza Strnad, s kterým se dodnes vídám v Koníčku, a ten si je pamatuje velmi dobře. V Poděbradech byl Jerzy Skolimowski, pozdější polský filmový režisér, byl tam Pavel Fierlinger, který se ovšem ke svému známému strýci moc nehlásil a později emigroval, taky Miloš Forman, Ivan Passer, Milan Jirásek, pozdější šéf Olympijského výboru, dále politik Jan Škoda a pár podobně zajímavých lidí. Byli tam jednak synové z tzv. lepších rodin a jednak váleční sirotci. Forman a Mašínové byli v kategorii válečných sirotků.

Jak se díváš na pozdější akce Mašínů?

Já proti nim nic nemám, v podstatě jim fandím, tedy ex post – tenkrát jsem o tom, co dělají, nevěděl. Na takovou tu českou ostýchavou bojácnou náturu to je výjimečný příběh a je dobře, že tady někdo takový byl.

Václav to tak ale neviděl…

Neviděl a viděl. On myslím příliš spekuloval, jestli je to společensky či politicky únosné jim dát vyznamenání. V jednu chvíli, těsně předtím, než skončil prezidentství, tak ještě uvažoval, že by dal Mašínům milost jako takové gesto, ale nedal. Buď mu to někdo rozmluvil, nebo se prostě zalekl, že by to bylo příliš.

Jak jste prožívali únorové dny?

Pamatuji se na jednu scénu. Matka chodila pro maso do řeznictví v Lucerně, která nám patřila, a jednou přišla ubrečená, že jí tam odmítli dát kost, rozuměj morkovou kost. Závodní výbor rozhodl, že kosti Havlům tedy ne.

Cha cha cha.

Tak to je má hlavní vzpomínka na únor 1948. Pak mám ještě jednu. Byl nějaký školní průvod, naše třída měla jednak ceduli, kde bylo napsáno, co je to za školu,

a jednak transparent, na kterém stálo: „Děkujeme komunistům za jednotnou školu“. A já, hrdina, jsem nesl tu třídní ceduli a snažil jsem se to odporné slovo „komunistům“ tou cedulí zakrývat, aby nebylo vidět, a cítil jsem se jako velký reakcionář, dnes by se řeklo disident.

Spolužáci věděli, o co jde?

Tam to bylo rozličný. Nepamatuji se, že by mezi námi byl někdo, kdo by se režimu zastával, všichni věděli, o co jde a až na jednoho či dva všichni mlčeli. Byla zde už určitá opatrnost. Ta nám vydržela pěkně dlouho.

Otce po únoru nijak nepopotahovali?

V roce 1949 ho sebrali v rámci případu Nigrýn a spol. Otec byl obviněn, že věděl o Nigrýnově nabídce zprostředkovat našemu dědečkovi cestu do ciziny, ba co hůř, že to neohlásil. Neměli dost důkazů, táta byl tři měsíce zavřený a pak ho pustili. Vzpomínám si, že jsme to jako kluci ale nebrali nijak zvlášť tragicky.

Považovali jste to za součást dobrodružství.

Více méně.

Jak to proběhlo, to zatčení.

Odvezli ho na výslech, odkud ho vrátili až za tři měsíce. Jeho osobní auto mu už nevrátili nikdy.

Zatkli ho a ukradli mu auto?

Jako kluk jsem si pamatoval jeho číslo – koukej, pamatuji si ho dodnes: P 224489 – byla to Škoda Tudor. Jak jsem pak chodil po Praze, tak jsem se pořád koukal, jestli Tudora někde neuvidím a jednou jsem jej opravdu viděl. Jelo po Jiráskově mostě.

Je to pochopitelně detail, ale vypovídá o charakteru komunistického režimu. Přišli taky udělat domovní prohlídku, na nábřeží. Bylo to v noci, já jsem spal, bylo mi jedenáct. Předtím jsem si hrál s klubkem provazu, ten jsem spouštěl z balkonu na ulici a na jeho konci byla přivázána kostka cukru či co. Oni přišli a rovnou na balkon, a co to tam je – mysleli si, že to je nějaká anténa. Matka jim ale zakázala, aby mě vzbudili, takže jsem se to dozvěděl až druhý den.

Bratr s tebou o politice nemluvil?

No… myslím, že ne. Pokud jsme o tom mluvili, tak hlavně s rodiči. Bratr se pak v 50. letech začal zajímat o literární svět, o kulturu, stýkal se s různými literáty, taky flámoval, chodil různě po hospodách, krátce vedl bohémský život, ale měl problém s matkou, která mu to vyčítala.

Tys sekal dobrotu?

Já byl takový domácí mazlíček.

Brácha tě nekazil, neučil tě kouřit nebo pít?

Ne, no tak… minimálně. Jednou mě s Violou Fischerovou vzali na plovárnu, kde mě opili pivem. Doma z toho byl pak kravál, já si na to moc nepamatuju, pamatovala si to Viola. Ale spíš jsem občas někde byl s tou třídou z večerního gymnasia. U Zlaté studně jsem vypil svou první půl lahev vína a pak jsem se poprvé potácel domů.

Bral tě s sebou mezi „literáty“?

Když byla nějaká událost, tak mě občas vzal, ale že by mě bral třeba na návštěvy k Holanovi nebo Seifertovi, tak to ne. Začal jsem sice chodit do skupiny jeho kamarádů, zárodek pražských Šestatřicátníků, kteří se na konci pracovního týdne, každou sobotu – tehdy byly soboty ještě pracovní – scházeli ve Slávii; bylo to z kraje 50. let. Václav se ale postupně přesunul k vedlejšímu stolu, kde sedával Jiří Kolář, Josef Hiršal, Kamil Lhoták, Jiří Pechar a další. Já zůstal u toho prvního stolu. To vydrželo až do 70. let. Po Listopadu se ukázalo, že někteří z nich donášeli, tak jsem nabyl vůči nim ostych.

Co jste měli s bratrem společné a co vás rozdělovalo?

Měli jsme společné to rodinné zázemí. Jeho však zajímala filosofe už v době, kdy já jsem ještě sbíral brouky – jeden čas jsem několik let náruživě sbíral brouky, sbírku mám ještě ve skříni. Taky jsme chodili do skautu, který byl podzemní, no podzemní, spíš neoficiální, pod různými jinými názvy. Václav ale ve skautu dlouho nevydržel. Ten rozdíl byl v tom, že on chodil po těch hospodách a flámech a já poctivě doma četl matematické knížky.

Také díky lidem, s kterými se stýkal, jako byl Jiří Kolář či Zdeněk Urbánek, načichl takovým mírným sociálním cítěním. To byli intelektuálové 40. let a všichni byli trošičku doleva, ale v dobrém slova smyslu. My jsme nebyli nějak zvlášť navázáni na kruhy, které tady byly na pravici – v literárních kruzích ani nevím, zda to byla pravice jiná než katolická. Jistě, Jiří Paukert, Kuběna, daleko později Jiří Němec, ale neříkalo se tomu „pravice“. Člověk ten rozdíl ani nevnímal – všichni jsme byli proti komunistickému režimu a levice pravice se v tom nerozlišovala. Všichni v tom byli na jedné lodi.

Od konce 60. let se hlavní jeho život přesunul na Hrádeček a i v Praze se odstěhoval do Dejvic, takže jsme se ani moc nevídali. Když byla třeba nějaká rodinná slavnost, přišel obvykle pozdě, takže matka šílela – měla s ním trochu problém.

Jak to vypadalo na škole v 50. letech?

To byl večerní gympl, do mé třídy chodil i Jan Přeučil, který měl zavřeného otce. Já se tam ale s nikým moc nekamarádil. Po vojně jsem s určitou prodlevou studoval vysokou, opět večerně, a tam ti spolužáci, to bylo hrozný – to byli úředníci, kteří museli mít titul, aby si udrželi místo. Z jejich strany byl absolutně nulový zájem o vzdělání, jenom, aby dostali papíry a konec, vůbec jim nešlo o to, aby se něco naučili.

Co to bylo za školu?

Elektrotechnická fakulta.

Tebe to bavilo?

Mně bylo jedno, co studuji, bavilo mě prakticky všechno – hlavně to muselo být teoretické, vzdálené běžné praxi. Proto mě začala lákat vyšší matematika.

1960 až 1966 jsem studoval na technice, večerně, a současně jsem dojížděl na osm hodin práce do Satalic.

Co to bylo za práci?

To bylo kontinuální už od toho vyučení jemným mechanikem. V Satalicích byla dílenská podpora výzkumu a postupně, jak jsem vedle toho studoval, mně dávali lepší práci. Dělal jsem na elektronických přístrojích s transistory apod. – mám dokonce dva patenty s jedním inženýrem z toho ústavu. Jeden patent byl zesilovač stejnosměrného napětí, který fungoval od velice malých hodnot, a druhý byl analogo-frekvenční převodník. Dojížděl jsem do těch Satalic vlakem, k tomu ta večerní technika a ještě mě vedle toho bavilo študovat matematiku – z ruských knížek, které jsem si kupoval v Ruské knize, kde měli překlady většiny západních odborných knih.

V azbuce…

Jo a bylo to hodně laciný, knížka stála třeba jen pět korun. Ty knížky byly vázaný s pomocí nějakého zvláštního klihu a dodnes si na ten pach pamatuju. Když si k nějaké té knížce přičichnu, tak se mi vždycky vybaví celá ta doba.

Elektrotechniku jsi dokončil?

Jo, v roce 1966 a pak jsem vstoupil do aspirantury, na plný úvazek, což byla najednou úplná svoboda, nemusel jsem nikam chodit a byl jsem pánem svého času. Dva roky jsem byl v aspirantuře a v roce 1968 jsem se hlásil ke studiu na řadu amerických universit, vzala mě Berkeley. Odjel jsem na jaře 1969, těsně před Husákem – o pár dní později by to už bylo těžký.

Kdy jsi začal mít jasno, co se týká režimu – mluvili rodiče o tom s vámi, nebo to bylo tabu?

Mluvili s námi o tom od začátku. Moje poslední zkušenost s opatrností z jejich strany byla, když mi koncem války zatajili, že Němci jsou zlí a Angličani hodní. Říkali mi to obráceně, protože se báli, že se ve škole ukecnu a bude průšvih.

Tvrdili to i Václavovi?

Ten byl o dva roky starší, takže informovanější, ale měl zakázáno mi to prozradit. Ale hned po válce jsem už všechno věděl a pak jsem už všechno věděl i o tom bolševikovi. Nedovedu se tedy empaticky vžít do mysli těch, co věřili v komunismus a až později začali nějak váhat a obracet se. Komunismus byl pro mě od začátku průšvih.

Jak jste prožívali rok 1953, kdy umřel Stalin a Gottwald – pamatuješ si na to?

Velice matně. Vybavují se mi spíš takové vizuální věci. Vím, že táta skoupil všechny noviny, kde byla přes celou titulní stranu černě zarámovaná Stalinova fotka – otec měl takovou archivářskou mánii, že když se něco významného stane, tak se noviny uskladní a pak někde léta hnijí. Vlastně jsem trochu po něm.

Neplakali jste…

Ne. Ale vůbec si nepamatuji, že bychom tomu přikládali nějakou větší váhu. Ze začátku ještě přežíval takový zvláštní optimismus, že to stejně brzo skončí – když se potkali přátelé mého otce na ulici, tak to bylo vždycky: Tak kdy to praskne?! Už je nejvyšší čas! Netušilo se, že to bude trvat ještě skoro čtyřicet let a že smrt Stalina to jen málo ovlivní.

Ivan Havel, 2013

A maďarské události v roce 1956?

Otec to sledoval z rádia a bylo to zase v té naději, že už to brzo praskne.

Jak jste vnímali pražské jaro?

Můj pocit byl, a zřejmě i v celé naší rodině, že se po kručkách vrací svoboda v kultuře – o politice jsme žádné velké iluse neměli. Obdivovali jsme českou novou vlnu ve filmu, malá divadla, že mohou vycházet zajímavé časopisy a knížky. To byla taková vlastně radostná doba. V roce 1968 se tohle dění najednou přeneslo i do politiky a bylo všeobecné nadšení.

Kde jsi zažil srpen 1968?

Zrovna jsme byli na svatební cestě s mou první ženou, s malým Fiatem a se stanem v horách na Slovensku. Nad ránem nás probudil hukot po celém nebi, nic nebylo vidět, samozřejmě, ale hned mě napadlo, že už jsou tady, že jsme přepadeni. Pak jsme to slyšeli v rádiu. Byl tam nějaký tábor, kde pouštěli nahlas rádio z amplionu. Vrátili jsme se rychle do Prahy. Nefungovaly telefony, nic. Matka byla celá nervózní, co s námi je. Po Praze se trošku střílelo, dokonce i do našeho bytu na nábřeží zabloudila kulka.

Co jsi dělal v srpnových dnech?

Přemýšlím, co jsem dělal – na barikádách jsem nebyl. To bylo období, kdy mě spíš zajímala věda a takovýhle věci, než politika.

Jak dlouho jsi byl v Berkeley?

Dva a tři čtvrtě roku.

Vládla tam ještě atmosféra 60. let, studentských bouří, hippie?

Jistě. My tam přijeli zrovna ve chvíli, kdy se tam odehrávalo jedno z takových pozdvižení. Proti studentům zasahovala Národní garda, byla tam dokonce vodní děla a taky slzný plyn. Studenti byli zase takový rozevlátí, pomalovaní, nosili náhrdelníky, chodili bosí a kouřili marjánku. Včetně profesorů.

Jak jsi na ně nahlížel?

S rozpaky. My jsme přišli ze země, kde jsme americký establishment považovali za ideál, zatímco oni se proti němu bouřili, a to jaksi z levicových pozic.

Používali studenti slovo komunismus?

Hrdinou byl sice Che Guevara a taky Mao, ale termín komunismus se myslím nepoužíval – běžné byly různé eufemismy, jako volná společnost, *free speach* apod.

Věděli o tom, co se dělo v Československu?

Informovaní lidi to věděli a mnozí to věděli od nás. Pravděpodobně by to ti víc levicoví interpretovali tak, že ten ruský zásah byl v pořádku a dokonce, že tady bujely nějaké pravicové živly nebo co.

Byli zblblí.

Zcela zblblí. Ale s tím bujením měli vlastně pravdu, jen se tomu u nás říkalo socialismus s lidskou tváří.

Připletl ses do nějakých rozepří?

Ne, já nejsem hádavej. Byli jsme třeba jednou pozvaní na takovou studentskou párty, kde se politicky debatovalo, a byl jsem konsternovaný, když jsem viděl, jak šíleně důležitě berou tu svoji pozici, ze které odmítali šmahem celou americkou společnost. Až jsem k tomu dostal takový trochu odpor.

Hipíci tě neoslovili?

Asi jako levicoví disidenti říznutý buddhismem a východní spiritualitou. Všechno trochu přehnané. Psychedelické umění se mi však zalíbilo.

Potkal ses tam s americkými Čechy?

Jistě, hodně jsem se stýkal například s Houdkovými. Vlado Houdek se kdysi účastnil SNP, znal se s Husákem, a když ten se u nás stal generálním tajemníkem, Vlado tvrdil: „To nemůže být špatný, jak znám Husáka z povstání, je to naprosto férový člověk. A byl přece od komunistů zavřený. To je fajn, že to vzal on.“ Hrozně ho chválil.

Když jsme se vraceli, strávili jsme pár dní v New Yorku, navštívili jsme různé Čechy, na které mi dal můj bratr adresy. Vzpomínám si na fotografa Jana Lukase, stavili jsme se u Voskovce, u Miloše Formana a dalších. A. J. Liehm mi dal Solženicyna v ruštině. V Paříži jsme se setkali s Tigridem, po letech s Věrou Linhartovou.

Nenapadlo tě v Americe, že bys tam zůstal?

Normalizace začala až druhý rok, co jsem v Berkeley byl. Moc jsme to ale zase nějak nerozebírali, měl jsem tam spoustu vědecké práce. Věděl jsem sice, že situace v Československu není v pořádku, ale zase ne natolik, aby to byl důvod, abych změnil své rozhodnutí – já totiž do Ameriky odjížděl s tím, že se vrátím a že si nenechám do toho od nikoho mluvit. Nevracím se kvůli tomu, že bych měl něco proti Americe, nebo i proti komunistům – měl jsem takový pocit, že tady jsem doma, a proč bych měl vyklízet prostor. Tenhle postoj jsem si tak zafixoval, že jsem o tom vůbec nepřemýšlel, jestli emigrovat nebo ne. Češi, kteří tam v té době byli a začali se rozmýšlet – mám se vrátit, nemám se vrátit – pro ně to bylo velké dilema. Většinou se rozhodli nevrátit: proč by měli své děti nutit žít schizofrenicky? Až jim to začalo trochu lézt na mozek – měli takové ty emigrantské sny, jako že utíkají přes hranici, střílí po nich a tak. To já nikdy neměl. Věděl jsem, že až na výjimky tam nakonec asi šťastní nebudou, zvlášť ti, co tam zůstali z materiálních důvodů a mysleli si, že se budou mít lépe. Oni se samozřejmě měli lépe, než by se měli doma, ale zas ne tak, jako Američani, kteří tam měli již své kariéry. Po čase se přestanou srovnávat s tím, jak se měli tady, začnou se porovnávat s bohatšími americkými sousedy a zase nebudou šťastní. To byly všechno důvody, proč jsem se rozhodl nerozhodovat se.

Co ostatní z rodiny – nikdo nechtěl emigrovat?

O emigraci se u nás nikdy nemluvilo, ani nebyl čas. Já jsem odcházel do Berkeley na jaře v roce 1969 a byla to v rodině událost, že se vůbec někomu podařilo prorazit ven. Tehdy ještě vládla taková optimistická nálada: cizí vojáci budou někde schovaní po lesích a kulturu nechají být – společnost půjde dál pomalejším tempem, bude možno jezdit do ciziny a bude možno se vrátit. Tyhle názory měla spíš matka, otec jen přizvukoval.

Máma určovala běh v rodině?

Vlastně ano, ona byla energičtější, i když citlivější a situace na ni víc doléhala. Táta byl spíš hodný, vlídný, smířlivý. Měl naštěstí spoustu známých. Když bylo třeba něco zařídit, tak vždycky znal někoho, kdo znal někoho, který znal někoho…

Byl pod pantoflem?

To se nedá říct, na to byl příliš laskavý. Když se řekne „pod pantoflem“, tak se tím myslí, že jde o člověka, který to těžce snáší, stěžuje si po hospodách apod., zatímco u něj to byla…

Přirozenost.

Tak.

Kdy máma umřela?

1970. Bohužel dřív, než jsem se vrátil. Ale aspoň se dožila toho, že jsem se ocitl na slavné americké universitě, to si celý život přála.

Jak se vyrovnávala s režimem?

Bolševiky hluboce nenáviděla. Byla mimo jiné uvyklá na takový ten tradiční společenský život s důrazem na kulturu stolování, vkusné oblékání apod. S vynaložením velkého úsilí se snažila domácí úroveň držet i za komunismu, ačkoli nebylo nic k dostání. Trpěla tím a občas z toho všeho měla až hysterický záchvat. Někdy vybuchla, když Václav zlobil. Taky neměla v lásce Olgu.

Vadilo ji, že si Václav vzal holku ze Žižkova?

To se v rodině nikdy neřeklo nahlas, ale mohl to být jediný možný důvod. Kdoví, možná jí taky vadilo, že Olga byla o něco starší než Václav. Ale daleko největší problém pro ni byli bolševici. V duchu se s nimi hádala, kudy chodila. Určitým zmírněním byly jen Václavovy divadelní úspěchy.

Jak režim snášel otec?

Táta byl velice decentní, nikdy o nikom neřekl špatné slovo a dokonce ne ani o komunistech. Nějakou dobu po Únoru ho nechali ještě jako poradce v Lucerně, která propadla do majetku komunistického obvodního výboru. Takže se stal zaměstnancem OV KSČ, cha cha cha – nechtěli se ho zbavit, protože jediný se ve všem vyznal. Byl veden jako ekonomický poradce. Odtamtud pak přešel na Československý výbor pro tělesnou výchovu a sport, kde měl na starosti provoz chat. Tak jsme mohli jezdit do Krkonoš a k třeboňským rybníkům. Kancelář měl na Štvanici, kde byl až do pozdních 60. let, kdy odešel do pense.

Pamatuji se, že nás bral, později už jenom mne, každou neděli v poledne na oběd – v zimě do Černého koně v Lucerně a v létě na Terasy na Barrandově. To mluvím opět o hlubokých padesátých letech, kdy si ho personál pamatoval ještě coby šéfa, byli velice vstřícní, dávali nám slevu, veliké porce a chlubili se tržbou – po takzvané třídní nenávisti ani stopy.

Co dělal v pensi, chodil do nějaké společnosti?

Měl několik svých okruhů. Jeden byli rotariáni, druhý zednáři a pak spolupracovníci ze Svazu pro cizinecký ruch, jehož byl před Únorem předsedou. Když zemřela máma, hrozně těžce to nesl. Chtěli jsme ho nějak zaměstnat, aby přišel na jiné myšlenky a přiměli jsme ho, aby napsal své paměti. Ty také napsal, jmenují se *Mé vzpomínky*, ale nedopsal je celé, poslední díl zůstal nedokončen, ale myslím, že mu to prodloužilo život. Vzpomínky mají brzy vyjít v Knihovně VH v novém vydání. Je to základní zdroj všech mých informací o Lucerně, o jeho životě a o jeho bratru, našem strýci Milošovi, o němž mimochodem nedávno vyšla skvělá monografie.

Kvůli „zednářům“ tátu nevyslýchali?

Ne, staří pánové si už na zednářství tolik nehráli. Znali se z dřívějších dob a už jen chodili do kavárny si popovídat. To asi bylo všechno. Otec vždy říkal: „Dnes jdu s pány“. Podobné to bylo s rotariány a s lidmi z cestovního ruchu.

Jak se otec díval na Chartu a dění kolem?

Samozřejmě pozitivně, nedal na Chartu dopustit, poslouchal cizí rádia, velmi vše sledoval. Stýkal se tehdy nejvíc s předúnorovým ministrem Prokopem Drtinou, který se svou ženou Lídou často chodil k nám, a on zase k nim, vždy Chartu probírali ze všech stran. Drtina ji podepsal, jenže mu všichni radili, aby se to kvůli jeho věku nezveřejňovalo, takže byl v té kategorii nezveřejněných. Stejně na to StB hned přišla.

Vedle Drtinů a „pánů“ se na stará kolena spřátelil s Maruškou Seidlovou, která ho vždy na nějakou dobu zvala k sobě do Rožnova pod Radhoštěm. Jinak hodně času trávil na Hrádečku, kde se mimo jiné domlouval s Janem Grossmanem o tom, jak mají vypadat ty jeho paměti.

Kdy otec umřel?

1979. Měl slavný pohřeb, na který byl nečekaně uvolněn z vězení i můj bratr.

Jak ty jsi vnímal Chartu 77?

To slovo „vnímat“ je taková trochu floskule… O Vánocích 1976 se můj bratr stavil u nás doma na nábřeží a oznámil nám, že se chystá velká věc, nemáme to prý podepisovat, bude to taková šikmá plocha nebo tenký led, už nevím co, a že stačí, když to z rodiny podepíše jen on. Tak se stalo, že jsem Chartu vlastně kvůli němu nepodepsal – v té první vlně mě odradil on a později mně to už bylo blbý. Takže já nejsem chartista, ale všichni se ke mně chovali jako k chartistovi – včetně StB. Nezapomeň, že jsem tehdy ještě byl vědeckým pracovníkem v Akademii věd. Dlouho ovšem ne.

Jak jsem to vnímal? Jako jednu z jeho promyšlených aktivit, s nimiž se vždy jednou za čas pokusil do něčeho pořádně šlápnout. Jako předtím se známým dopisem Husákovi.

Konsultoval to s vámi?

Nikoliv, jen jsme o tom věděli.

Pamatuješ se na Václavovu krizi po tom prvním vězení za Chartu, kdy vystoupil i v televizi…

Nevzpomínám si, že by vystoupil v televizi, ale podrobně to popisuje Jiří Suk ve své nedávné knize o něm. Václav byl tehdy ve vězení úplně odříznutý od informací a myslel, že Charta skončila, že je všechno prohraný, že nic nemá smysl, ale pak, když vyšel ven, byl jako v Jiříkově vidění. Krize přišla, když po propuštění zjistil, že Charta zdárně pokračuje ve svých aktivitách, všechno je v pořádku a že on se od toho zbytečně distancoval. K tomu se pak mnohokrát vracel, ve vzpomínkách i v korespondenci, leželo mu to na duši.

Jak ses díval na underground, na Plastiky?

Já jsem v tom moc nebyl. Na Hrádečku jsem se nikdy jejich koncertů neúčastnil, znal jsem to jen z nahrávek – Václav nám to pouštěl z pásků. Nemám rád hluk, na pásce si to sice můžeš ztlumit, ale už to není ono. Vím o nich spíš z těch souvislostí s Chartou.

Nešlo ale jen o hudbu, underground byly dost často divoké existence, z dost odlišného prostředí, než ve kterém jsi vyrůstal.

To bylo právě zajímavé, že to období normalisace, na které tak hudráme, bylo na druhé straně obdobím, kdy se sblížily naprosto odlišné vrstvy lidí – zprvu je dal dohromady společný nepřítel, ale pak si začaly rozumět, začaly se vzájemně uznávat. Po této stránce to bylo neobyčejně zajímavé.

Kdybys srovnal tuzemský underground s americkými hipíky?

To je spíš otázka pro sociology. U nás byl policejní stát, takže všechno bylo trochu jinak. I to slovo „underground“ si zde vlastně získalo i ten svůj původní význam.

Když ses vrátil z Berkeley, byl jsi u výslechu?

Byl jsem před odjezdem, a když jsem se vrátil, tak si mě pozvali znovu. Bylo to v kachlíkárně na Letné.

pokračování na straně 7

Holmanův Březina a Březinovi blízcí

Kniha neuvěřitelná, obrovská nejen svým rozsahem, dílo mnohotvárné, v dnešní době zcela anachronické v tom smyslu, že se příčí, protiví trendu ke „stručnosti“, „stravitelnosti“, „uchopitelnosti“. Kronika jednoho života, jednoho díla, čtyřicetileté práce.

K čemu přirovnat? Nabízejí se ony knihy-deníky, knihy subjektivních záznamů o době, knihy, které se bezděčně (neboť svůj tvar nabývaly postupně, během let a desetiletí, bez tohoto apriorního záměru), ex post, staly zrcadlem celé jedné éry, jejích společenských, politických, kulturních událostí, jak je registroval, komentoval, selektoval ten který autor. Tedy jakési dějiny nikoli sice „skryté“, řečeno s Březinou, ale ve své subjektivnosti často pravdivější než syntetizující, objektivizující popisy z per profesionálních historiků. Máme na mysli např. Zábranův Celý život, Divišovu Teorii spolehlivosti či Vladislavův Otevřený deník, neboť tato díla na rozdíl od „záznamových textů“ např. Kolářových, Hančových či Vaculíkových jsou vskutku kronikami delších časových úseků, posledních desetiletí.

Mezi tato díla tedy patří i Holmanova Březiniana II, ovšem jedním podstatným rozdílem. Zábrana, Diviš i Vladislav občas citují jiné autory, ale jde převážně o jejich vlastní texty, o jejich knihy. U Holmana je tomu naopak: sem tam, příležitostně, okrajově se v tomto svazku vyskytují i jeho vlastní příspěvky, tak např. texty pod šifrou P. H. na s. 60-63 (a ovšem ona nádherně košatá předmluva, tolik svojí emfatičností, ba i furorem se odlišující od předpokládané „střízlivosti literárního vědce“), avšak vesměs je tu autor přítomen jen jako „ten druhý“: tedy např. jako adresát dopisů. Jeho vlastní písemnictví však zůstává převážně stranou pozornosti, byť muselo, musí být, ale Holman o něm nechává promluvit spíše ostatní. Ovšem i to je špatně: autor-pořadatel je tu vlastně přítomen jako „ten třetí“, neboť to vše, ony texty stovek a stovek nejrůznějších „přispěvatelů“ na více než čtrnácti stech stránkách, napsané během čtyř desetiletí, to vše se tak či onak dotýká, ať bezprostředně, ať jen velmi zprostředkovaně, Mistra, „krále a knížete české poezie“ Otokara Březiny, autora, jenž vydal svoji poslední básnickou sbírku Ruce v r. 1901, soubor svých esejů Hudba pramenů v r. 1903 a pak už nic, básníka, jenž zemřel téměř čtyřicet let před prvním ze záznamů v Březinianách II.

Vztah ke konkrétní, každodenní skutečnosti doby vymezené letopočty v podtitulu knihy je tedy mnohem zprostředkovanější, než jak tomu je u „kronik“ výše zmíněných: jen jaksi mimoděk se z Březinian II může čtenář dozvědět něco o době, kdy toto dílo vznikalo. Mnohem více se tu dozvídá o nejrůznějších, přečasto vskutku bizarních, neuvěřitelných setkáních, životních peripetiích, střetnutích jak ve sféře ducha, tak na kolbištích mnohdy až proklatě hmotných, banálních, až k uzoufání materiálních, přízemních, slovem opravdu „dobových“, tedy o setkáních na cestě, v práci, jejímž smyslem je služba jinému autoru! Otokar Březina, resp. jeho literární dílo, jeho myšlenkový odkaz, se díky této Holmanově práci znovu dnes stává živějším než mnozí ze současných českých autorů, kteří píší a píší a vydávají a vydávají a hned tak s tím nepřestanou.

Tedy svědectví o době, o vlastním životě jako svědectví o práci na jednom z nejcennějších kulturních odkazů tohoto národa, o vlastním životě ve smyslu služby. Je i z tohoto důvodu možno v nynějších časech, kdy za normu se považuje nosit na trh vlastní zbytnělé ego, najít něco anachroničtějšího?

Petr Holman před dvěma lety oslavil svou šedesátku a jako literární autor byl až doposud znám jen drobným svazkem „cestopisných reflexí“ Z cest... (Revolver Revue, Praha 2005). Na podrobný popis jeho práce březinovského editora, lexikografa a interpreta zde však je málo místa. Připomeňme aspoň první kritické, komentované vydání vskutku všech Březinových esejů, Hudba pramenů a jiné eseje (Odeon, Praha 1989), dále jeho Frekvenční slovník básnického díla Otokara Březiny, který vydal jako samizdat vlastním nákladem v šesti svazcích (!!) v r. 1986 (P. H. na něm pracoval od r. 1974, tedy v časech, kdy neexistovaly ani osobní computery, natož internet), dále kompletní, veleobsáhlou dvousvazkovou edici Březinových dopisů, Korespondence I., II., Host, Brno 2004, dále tři svazky přednášek, studií, esejů ze tří březinovských konferencí (Otokar Březina a současnost, FIBOX, Třebíč 1996; Otokar Březina 2003, Sursum, Tišnov 2004; Otokar Březina 2008, Dalibor Malina, Vsetín, 2010) a konečně poměrně skromný výbor z vlastních březinovských studií, Březiniana, Torst, Praha 2003 (ano, proto se recenzovaný velesvazek jmenuje Březiniana II). Stranou ponecháváme Holmanovy práce na příbuzných tématech, na díle Stanislava Vodičky, Matěje Lukšů, Anny Pammrové, Jakuba Demla, autorů katolické moderny, jeho studie indologické: připomínáme je zde jen proto, že i ony mají v Březinianách II svůj ozvuk.

Holmanovy zásluhy o zpřítomnění Březinova díla jsou nepopiratelné, nicméně už jen svým rozsahem jeho zatím poslední příspěvek v této oblasti nutně vede čtenáře k otázce: proč právě Otokar Březina? Málokdo by se i dnes odvážil upírat Březinovi jeho výsostné postavení mezi českými básníky, výsostné možná pro dobu od počátků českého písemnictví až doposud, ale na druhé straně nebyl O. B. nikdy v masové oblibě, nikdy nebyl tak populární jako třeba ve své době Hálek, Erben, Gellner, Nezval či Seifert, o prozaicích ani nemluvě. A nikdy nebyl ani vyvolen na místo „mluvčího národa“: mezi Havlíčkem a Havlem by na toto místo aspirovalo spíše dílo Haškovo než Březinovo. A přece – resp. snad právě i proto! – byl Holman dílem Březinovým celoživotně natolik fascinován, že mu doslova a do písmene zasvětil svůj život. Kromě literární, umělecké hodnoty tu vždy hrála roli Březinova nadčasovost, nekonjunkturálnost, právě to, že jeho dílo nikdy nebylo zprofanováno. A na druhé straně právě skutečnost, že obec Březinových čtenářů ani v posledních více než čtyřiceti letech netvořili zase jen literáti, literární fajnšmekři, případně ti, kdo snad poněkud jednostranně vyhledávají v literatuře mystično, tajemno, nevyslovitelno, reflexe „metafyzické“, ale též čtenáři běžní, možno říci „nezasvěcení“, dosvědčuje právě svazek Březiniana II.

Nuže, kdo jsou ti, jejichž písemné projevy pojal Holman do této knihy, tedy ty stovky a stovky jeho „spoluautorů“, kteří ať bezděčně, ať vědomky či zcela cílevědomě se tu stávají pokračovateli Březinova „jediného díla“, ti „šílenci“, jejichž hlasy jaksi pokračují v Březinově „kolozpěvu srdcí“? Ti, kdo z Holmanova rozhodnutí v Březinianách II vystupují toliko pod iniciálami, zůstávajíce takto v jisté míře anonymní?

Spektrum je vskutku neobyčejně široké a rozmanité. Páteř „příběhu“ sice tvoří výbor z Holmanovy přijaté korespondence, přičemž odesilateli jsou – jak se ovšem čtenář může s větší či menší jistotou jen dohadovat – nejen význační Holmanovi kolegové a učitelé, dále literární historikové, kritici, publicisté, editoři či bibliografové, ale též různí jednatelé, zástupci institucí a organizací, v neposlední řadě pak jeho přátelé, bližní, členové rodiny... Kromě korespondence jsou zde však přítomny i místy dosti rozsáhlé ukázky z březinovské literatury, která během oněch čtyř dekád vycházela (byť občas napsána, případně samizdatem šířena dlouho před svou oficiální publikací, což je zřejmě jedna z příčin jisté „chronologické nevyváženosti“ díla: záznamy do konce r. 1989 končí na s. 213, tvoří tedy cca jednu sedminu celé knihy). Identifikovat autory této textové vrstvy je zřejmě nejsnazší, a to tím spíše, že Holman u dříve publikovaných textů – většinou – cituje pramen. Specifická hodnota literární koláže Březinian II však spočívá též v tom, že např. vedle ukázek suverénní esejistiky z knihy Čtrnáctero zastavení autora „B. F.“ se tu nacházejí třeba marginální vzkazy, projevy rutinní úředničiny či dojemná osobní vyznání, která evidentně nikdy nebyla svými autory určena k publikaci. Zde nutno poznamenat, že ona Holmanova diskrétnost, ona „hra na schovávanou“, kryptičnost iniciál, které sice napovídají, ale přímo neprozrazují, je tak trochu dvojsečnou zbraní: smířit se s tím, že buď vím, nebo nevím, kdo je ten který autor, číst text knihy jako jeden proud, jako kolektivní hlas, v němž už na jednotlivých jménech vlastně ani nezáleží, a nebo podlehnout tomuto svodu, aktivizovat se touto provokací – a začít se pídit, pátrat v té či oné literární i mimoliterární oblasti? A to nejen v takové, kde se jedná bezprostředně o Březinu! Jsou tu totiž i příspěvky, v nichž není Mistr vůbec zmíněn! A přece nepochybujeme, že i ony jaksi tajemně Holmanovi s dílem O. B. souvisejí. Ale proč? Jak? Takovýmto způsobem by bylo jistěže možno Březiniana II číst třeba celá léta...

Ze známých autorů setkáváme se zde tedy např. s Miroslavem Červenkou, Milošem Dvořákem, J. B. Čapkem, Otakarem Fialou, Oldřichem Králíkem, Stanislavem Vodičkou, Rudolfem Havlem, Josefem Jedličkou, Bedřichem Fučíkem, Josefem Glivickým, Johannou Posset, Mojmírem Trávníčkem, Olegem Malevičem, Ursem Heftrichem, J. H. Kocmanem, Vladimírem Justlem, Miladou Blekastad, Jiřím Reynkem, Jaromírem Kabíčkem, Vladimírem Binarem, Petrem Mikešem, Erikou Abrams, Dušanem Zbavitelem, Jaromírem Slomkem, Ludvíkem Kunderou, Jiřím Kuběnou, Ferdinandem Höferem, Jiřinou Lukšů, Viktorem Fischlem, Antonínem Měšťanem, Ladislavem Soldánem, Jamesem Naughtonem, Vladislavem Zadrobílkem, Václavem Fialou, Martinem C. Putnou, Ivo Markvartem, Josefem Vojvodíkem, Ludmilou Klukanovou, Odilo Štampachem, Walterem Schamschulou, Radovanem Zejdou, Alenou Blažejovskou, Marií Daňkovou, Milanem Uhdem, Tomášem Špidlíkem, Michaelem Špiritem, Bronislavou Volkovou, Petrem Steinerem, Vlastou Urbánkovou, Xavierem Galmichem, Danielou Iwashitou, Marcelou Mrázovou, Janem Wiendlem, Markem Vajchrem, Richardem Popelem, Helenou Pernicovou, I. M. Jirousem atd. atd., ovšem jsou tu desítky, stovky iniciál stěží dešifrovatelných, patřících jménům autorů soukromých dopisů určených Petru Holmanovi. (Mýlí se tedy Emil Černý ve své recenzi Březinian II, otištěné v Bulletinu Společnosti O. B., č. 60, prosinec 2012, když tvrdí, že, „...autora, krytého iniciálami /.../ lze, víceméně snadno, dešifrovat dle rejstříku jmen“. Jmenný rejstřík je tu sice velmi obsáhlý, avšak zachycuje JEN příjmení, která jsou v knize vskutku in extenso uvedena – a autoři, píšíce „o něčem“, svá vlastní jména ve svých textech většinou nezmiňují, nemluvě pak už vůbec o onom kvantu autorů soukromé korespondence, která zejména v posledních třech zaznamenaných letech zdá se narůstat téměř hyperbolickou křivkou.)

Mezi těmito stovkami de facto anonymizovaných pisatelů se naprostá většina vyskytuje jen jednou či dvakrát, ale jsou zde např. i tři pisatelky-ženy (iniciály I. C., z let 2004-2005, J. N., z let 2004-2006, I. V., z týchž let), které jsou autorkami desítek často velice pozoruhodných dopisů autorovi, resp. pořadateli – a jejich totožnost zůstává přitom čtenářům záměrně skryta.

Co říci k celé této fantastické publikaci? Snad jeden paradox: Holmanova maximalistická služba dílu Březinovu (a vskutku právě tento svazek bezděky dosvědčuje, že autorovi-pořadateli se po mnohaletém úsilí podařilo nejen oživit, ale i znásobit zájem o Březinu!) jakožto typ literatury nemá s Březinovou poetikou skoro nic společného. Snad ještě mnohem více než vzpomenuté knihy Zábranovy, Divišovy či Vladislavovy připomenou

Martin Machovec

Petr Holman, Březiniana II. Dokumenty ohlasy paralely přesahy. 1966-2006, Triáda, Praha 2012, 1464 s.

1/ Na s.1350: jde o citaci jednoho Jirousova dopisu manželce Julianě, psaného v r. 1984 ve valdickém vězení, který byl otištěn ve svazku Magorovy dopisy (Torst 2006). Jirous se v něm zmiňuje o Březinovi: „Ten úryvek z Březiny je nádhernej. Když jsem ten dopis dostal, díval jsem se nejdřív na ty Františčiny kytičky a myslel jsem si, že to je ta slíbená Daníčkova básnička. Pak jsem čet dopis a ejhle, Březina! /.../“ K tomu editor Jan Šulc poznamenal: „...dopis Juliany Jirousové se nedochoval, nevíme, o který Březinův text šlo.“ Poté, co byly Magorovy dopisy vydány, se však podařilo najít i listy Julianiny, tj. přijatou Jirousovu korespondenci, kde se však na příslušném místě, tj. v dopise bezprostředně předcházejícím citovaný dopis Jirousův, žádná citace z Březiny nenachází. Vodítkem při dalším pátrání však byla jednak zmínka o úmrtí Bedřicha Fučíka v tomto Julianině dopisu, jednak samotným Jirousem kvitované „Františčiny kytičky“, tj. kresba jeho dcery Františky, která však rovněž v Julianině dopise chybí. I. M. Jirous posléze pisateli těchto řádků potvrdil, že na této kresbě, která se nedochovala, připsala tehdy Juliana citaci z Březiny nacházející se na parte Bedřicha Fučíka. Jde o verše: Setkání naše odloučením jest / a odloučení naše setkáním / a v setkání i odloučení bolest jediná, / jíž nejvyšším jest výkřikem / mlčení.-

2/ Vlastně tomu tak úplně není: Holman již dříve vydal dva obsáhlé úryvky z této publikace, de facto samostatné tituly, obě v časopisu Aluze. První v r. 2006, č. 2, s. 145-167, pod titulem Březiniana II (1966-2006). Odpovědi před otázkami – dokumenty, ohlasy, paralely, přesahy. Druhý v r. 2010, č. 1, s. 1-45, pod titulem Březiniana II (1966-2006-2010). Dokumenty, ohlasy, paralely, přesahy (některé další ukázky z knihy, kterou připravuje nakladatelství Triáda). Stojí za připomenutí, že v této druhé publikaci se nacházejí i „dokumenty, ohlasy, paralely, přesahy“ z let 2007-2010, tedy časově přesahující recenzovaný knižní titul. Ty byly vydány jen v Aluzi: to pro ty čtenáře, jimž by Březiniana II (2012) nestačila.

Zbyněk Sekal: Kentaur a dáma, bronz, 1957

Od informelu k figuře

Výstava Od informelu k figuře v Galerii Slováckého musea, která včera skončila, není vlastně výstava – šlo o vystavenou soukromou sbírku otce a syna Slanicayových, majitelů aukční síně a galerie Dolmen, což má své nepopiratelné výhody. Nejde ani tak o to, že je možno vidět díla, která jindy a jinde neuvidíte. Sama výstava především nemá nějaký konkrétní kunsthistorický záměr, usilující o to nově postihnout či představit nějaký fenomén, který si autor výstavy vytkl a chce jej veřejnosti představit na základě nových trendů s pomocí kunsthistorických příruček a publikací, které přebírají jedna od druhé, variují stále to samé a opakují se. Nebo když chce autor naopak zaujmout veřejnost „neotřelým“ pojetím, které je často násilné či svévolné a s původním záměrem autora vystavených děl se míjí.

U soukromých sbírek tato kunsthistorické omezení či vymezení, které je někdy otravné, odpadá: majitelé sbírky, tedy sběratelé většinou díla do své sbírky doplňují ne proto, aby naplnili nějaké své kunsthistorické ambice, ale sbírají umění buď pro své potěšení, nebo chtějí do obrazů uložit peníze, nebo obojí. Většinou tedy rozhoduje vkus sběratele, s kterým se můžeme divák po libosti konfrontovat, aniž by si přitom připadal jako blbec.

Člověk si tak beze všeho může vedle vkusu majitelů sbírky střihnout i svůj vlastní výběr. Jádro sbírky otce a syna Slanicayových tvoří česká malba 60. let, která stála mimo oficiální umění (abstrakce, informel, nová figurace, neokonstruktivismus...), zahrnuje prakticky všechna známá jména a nutno říct, že skoro ani jeden obraz či autor, zastoupený na výstavě, nebyl špatný.

A teď ten výběr: Koblasův Návrat marnotratného syna, 1958, Navrátilova Krajina 2, 1967, Jitky Válové Hudební záznam, 1965, Květy Válové Poznamenaní, 1967, Balcarovo Jiráskovo nábřeží, 1956, a jeho akvarely a suché jehly, Kolíbalův Reliéf, 1963, Medkovo Maso kříže, 1960 a Orloj zbloudilých ptáků, 1968, Bednářové Starý zákon, 1969, Načeradského Rozmluva, 1964, Beranům Zánik obrazu, 1960, Málkovi Pijáci piva, 1959, Kotíkovo Červené pole, 1961, Šimotové Dívejme se do slunce, 1968, Mirvaldova Kaňkáž, 1963, Kafkova Žlutá nevěsta, 1965, Boudníkovy Stopy nástrojů, 1960, Sekalův Kentaur a dáma, 1957, Karlíkové Síť, 1962-63, Fárův Stůl má nepříjemný kruh a slyší, 1967, Fukovo Střetnutí labyrintů, 1963, Mautnerové Sakrální motiv, 1967, Hendrychova Bysta stykač, 1967, Jarcovjákův Kruh, 1977...

Ze všech těchto i dalších nejmenovaných obrazů měl člověk na výstavě osvobozující pocit z rozletu umění, které přestalo brát ohled na mimoumělecká, státní, národní, ideologická, estetická, tradiční etc. kritéria. Vedle filmu, divadla, literatury bylo i výtvarné umění 60. let nabité otázkami po povaze světa, které byla autentické a přitom nebyly banální. Dodnes z toho má člověk osvěžující pocit už jenom z toho důvodu, že dnes už se nikdo na nic neptá a ani se nesnaží najít na něco odpovědět. Jako kdyby už na světě vůbec o nic nešlo.

-pp-

Zdařilý průvodce moderní Prahou

Dobrý průvodce je asi ten nejpříjemnější žánr literatury o výtvarném umění. Předpokládá se, že člověk, který si průvodce opatří, se bude někam trmácet, aby si kýženou věc prohlédl na místě, místo aby si o tom v klidu našel něco na netu nebo v encyklopedii, eventuálně se nechal o tématu poučit například ve škole nebo v hospodě. Od čtenáře se tedy očekává jisté nadšení a skutečný zájem o věc a alespoň základní znalosti. Omezený rozsah, vyplývající z nutnosti alespoň trochu skladného formátu, zase znemožňuje autorovi, aby se blýskl nějakými sáhodlouhými suchopárnými nečitelnými statěmi, které kunsthistorici obvykle tak milují. Průvodce tedy v optimálním případě nikoho nepoučuje, co si má o věci myslet, ale je nabit stručnými a srozumitelnými fakty a zbytek nechává na publiku. Je-li navíc koncipovaný tak, že umožňuje snadnou orientaci v terénu, je opravdu radost vzít takovou knihu do ruky. Recept jak upéct dobrého průvodce je tedy jednoduchý, všichni ale víme, že připravit opravdu chutnou krmi podle jednoduchého receptu je to nejsložitější. Na důkaz tohoto tvrzení se stačí podívat v knihkupectví do patřičného oddělení. Hle, co je tu zpotvořenin.

Autorovi knihy ***Praha moderní***, **Zdeňkovi Lukešovi**, se naštěstí podařilo vytvořit opravdu povedený bedekr moderní architektury historického centra Prahy. Nenajdeme v něm žádné dlouhé úvody, dvě tři stránky jsou tak akorát, ten text je navíc obsažný a čtivý. Kniha se vejde do větší kapsy, popsané domy se snadno najdou podle přiložených mapek a pěkných fotografií každého domu. Co si více přát?

Výhrady mám k trochu nešťastnému vymezení lety 1900-1950. Proč zrovna toto období? Rok 1950 se snad dá chápat jako doba doznívajícího meziválečného stavitelství před nástupem socialistického realismu. Na druhou stranu, kolik hodnotných příkladů stavitelského umění mezi léty 1950-1989 v Praze máme? Kolik z nich je v historickém středu? Je jich tak málo, že rozšíření o těchto pár objektů by knihu nijak citelně nezvětšilo, turista by ale dostal do ruky ucelenější obraz vývoje architektury a tím pádem i společnosti v Praze minulého století. Rovněž s rokem 1900 mám trochu potíže. Autor chápe zřejmě tento rok spíše symbolicky, vždyť sám uvádí několik domů doznívajícího historicismu z konce 19. století. Proč se kniha nejmenuje například Velký průvodce po architektuře první poloviny 20. století?

Další poznámka se týká výběru staveb. Výběr artefaktů do průvodce je dílem konvence (určité budovy jsou považovány za významné a v průvodci prostě být „musí“) a dílem osobního výběru. Trochu mne mrzí, že Lukeš, který zná moderní architekturu Prahy jako málokdo jiný a který veřejnosti často prezentuje méně známé stavby i architekty, je tak konvenční. Od autora publikace *Splátka dluhu* o pražských německých a židovských architektech, bych čekal pro čtenáře trochu objevnější výběr. Třeba můj oblíbený dům v Konviktské 5 od architekta Viktora Kafky jsem v průvodci nenašel.

Za zmínku ještě stojí fotografie Pavla Hrocha. Popis každé v průvodci prezentované stavby je doplněn černobílou fotografií, ilustrace tak tvoří důležitou část publikace. Už Švejk sice konstatoval, že fotografovat jistou budovu je „lehčí než něco jinýho, poněvadž se to nehejbá a pořád to ... stojí na jednom místě a člověk mu nemusí říkat, aby se tvářilo příjemně“. Přes tuto neoddiskutovatelnou pravdu mají v knize prezentované fotografie svou hodnotu a je nutno ocenit, že se fotografovi často podařilo vystihnout ducha stavby i doby jejího vzniku. Tak například se mu nějakým trikem (Photoshop to nebude) podařilo odčarovat z ulic zaparkovaná auta. Známé domy tak na Hrochových fotografiích působí nezvyklým a svátečním dojmem jakoby plovaly v jakémsi bezčasí.

Jan Hájek

Zdeněk Lukeš, ***Praha moderní***
Velký průvodce po architektuře let 1900–1950 / Historické centrum, Paseka 2012

Mátožná Evropa?

V posledním dubnovém čísle Respektu volal Jan Macháček po vizi budoucí Evropy a po hodnotách, na kterých je EU založena. Je to snad poprvé, kdy se v českém mediálním prostoru vážně klade takováto otázka. Jinak bychom při sledování našich sdělovacích prostředků mohli nabýt dojmu, že v EU jde jen o to, kolik peněz z evropských fondů se nám podaří získat, jaké potraviny, resp. jejich názvy, si my statní Čechové proti těm zákeřným Evropanům uhájíme, popř. nakolik si necháme mluvit do toho, co a jak v té naší kotlině děláme. Politici ale i novináři a jiní přispěvatelé do českých sdělovacích prostředků se většinou ohánějí nepříliš konkrétním pojmem „národní zájem“, který je podle nich nutno stůj co stůj hájit. Nečetli jsme však zatím jediné vážně míněné vysvětlení, co to vlastně ten český národní zájem je a nakolik se liší od národních zájmů jiných členských států EU nebo zájmů celé EU. Natož aby si někdo položil otázku, co je zájmem EU, jak by se na něm mohla Česká republika podílet a jaký by z něj měla užitek.

Potřeba zamyslet se nad základy a hodnotami EU jako nadnárodního uskupení je v době krize ještě důležitější než v dobách klidu a relativní prosperity. A protože podobné zamyšlení je nesnadné najít v českém prostředí, je třeba se poohlédnout jinde. Z tohoto hlediska je mimořádně zajímavá útlá knížka izraelského historika Élie Barnaviho nazvaná L'Europe frigide (Mátožná Evropa). Bohužel se nám zatím nepodařilo prosadit její překlad a vydání v České republice. Rádi bychom však čtenáři umožnili nahlédnout alespoň do jedné její kapitoly, kterou považujeme za zásadní. E. Barnavi v ní vysvětluje, jaké jsou „kořeny“ Evropy. Chceme jí proto věnovat pozornost podrobnější, než bývá zvykem u pouhých recenzí.

Barnavi v této kapitole hovoří o křesťanských kořenech Evropy a z nich odvíjí další úvahy o evropských hodnotách, které jsou v základech EU a které by rovněž měly předurčovat její další vývoj a osud.

Ti, kdo sledovali vývoj dnešní Lisabonské smlouvy, si jistě vzpomenou, že v původním návrhu tzv. Ústavy pro Evropu, která Lisabonské smlouvě předcházela, se v preambuli hovořilo o „křesťanských kořenech“ Evropy. Vzbudilo to pohoršení a nesouhlas a do Lisabonské smlouvy se již tato formulace nedostala.

Vyhnout se této otázce však není možné, tážeme-li se po identitě evropských národů. A přestože se zdá, že dnes je poněkud zbytečná, že spíš rozděluje, než spojuje, je třeba jí věnovat pozornost. Všechny významné dějinné události přece staví na dřívějších zkušenostech a zásadách, všechny společenské instituce vzešly ze zkušeností a základů minulosti.

Barnavi identifikuje čtyři základní pilíře, na nichž stojí Evropa: Řecko, Řím, barbaři, církev. Nic na tom přitom nemění skutečnost, že každý z těchto pilířů ovlivnily i jiné civilizace. Důležitá a zajímavá je jejich specifická kombinace, jinak řečeno to, že se propojily právě tady a tak, jak k tomu došlo.

Antičtí Řekové dali Evropanům divadlo, základní formy umění, kritéria krásy, první definice vědy a filosofie. Od nich jsme zdědili pojem politiky jako nejvyšší, protože pouze lidské, formy života ve společenství, politiky, která není nic jiného než veřejný projev (exercice) rozumu. Řekové vytvořili základní politický slovník, kategorizaci politických režimů a samozřejmě také byli první, kdo vyzkoušel demokracii, instituci křehkou a nejistou, protože je založena na individuálním rozumu a na svobodě slova.

Nesmíme však zapomínat, že Řecko, stejně jako říše makedonská, nebylo Evropou. Byl to svět sám o sobě, který byl poslušen svých vlastních dichotomií a zejména těch, které odlišovaly Řeky od barbarů. Evropa byla pouze koncept geografický, nemající žádný kulturní a politický význam. Bylo proto možné být Řekem v Malé Asii i barbarem v Evropě.

Totéž platí i pro Řím, který dále rozvinul řecký odkaz v celém v té době známém světě, jenž sjednotil svým právem. Řím byla civilizace kosmopolitní, imperiální a asimilující. Bez Říma by byla Evropa jiná. Můžeme to vidět na jiných společenstvích ovlivněných duchem Řecka ale nikoli Římem (například Blízký východ, Indie, Persie, Afghánistán). Právě od Římanů si Evropané vypůjčili nejen skupiny tzv. „latinských jazyků“, ale také základy práva, koncept občanství a suverenity i roli říše.

To, že Řecko a Řím představují základy evropské civilizace, nejspíš nepřekvapí. Jiné je to ale se třetím „kořenem“, tj. s barbary. Často jsou považováni za první skutečné Evropany. Tito válečníci valící se ze své rodné Germánie se často dávali do služeb Říma a usilovně se snažili být Římany. Bojovali se svým idolem, aby si ho přivlastnili. A Řím neodolal. Z říše rozdělené na mnoho barbarských království se postupně během dalších století zrodila moderní Evropa národů a národních států. A ze společností drsných válečníků postupně vznikla důležitá středověká instituce, jejíž význam pro vývoj politické kultury Evropy je obrovský – šlechta (feodalité).

Ve volbě katolického náboženství vidí Barnavi záruku pokračování ideje císařství, jež byla rozhodující pro přetrvání politické a kulturní jednoty kontinentu. Říká, že to byla „…právě katolická, apoštolská římská církev, kdo zajistil přechod mezi zaniklým císařstvím a novým sociálním, politickým a kulturním zřízením středověké Evropy“. A, jak vysvětluje, pro naše úvahy o podstatě Evropy je důležitý první a třetí atribut náboženství – katolicismus a „římskost“.

Církev je katolická, leč její universalita je omezena pouze na část Evropy. Evropy odtržené od svého středozemního zázemí islámem a od své východní části pravoslavím. Je římská, neboť jako své sídlo zvolila Řím a ne Jeruzalém, a přijala i jeho jazyk a symboly. A nejen to. Své administrativní a politické struktury odvodila rovněž od římského systému.

Císařství, církev a šlechta jsou tedy tři hlavní instituce, které představují základ středověké evropské civilizace. Po rozpadu říše Karla Velikého zbyla pouhá ideologie: Svatá říše římská národa německého, která však nebyla ani svatá, ani římská a ani německá. Ale přesto idea říše (empire) pronásleduje Evropu až do 20. století.

Vliv církve na vývoj Evropy byl trvalý a silný. Barnavi vysvětluje zásadní roli církve jednak tím, že církev zajistila přechod antické vzdělanosti, kterou přizpůsobila svému vidění světa a měnícím se potřebám doby. Připomíná rovněž klíčovou roli církve na universitách. Ty samy o sobě jsou zcela originálními výtvory západní křesťanské civilizace. Právě na universitách vzniklo první skutečně evropské intelektuální společenství. Všude se na nich vyučovalo v jednom jazyce, praktikovala se tatáž filosofie, studovalo se ze stejných pramenů a používaly se stejné metody, vyučovaly se stejné předměty. To vše, včetně diplomů bylo přísně identické ve všech evropských městech a zemích.

Církev také samozřejmě vnesla do středověké Evropy svoji duchovní i sociální a politickou vizi světa. Společenský řád takto vytvořený vycházel z jednotné hierarchie církevního vidění světa, na jejímž vrcholu je Bůh. Lidská společnost je podle tohoto řádu přísně rozdělená do tří skupin podle funkcí: duchovní, válečníci a dělný lid. Na tomto základě se vyvinula přísná vertikální hierarchie podle společenského významu a zvláštních privilegií: duchovenstvo, šlechta, třetí stav. Král pak, Bohem pomazaný, musí být poslušen božského řádu a chránit ho proti nepřátelům. Křesťanství, nebo spíše církev, je proto základem Evropy. Evropa se zrodila ze zaniklé říše římské.

Jestliže se Evropa přesto vyhnula teokracii, bylo to proto, že církev nikdy nebyla sto zajistit si monopol moci; rovněž neměla mnoho co říci k sociálním vztahům a otázkám. Duchovenství se pouze teoreticky nacházelo na vrcholu společenské pyramidy. Ve skutečnosti to však byla šlechta, která vytvořila civilizaci podle svého a spíše mečem než kropenkou. Turnaje, rytíři, román, dvorská láska apod. evidentně nepocházejí z církevních dogmat, ne více než vazalská přísaha, která byla základem feudálního systému středověké organizace společnosti. Lenní zřízení, které se na Západě vyvinulo z institucí barbarů, se vymklo kontrole církve. V důsledku toho zná evropská politická kultura základní pojem společenské smlouvy, na jejímž základě jsou lidé vázáni vzájemnými povinnostmi.

Není to ani lenní smlouva, která stanovuje povinnost vazala „poskytovat radu“, zatímco pouhou implicitní povinnost lenního pána mu naslouchat, ani representativní shromáždění, zemského sněmu, parlamentu, generálních stavů nebo dvořanů, ve kterých vládne svoboda politického slova, ale je to vlastní povaha a směřování voleného shromáždění, co jej proměňuje z pouhého konzultativního orgánu na sbor legislativní a kontrolní. Na první pohled se může zdát zvláštní, řekneme-li, že bez silného feudálního zřízení by se nevyvinula liberální demokracie, ledaže by byla „dovezená“, ale nic takovému tvrzení nebrání.

Stanislav Kolíbal: *Reliéf,* dřevo, plátno, hliníkový plech, plexisklo, 1963 - 2012

Možná ještě hůře se to má s církví. Dvě mocné entity úskočně narušují ideální uspořádání středověké civilizace, včetně šlechty. Jednou je město, druhou je stát. Město se vyznačuje svými listinami, které zaručují jeho autonomii, hrdými měšťany, kteří považují hmotné bohatství za nejdůležitější měřítko společenského postavení, zvonicemi a strážními věžemi, které ilustrují, oproti katedrále nebo hradu, jeho moc a vzestup jeho kultury. Tím město zjevně nezapadá do trifunkčního pořádku. Kdo překročí jeho brány, nadechne se, řekněme, vzduchu svobody. Dále je, na rozdíl od velkých feudálů, nejlepším spojencem teritoriálního státu, který se vztyčí z ruin dvouhlavé Křesťanské republiky a který se nepřestane emancipovat rychleji než dvě nadnárodní moci: císařství a právě církev. Pouhé století po zjevném vítězství papeže ve sporu o investituru, ve kterém byl císař Jindřich IV. donucen se pokořit v Canosse, vysílá francouzský Filip IV. Sličný své vyslance do Říma, aby ponížil starého Bonifáce VIII., oslabeného mocí templářů, a nařizuje mu „babylónské vyhnanství“ v Avignonu. Jako prvorozenému synu církve, samozřejmě, ale stanovuje mu svoje podmínky.

Zatímco se středověké struktury drolí, jednota evropské civilizace zůstává. Kulturní a sociální dění je vskutku panevropské, politický vývoj má však tříštivou tendenci. Ale „moderní“ stát, tj. stát založený na územním principu a disponující dvojí suverenitou, vnitřní díky velkým feudálům, a vnější vůči nadnárodním mocnostem, tj. vůči papeži a císaři, je sám o sobě specifickým rysem evropské civilizace. Proto, ač urychluje rozvolnění jednotícího politického rámce středověké Evropy, se nijak nedotýká jeho kulturní jednoty. Momenty, které poznamenávají nástup evropské modernity – renesance, křesťanský humanismus, protestantské reformy a katolická reforma, jsou stejně tak celoevropskou intelektuální a duchovní krizí, jako tím, čím Evropa žije. Ani samotné křesťanství již není s to zajistit kulturní jednotu. Méně se volá po křesťanstvu, nyní rozpadlém do konkurenčních církví; sekularizace ducha a institucí napomáhají tomu, aby Evropa byla tím, k čemu se Evropané, nebo alespoň jejich elity, odkazují.

Je vidět, že otázka „křesťanských kořenů Evropy“ se nemůže omezit na střet dvou protichůdných vizí světa, které se samy o sobě omezují na dětinské slogany. Spíše je třeba vzít v potaz celé dějiny kontinentu, vyzdvihnout jeho bohatství, dlouhodobě sledovat jeho vývoj, pochopit mechanismy, a tak nakonec najít zdroj, se kterým se mohou identifikovat všichni její obyvatelé, ať křesťané či nikoli. Ano, Evropa byla a je křesťanská a pokud se pokusíme vymazat z jejích dějin tak zásadní prvek její identity, odsuzujeme se k nepochopení toho, co byla, i toho, čím se stala.

Z čeho máme strach? Křesťanské dědictví bylo korigováno osvícenci, jeho hodnoty jsou sekulární a Evropa se, naštěstí, stala laickou. Všude v Evropě je zaručena svoboda vyznání, ať již zvraty národních dějin, které vedly k laicismu, ve kterém je stát přísně oddělen od církve jako ve Francii, nebo ve kterém si s ním ponechal institucionální spojení jako v Německu nebo Velké Británii nebo Skandinávii, byly jakékoli. Tedy, čeho se kdo bojí?

Obáváme se integračního potenciálu křesťanství, jehož pustošivé důsledky vidíme ve Spojených státech a který se projevuje ofenzivně ve Španělsku a v Polsku. Ale strach je špatný rádce. Nikdo nemůže vážně věřit, že by se do Evropy mohla vrátit „integrující hůl“. Chtělo by se věřit, že nejlepším protilékem není zastírání historické pravdy, ale bohatý a nuancovaný laický diskurs, který dokáže uchopit dějiny v celém jejich rozsahu. Evropský lid potřebuje koherentní historickou perspektivu, která neodstraní vnitřní podstatu toho, co ji strukturovalo.

Máme též obavu o odcizení nových Evropanů. Proč by měl mladý Maghreban, neboť o něj bezpochyby jde, přijmout za své, že je vyloučen, ba co hůře, že jeho předci jsou nepřátelé a posléze podrobení? Záleží přece na způsobu výuky. Pokud je pojata inteligentně, může a měla by být metoda výuky o Evropě inkluzivní a neměla by překrucovat historii. Francie za časů republiky tak činila. Ať již jsou na to názory jakékoli, uměla do národních dějin integrovat lidi, společenství a náboženství, a proměnit tak generace čerstvých imigrantů v plnohodnotné Francouze, kteří jsou pyšní na své „galské předky“.

Lze namítnout, že tato metoda má své meze a že se nezdá, že by Francie samotná, tento mlýnek původních identit, byla schopná strávit své imigranty. Ale na co jiného to ukazuje, než že se Francie obrátila zády ke svým vlastním republikánským tradicím, že odepsala své zakladatelské mýty, a tím rezignovala na společný základ sdílený všemi? Je pěkné chtít demytizovat národní dějiny, ale je třeba ještě mít co demytizovat … Namítá se, že Evropa není jeden národ a nikdy jím nebude, a že jí schází jednotící cement společného osudu. Takový sdílený osud však nejen že existuje, ale nevyžaduje nic jiného, než aby byl ozřejmen jeho rozsah, bohatství vlivů, které jej vytváří. To, že v něm není přítomna výlučná kolektivní vášeň, která charakterizuje nacionalismus, jej činí více otevřeným inkluzivní metodě výuky. Architekturou a obchodním umem, předáváním vědění a technik, idiomy, uměním i obrazotvorností v sobě Evropa nese prvky islámu, které by se mohly stát dějinnou vstupní branou pro muslimské občany.

Nakonec a především to byl strach o laicitu, jíž by údajně uškodila zmínka křesťanských kořenů Evropy. Ale laicita sama o sobě tvoří součást křesťanského dědictví: „laický“ a „sekulární“ jsou slova církve. A svoboda vyznání, která se jimi honosí, se zrodila z hrůz náboženských válek a byla nejprve záležitostí křesťanských humanistů Erasma a Castelliona, omámených štiplavou vůní pálených knih. Neboť není třeba mlčet o hrůzách spáchaných ve jménu Boha lásky; z dějin si nemůžeme vybírat à la carte podle toho, co se nám líbí, a ponechat, co zbude. Je třeba přijmout je za své tak, jak se udály, s jejich světlými i stinnými momenty, s jejich hrdiny a padouchy. Neboť na klamu, byť spočívajícím jen ve vynechání něčeho, není možno vystavět nic stabilního. Ano, Evropa se ničí tím, že odmítá přijmout všechna svá dědictví. Proto panický strach ze zmínky křesťanských kořenů Evropy ve jménu laicity, by proto byl podle Barnaviho absurdní a byl by identitě Evropy na škodu. Jak je možné pochopit budoucnost tím, že popřeme minulost? A jak integrovat jiné, když jsme se rozhodli ignorovat to, co jsme my sami?

Z jaké koncepce dějin chceme vycházet, máme-li upřímně odpovědět na otázku, co jsme byli, říci jednou provždy, co jsme, a uvědomit si, co chceme být v budoucnosti? Právě tato zastaralá koncepce dějin charakterizovaná někdejším determinismem zbavila jakéhokoli významu zoufalou debatu o uvedení křesťanských kořenů v preambuli Ústavní smlouvy. Střetly se, jako před stoletím, nerealistické pozice, laici proti věřícím, ti, kteří se chtěli pomstít starému režimu, a ti, kteří doufali v jeho možné obnovení.

Každá civilizace je mnohovrstevná. Archeolog, kterého by zajímala pouze poslední vrstva a ignoroval by, co jí předcházelo, by odvedl špatnou práci. Není k ničemu poskakovat jako kozel a vykřikovat cosi o hodnotách, hodnotách, hodnotách… Hodnoty, na které je Evropa právem hrdá a na kterých se bezpochyby zakládá, se nezrodily v hlavách signatářů dnem podpisu Římských smluv. Ony tvoří její vlastní dějiny, dlouho dozrávaly, prosadily se v Evropě a poté v celém světě za cenu tvrdých bojů a nevýslovného utrpení. Své úvahy Barnavi končí hořkým povzdechem: „Jak by mohly tyto hodnoty, opuštěné, vykořeněné, zbavené své nadčasovosti a své mízy, odsouzené jako dogmata, konkurovat komunitarismům inspirovaným vzletným poselstvím transcendence nebo společného utrpení anebo obou?“

Eva Kružíková, Zuzana Malůšková

Élie Barnavi, L'Europe frigide
André Versaille, 2008

---

pokračování ze strany 5

Myslím, že to byli dost vysoce postavení pánové a začali tím, že jim jde jen a jen o vědu.

Jak jinak…

Jistě. Uznávají prý mé vědecké schopnosti, cení si toho, a že by bylo dobré, kdybych jim řekl jména některých svých profesorů, a koho z nich si vážím. Protože šlo o zcela apolitické americké matematiky a informatiky, tak jsem jim, ještě nezkušený, pár jmen řekl. Jeden z vyšetřovatelů řekl, že prý to jsou anglická jména, mohl by je zkomolit, že abych jim je raději sám napsal na papír. Tak jsem jim to napsal na papír. Netušil jsem, že o deset let později to použijí jako doličný předmět o mém rukopisu.

Mefistofeles by se nevlísával líp. To byl ale „pohovor“. Kdy jsi byl poprvé u výslechu?

První výslech byl náhodný. Bylo to kvůli mému kolegovi, matematikovi Karlu Čulíkovi, který zde byl v nemilosti, a proto po jednom americkém profesorovi poslal do ciziny rukopis své matematické monografie. Toho Američana chytili na letišti, zabavili mu to a dělali výslechy.

Mysleli si, že to je zašifrovaný špionážní spis…

Kdoví, ale cokoli, co bylo neoficiální, považoval systém za nutné „zpravodajsky“ prověřit. U toho prvního výslechu jsem byl dost naivní, to byla raná 70. léta a já měl pocit, jako většina lidí, že musím odpovídat na otázky, které jsou mi kladeny. Neměl jsem toho moc co říct, mluvil jsem o Čulíkovi, že je vynikající vědec, že ho znám jenom ze seminářů apod. Pak mně ale došlo, že to je přesně to, co chtějí slyšet, aby člověka postupně zatáhli do svých sítí. Poučilo mě to a od té doby jsem už odmítal říct cokoli na jakoukoli otázku a hrozně jsem na tom vydělal.

Když jsem byl v roce 1981 obviněn v souvislosti s případem kamiónu či správně karavanu, který zadrželi na hranicích s exilovou literaturou a se vzkazy disidentům, abych se během přípravného řízení nenudil, bavil jsem se s vyšetřovatelem o tom, jaké mi klade blbé otázky. To byla ovšem „debata“ mimo rámec výslechu a nic z toho se pochopitelně nedostalo do protokolu.

Měl jsi kontakty s „oficiální“ vědeckou obcí?

K tomu sloužily naše bytové semináře, takzvané „pondělky“, které byly tématicky celkem nevinné, to byla věda, filosofie, historie… Jejich „nebezpečnost“ ovšem spočívala v tom, že propojovaly disidentské ghetto s tou takzvanou šedou nebo dokonce bílou zónou. Vedle chartistů tam chodili lidé i z Akademie věd.

Nebáli se?

Báli, ale někteří ten strach nějak překonali, protože měli, jako já u toho prvního výslechu, za to, že to je nevinné. Hodně z nich pak bylo opakovaně vyslýcháno jen kvůli tomu, že s chutí do protokolu diktovali, že se u nás mluvilo třeba o patristice v 11. století a že je to tedy „košer“. V tom se ale pletli, protože tyto „nevinné“ informace StB dál využívala, ať už v nátlaku vůči nim, který se prohluboval, nebo i vůči jiným, při výsleších atd.: StB netahala z lidí rozumy jen proto, aby se něco dozvěděla, nebo aby získala nějaké kompromitující informace. Byli protřelejší.

Existovaly takové tři základní kategorie účastníků našich pondělků: Ti, kteří po prvním výslechu zcela přestali chodit a dokonce se mně začali vyhýbat, pak ti výše uvedení, kteří chodili dál a měli pocit, že mi pomáhají, když u výslechu řeknou, že to byla nevinná intelektuální debata, a za třetí ti, kteří možná byli aktivními agenty, kteří mohli být i instruováni, kdy mají přijít, co mají dělat a co říkat, a pak o tom estébákům referovali.

Jak se díváš na tu prostřední kategorii?

Já jim to nemůžu vyčítat. Můžu si myslet, že to byla z jejich strany naivita, ale můžu si to myslet já, který o tom ví už trošku víc. Třeba se stalo, že aby mně pomohli, tak u výslechu říkali, jak jsem význačný vědec, že jsem zván na mezinárodní konference atd. Oni na to, že si toho také váží, vystupovali seriósně, a druhý den okamžitě ten výjezd zakázali. Ani v Bratislavě jsem nesměl přednášet – hostitelská instituce dostala příkaz přednášku zrušit.

Mimochodem existoval jeden seminář, každoroční, v horách, kde se mě nebáli a pravidelně mě zvali. Možná se nebáli proto, že to měl pod palcem někdo, kdo chodil na pohovory, říkal jim, co se děje a dostal od nich doporučení, aby v semináři pokračovali. Co já vím, je to složité.

Tobě někdy nabízeli spolupráci?

Ne, asi jsem byl v kategorii odepsaných. Na tom pohovoru před odjezdem do Ameriky v roce 1969 mi říkali, že mám povinnost jim po návratu sdělit, s kým jsem se tam stýkal a já jim řekl, dobře. Jinak ne.

Dochoval se ti svazek?

Ano, má devět set stránek, ale ještě jsem nenašel čas, abych si to celé pročetl. Četl jsem jen kus a dělal si poznámky. Je tam ale plno krycích jmen, musel bych za někým jít, aby to rozšifroval, teď nevím, zda ten ÚSTR je už zrušený nebo co... Spíš jsem zvědavý, ne že by mě to nějak honilo.

Jak v tomto ohledu dopadla „tvá“ stolová společnost ze Slávie?

Po Chartě se mně začali vyhýbat, maximálně jsme se sešli ještě v bytě na nějakém narozeninovém večírku. Víc jsem se s nimi přestal stýkat až po Listopadu, když jsem se dozvěděl, že všichni, vyjma dvou, kteří žijí v Americe, jim to podepsali. Z dokumentů vím, že všichni byli předvoláváni k výslechům, snažili se lavírovat, nikdo z nich neřekl v podstatě nic závažného, ale nedokázali jim to nepodepsat. Aktivním donašečem z nich byl zdá se jen jeden.

Kdo?

Já mu říkám Kornet. To bylo jeho krycí jméno. Nikdy jsem ho neprozradil, až v *Dopisech od Olgy* jsem v polistopadovém vydání v Knihovně VH z roku 2010 v poznámkovém aparátu uvedl, že Kornet donášel a on mi pak napsal mail, ve kterém si stěžoval, že každý si může na Cibulkově webu najít, že Kornet je on.

Psychopat...

Kdepak, velmi inteligentní muž. Teď v mailu tvrdí, že nikdy nic důležitého o mně neřekl. Dokonce mě chytil při takové drobné chybě. Já tam napsal, že donášel na naše pondělní semináře, on ale hlavně referoval o mých náladách a o samizdatové Expedici – na ty pondělky nechodil, což jsem nějak zapomněl. Přesto tvrdil, že lžu a taky, že nikdy nic špatného neřekl, že měl těžkou situaci, že ho vyhodili z práce. Pracoval pro ně nejmíň od roku 1977 a nikdy mi to neprozradil, asi mi nedůvěřoval: co kdybych prozradil já jim, že mi to řekl?

Pochopitelně, měl to po všech stránkách těžší než ty, který sis zachoval rovnou páteř, zatímco on, chudák, musel na tebe donášet.

A ještě k tomu měl potíže v zaměstnání.

Cha cha cha.

Je to zajímavé psychologicky. Hodně lidí si z paměti vytěsnilo, cokoli řekli špatného a pamatují si jen to, co řekli dobrého, anebo že vůbec nic neřekli. Paměť je milosrdná. Teď se scházejí po bytech, ale já tam nechodím, protože tam chodí ten Kornet a já nevím, jak se k němu mám chovat. Když ho potkám na ulici, tak nevím, jestli se mám dívat jinam.

Ty ale přece nejsi ten, kdo by z toho měl mít nějakou újmu či trápení.

On byl jediný z té party, který se mi po Chartě nevyhýbal a já si ho proto tehdy vážil. Teď v tom mailu, který mi poslal, mimo jiné stálo, že to bral jako legitimizaci styků se mnou, že se konečně mohl se

dokončení na straně 8

2/XXII BABYLON.indd 7 6/24/13 7:55:46 AM

dokončení ze 7. strany

mnou stýkat, zatímco ti ostatní se mně vyhýbali. Cha cha cha. Já jsem nevyvíjel žádnou protistátní činnost, to bylo jenom s Expedicí, kterou jsem mu ochotně půjčoval a byl jsem rád, že má o ni zájem, a on mi půjčoval *Time*, protože jeho žena byla letuška. Mimochodem jsem zjistil, že to podepsala i ona. Chodil k nám často na návštěvy, a jak se ukázalo, měl i své instrukce. Třeba: navštívit Ivana Havla a zjistit, jak snáší situaci poté, co byl vyhozen z práce. On jim pak referoval, že jsem v „hluboké depresi". To sice není přímo udání, když řekneš policajtům, že je někdo v hluboké depresi, ale oni to samozřejmě potřebují vědět.

Svým způsobem je to ovšem horší, než „konkrétní" udání, protože psychika člověka je nejzranitelnější.

Máš pravdu, je to horší, protože oni pak vědí, že stačí někde lehce píchnout a člověk se sesype. To také bylo období, kdy má tehdejší žena začala chodit s Dienstbierem a oni to velice pečlivě sledovali, jak jsem z toho v depresi, a tohleto a támhleto.

Jedinou takovou konkrétnější věc bych mu připomněl, kdyby se o tom chtěl bavit. Když měl být u nás v rámci těch pondělků hrán *Macbeth*, Chramostová a spol., oni náš dům obšancovali a kdo přišel pozdě, tak ho dovnitř nepustili. Kornet měl instrukce mi zavolat z budky a varovat mě, že dole jsou esenbáci. Jak důmyslné! Mělo mě to jednak vystrašit, jednak jeho legitimizovat v mých očích a také vysvětlit, proč nepřišel – o tom divadle věděl jen úzký okruh lidí. On by na to ale v rámci své „hry" řekl, že divadlo je nevinné – o tom přece mohou vědět všichni.

Když už o něm mluvím, on měl i levicovou minulost a do jisté míry u ní zůstal. Říkal, že z toho hesla francouzské revoluce *volnost, rovnost, bratrství* vždy sází víc na tu rovnost, než na tu volnost. Hádali jsme se o tom, přátelsky, a on to pak běžel říct. Nezaslouží si ale, že tak dlouho o něm mluvíme. Vlastně jsem nechtěl.

Jistě, ale nejde o jednoho udavače, ale o to, jak to fungovalo. Můžeš krátce říct, co byla Expedice…

V 70. letech vzniklo několik projektů, jak vydávat samizdatem knihy, které byly zakázané, respektive jejich autoři. Knihy se rozepisovaly na psacím stroji, do kterých se vešlo dvanáct kopií – do těch lepších. Vzniklo tak několik edicí. Jednu z prvních založil Vaculík, byla to Edice Petlice. O něco později založil můj bratr s Daňou Horákovou Edici Expedici s úmyslem, že to bude pirátská edice – když se dostane k nějakému kvalitnímu rukopisu, nebudeme se ptát autora a kniha se vydá, to jest opíše, čímž bude autor z obliga. Chtěl hlavně kopírovat vybrané knihy z Vaculíkovy Petlice, které byly úspěšné či dobré, aby se rozmnožily a dostaly se dál mezi víc lidí. V Expedici vycházela beletrie, poesie, filosofie, historie i prvotiny. Vyšly tam knihy, které již byly připraveny k tisku, po roce 1968 sice šly do stoupy, ale zachoval se jejich obtah. Z toho se to opsalo; stejně tak knížky, které byly psány už přímo pro samizdat.

Jak jsi se k tomu dostal?

Bratr řekl, že to bude vydávat a jestli to chci odbírat. V roce 1975 se o to starala Daňa, která také dělala své pondělky, já na ně později navázal. Ona se pak provdala za Pavla Juráčka, chystali se emigrovat a já se s ní domluvil, že to po ní převezmu, což bratr jen uvítal, že se o to nemusí starat. Takže já převzal dokumentaci, rozepsaný věci, adresy písařek a vazačů a tak. Když vypukla aféra s tím francouzským karavanem, zabavili mi při domovní prohlídce spoustu knížek právě z Expedice. Po roce 1989 jsem to dostal zpět, z čehož měl Gruntorád v Libri Prohibiti velkou radost, která byla umenšena tím, že jsem mu dal do knihovny jenom ty knihy, které jsem měl dvakrát.

Jak fungovala v Expedici konspirace?

My jsme si mysleli, že dodržujeme maximální opatrnost, nemluvilo se o tom do telefonu, všechno se šeptalo nebo psalo na papír a oni přitom od Korneta i odjinud věděli úplně všechno – s odstupem trochu lituji, že jsme ztráceli tolik času konspirací. Každý, kdo chtěl něco sdělit, ukázal na strop a začalo se psát na lístečky. On tam ale často asi seděl někdo, kdo ten papírek sebral a odnesl jim. Analyzovat nahrávky z odposlechu je nejen časově náročné, ale i nesmírně obtížné – daleko užitečnější a lacinější je, když tam mají svého člověka, který jim to probere a dá do souvislostí. Přes odposlechy si ovšem zase ověřovali zprávy svých agentů, takže to přece jen nějaký účel mělo. Další záměr s odposlechy byl asi i psychologický – aby všichni měli pocit, že žijí v orwellovském světě, že jsou pod neustálou kontrolou.

Chodil jsi na demonstrace? Někteří lidé z disentu tvrdili, že je to kontraproduktivní a že se tím nic nezmění.

Ne, já je vítal a na všechny jsem chodil – pravda, nemám to na Václavák daleko. Jednou jsme s Dášou před těmi zásahovými jednotkami a vodními děly vylezli na lešení u kina Blaník a oni nás z toho lešení vodním dělem sestříkali dolů, kde už na nás čekal policajt, který nás zatknul. Zbytek demonstrace jsme strávili na policejní stanici ve Školské, kde jsme pozvolna usychali. Obvinili nás potom z výtržnictví, ale soudce Bělohorský nebo Bělohradský to z trestného činu překvalifikoval na přečin proti veřejnému pořádku, o kterém rozhoduje jen národní výbor.

Jak to tam dopadlo?

Byli jsme tam před nějakou komisí a jako svědek vystoupil policajt, který nás chytil u toho Blaníku – jinak tam byly v té komisi takové tetky – a na otázku, co bylo jeho úkolem, ten policajt odpověděl: „Vyčistit Václavské náměstí!" To komisi natolik odrovnalo, že nás okamžitě zcela osvobodili.

Při které demonstraci to bylo?

To byl asi Palachův týden, ale těch demonstrací bylo tolik, že si je trochu pletu. Jeden den v Palachově týdnu, myslím, že ve středu, to nechali bez zásahu, a my jsme si říkali, že už je vyhráno. Ale další den zasáhli s největší brutalitou. To bylo iracionální, ten jeden den, že nás nechali.

Jak se po Palachově týdnu chovala vědecká šedá zóna, do které jsi měl kontakty?

Mám pocit, že dostali kuráž. To je takový jev, kdy něco najednou začne nabírat grády, aniž by to mělo nějakou přímou souvislost. Po Palachově týdnu se plno lidí – ne že probudilo, probuzení už byli – ale začalo mít chuť se nějak angažovat. Těžko to nějak charakterizovat. Pro některé to byla poslední příležitost prožít kus smysluplného života. Může v tom být taky to, že si uvědomili, že je vhodná doba, že konečně má cenu trochu riskovat, že se může něco změnit. Taky už nebyly tak vysoké tresty a riziko postihu bylo menší. Řada lidí z oficiálních vědeckých kruhů protestovala proti novému uvěznění Václava.

Vzpomínám si, jak onemocněl, z vězení ho převezli k Milosrdným bratřím na František, my jsme ho tam byli s Dášou navštívit. Před tou nemocnicí se srotil dav a skandoval Havel, Havel! Nás pustili dovnitř a my jsme mu poradili, ať vyleze do okna a lidem zamává. V tu chvíli nemocnici uzavřeli a nepouštěli nikoho dovnitř ani ven. Dášu napadlo zavolat Václavu Bendovi z chodby, kde byl telefonní automat, že jsme obklíčení v nemocnici na Františku a Benda to okamžitě odtelefonoval do zahraničí. Z Františku nás odvezli na policejní stanici do Benediktské a ve chvíli, kdy nás tam vyklopili, už na Svobodné Evropě a Hlasu Ameriky vysílali, že nás zavřeli. Policajti nemohli pochopit, jak se to mohli během tak krátké chvíle v zahraničí dozvědět.

Kde jste byli 17. listopadu?

Na Národní třídě. Dáša tam dostala pendrekem, že musela později do nemocnice. To bylo v pátek. My jsme ovšem netušili, že z toho něco bude, i když na Vyšehradě, kde se bohatě cinkalo klíči, jsem už měl pocit, že o něco jde. Měli jsme ale naplánováno, že v sobotu pojedeme na chalupu. Večer jsme pak na Hlasu Ameriky slyšeli, že při včerejší demonstraci byl v Praze zabit student. Dnes víme, o co šlo, ale tehdy jsem tomu uvěřil a ihned mě napadlo, že tohle bude jejich konec – protože rodiče, kteří byli celou dobu zticha, protože se báli, že jejich děti nebudou moci studovat, tak najednou viděli, že jejich dětem lámou kosti nebo je rovnou zabíjejí. Takže jsem si řekl, že teď do toho půjdou i ti, kteří byli dosud zticha. Dodnes si myslím, že to opravdu mělo spouštěcí efekt. Palachův týden a pak paradoxně tenhle falešný mrtvý student.

Myslel sis, že se někdy pádu režimu dožiješ?

Rozpomenout se na to, co si člověk v minulosti myslel o budoucnosti, je komplikované, protože to vždy svádí říkat, že jsem si v minulosti myslel přesně to, co se pak opravdu stalo. Ve skutečnosti jsem v pád režimu uvěřil až asi 17. listopadu v průvodu na Vyšehradě, ale s větší jistotou až následující týden na balkonu Melantrichu nad přecpaným Václavákem.

Měla se po Listopadu zakázat komunistická strana?

Já ti nevím. Tehdy byl takový názor, že ve chvíli, kdy by byla zakázaná, najednou by komunisti začali být důležití. Že když se nechají, vyhnijí sami. Dnes nevíme, jak by to dopadlo, kdyby zakázaní byli. Víme, jak to dopadlo, když zakázaní nebyli – nevyhnili a dokonce se k nim přidávají i mladí lidé. Asi to souvisí s tím, že je tu nespokojenost s ekonomickou situací a to lidi táhne doleva. Roli v tom hraje i přirozená vlastnost člověka vidět minulost lepší než byla – špatné věci se zapomínají. Dneska lidem materiální dostatek připadá normální a už si nepamatují, že to tak nebylo.

Co tě na současném vývoji znepokojuje?

Co je podle mne děsivé, je taková ta averse vůči podnikatelskému duchu, k umění spojenému s šikovností, s elánem, úctou k tomu, co jsme se naučili od předků. Slovo podnikatel se stalo pejorativní, ne-li přímo nadávkou.

Trošku to souvisí s takovou tou šejdířskou náturou, spojenou s chytrostí, a v tomhle jsou Češi dobrý. Podepsala se na tom i éra komunismu, kdy se urodili všelijací šmelináři, podvodníci a veksláci. Ti byli po Listopadu nejrychlejší a zcela narušili image zdravého podnikání. Lidi na všechno koukají jako na způsob, jak se co nejrychleji dostat k penězům, a pokud to nedělám já, určitě to dělají druzí. V takové společnosti se ovšem velmi špatně prosazuje zdravý kapitalismus. Ostatně ještě dřív, než se podařilo slovo kapitalismus rehabilitovat, získalo znovu negativní konotaci. Jediná, kdo dnes drží ethos kladného vztahu k majetku, je konec konců šlechta, která má odpradávna v krvi, že majetek není zdrojem nějakého okamžitého obohacení (hrozné slovo!), ale že je především spojen se zodpovědností k úsilí minulých generací, stejně jako k těm, kdo přijdou po nás.

A podobně je to i v politice. Karla Schwarzenberga jsem volil proto, že se svým aristokratickým zázemím není v nebezpečí proměnit politiku v politikaření. K politice patří vzory. A pokud jimi jsou lidé, kteří si kupují ostrovy, handlují s trafikami, či podléhají virózám, není divu, že těch pár spravedlivých se do politiky nepohrne.

Jaký je tvůj světonázor.

To není dobrá otázka.

Věříš v Boha?

Mám s tím problém. Mám velké sympatie k myšlence Boha, ale nedostavila se ke mně v plné síle.

Nedá se to spočítat…

S tím na mě nechoď. Spousta věcí se nedá spočítat a přitom mají větší hodnotu než cokoliv z toho, co se spočítat dá.

A ta blbá otázka po tom světonázoru…

Neřekl jsem blbá, řekl jsem jen, že není dobrá. Především bys mi musel vysvětlit, co to světonázor je.

To já nevím, můžeš to pojmout, jak chceš.

Když nevíš, neměl ses ptát. Dobrá, tak mi třeba navrhni několik možných světonázorů a dej mi vybrat.

Tak třeba liberál, konzervativec, socialista…

Tak socialista určitě ne a, jak už jsem možná naznačil, jsem méně levicový, než byl můj bratr, který se po válce chytil avantgardních umělců, zatímco já spíš držel s rodinou. Tak jo, jsem konzervativec, to už spíš, i když vím, že ta positiva, která vidíme očima konservativce, jsou mnohdy positiva dávné minulosti. Svět je stále jiný a není jednoduché se vrátit k něčemu, co tu už jednou bylo předtím, než se svět změnil. To platí i o té levici, která jako by se ráda vrátila k idejím Marxe. To přece také není řešení pro budoucnost. Dřív, než o politice, je třeba mluvit o hodnotách.

Jaké jsou pro tebe nejvyšší hodnoty?

Férovost, slušnost, vzdělanost… To jsou universální positiva, kterých je třeba se držet.

Ještě něco?

Sebereflexe. A to jak individuální, tak sebereflexe celé společnosti, národa, lidstva.

Petr Placák

Novinky z nakladatelství PROSTOR

Jiří Pehe rozehrává – stejně jako ve svých předchozích románech Na okraji zmizelého **a** Tři tváře anděla **– poutavý příběh, který tentokrát prostřednictvím osudů obou protagonistů mapuje hodnotové i politické turbulence posledních desetiletí.**

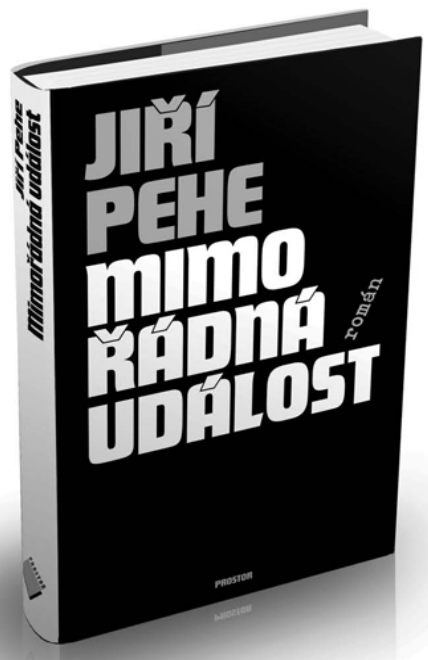

180 stran 247 Kč

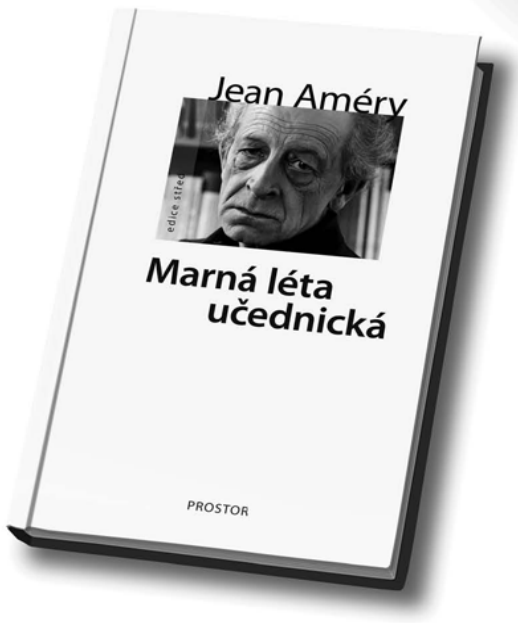

Kniha doplňuje dva předchozí svazky Améryho esejů Bez viny a bez trestu **a** O stárnutí**, s nimiž tvoří životopisný román-esej. Reflektuje životní příběh poznamenaný trýznivými zážitky z nacistického pronásledování.**

200 stran 280 Kč

www.eprostor.com

ARGO

Knihy nakladatelství ARGO

Milíčova 13, 130 00 Praha 3, tel.: 222 781 601, fax: 222 780 184, argo@argo.cz, www.argo.cz
distribuce KOSMAS, V Zahradě 887, 252 62 Horoměřice, tel. 226 519 387, e-mail: kosmas@kosmas.cz

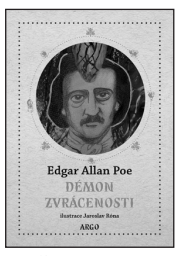

Edgar Alan Poe
Démon zvrácenosti
Přeložila Bohumila Grögerová a Josef Schwarz, 448 Kč

Edgar Allan Poe, anděl pitvornosti a démon zvrácenosti v jedné osobě, svým dílem tvoří neodmyslitelnou součást světové literatury. Jeho tvorba ovlivnila a inspirovala řadu dalších významných spisovatelů a básníků. Charles Baudelaire v Poeovi spatřoval svého duchovního bratra, předobrazem Sherlocka Holmese je detektiv Dupin, a každý, kdo četl Marťanskou kroniku, si jistě vybaví koniášovskou postavu marně třesoucí rolničkami na kašpárkovské čepičce. Již po generace patří k „dobrým mravům" Poea číst – vždyť jinak by se člověk mohl vystavit fatálnímu nebezpečí pramenícímu z neznalosti.

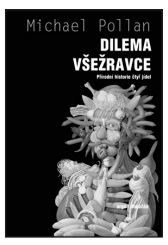

Michael Pollan
Dilema všežravce
Přeložila Jitka Fialová, 498 Kč

Autor se ve své mimořádně čtivé práci zaměřuje na velkovýrobu potravin v USA, ovšem jeho poznatky jsou stejně platné pro všechny vyspělé země západního světa. Krom alarmujícího reportážního popisu samotné produkce uvažuje i o tom, jaký má dopad na krajinu, hospodářské plodiny a zvířata, ale i na skladbu našeho jídelníčku, stravovací návyky, kulturu stolování i zdraví člověka.

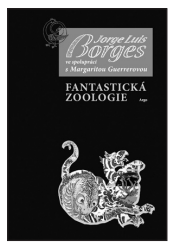

Jorge Borges
Fantastická zoologie
298 Kč

V Borgesově díle se vypravěčské nadání zpravidla snoubí s jedinečnou erudicí. Vynikajícím příkladem toho je jeho Fantastická zoologie, jakýsi novodobý, svérázný bestiář, v němž se na rozdíl od bestiářů tradičních setkávají bájné bytosti vytvořené západní imaginací se svými protějšky z Blízkého i Dálného východu, z Číny, arabských zemí, světa Bible i z duchovního světa židovských chasidů. Ilustrace pro nové vydání vybral Pavel Růt, který je také autorem původní grafické úpravy.

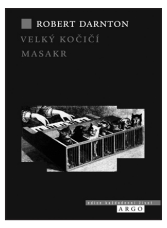

Robert Darntorn
Velký masakr koček
Přeložila Markéta Křížová, 398 Kč

Velký masakr koček amerického historika Roberta Darntona, poprvé vydaný v roce 1984, patří k základním a dnes již klasickým dílům kulturní historie a kulturní antropologie druhé poloviny 20. století.
Autor v ní prostřednictvím šesti sond analyzuje myšlení francouzské předrevoluční společnosti 18. století. Ve svém zkoumání vyšel ze všeobecně známých pohádek, tradovaných ve Francii 18. století v nespočetných dialektech, jejichž vliv zasáhl jak elity, tak nejnižší vrstvy.

LITERÁRNÍ A VÝTVARNÁ PŘÍLOHA

2 / XXII

Lidi se jeví jako popínavý rostliny

Kádrový dotazník Michala Blažka

Tohle jsi měl v Atriu na Žižkově.

Jo. Každá výstava je dobrá v tom, že teprve na ní člověk vidí, co je blbě.

A tohle?

To je figura z 80. let, kdy jsem byl pod vlivem Palcra. Předtím jsem taky dělal objekty, když mi bylo dvacet, jako avantgardista, mladej.

Mladej blbec.

Jo, každý starý blbec byl jednou mladý blbec. Pak jsem potkal Palcra a dlouhou dobu, asi osm let, mi to trvalo, než jsem se zase vrátil k sochám. Poprvé tenhleten problém zaznamenal Giacometti, který dělal ve 30. letech objekty a pak se vrátil k figurám – v podstatě zavrhl tu svoji objektovou formu. Palcr se Giacomettiho postřehu, že existují sochy a objekty, chytil, a začal to zkoumat z různých stran, co to tedy znamená. Mě na tom fascinuje to, že to Giacometti nakousnul, Palcr to rozvinul, Rezek o tom píše a nikoho dalšího už neznám.

Jaký je tedy rozdíl mezi sochou a objektem?

Socha je podle Palcra ztělesnění duchovního světa lidskou figurou, přičemž slovo *ztělesnění* je od slova *tělo*, to znamená, že základem je tělo, které je prosvětleno duchem. K tomu se já hlásím a to si myslím, že je podstatný, ačkoli v evropské kultuře to úplně vymizelo – posledních padesát let se nedělají plastické věci, ale jen ty, které jsou produktem myšlení nebo intelektu, s plastičností to nemá vůbec nic společného. Skrze plastičnost už se nechce nic vyjádřit.

Objekt je naproti tomu jakýkoli předmět, který se ztotožňuje s něčím, co je pak předváděno – klidně to může být třeba mrtvola. Palcr tvrdil, že socha nebo obraz odděluje skutečnost od něčeho umělého – od umění, což vlastně skutečnost postihuje daleko silněji, zatímco objekt se se zobrazovaným jenom ztotožní, obstará důkaz pravdivosti skutečnosti. Jednou měl Rezek přednášku, měl mít přednášku, o tom, jestli může být socha stromu. Nepřijel tam a poslal telegram: Socha stromu být nemůže.

Tohle je co?

To se jmenuje *Oduševnělý maso*. Je to problém, jak udělat hmotu „plasticky“, aby z ní vyzařovalo nějaké duchovno. V dnešním sochařství je buď tělo, nebo duchovno.

Tady ta totálně zjednodušená figura.

Původně to byl Adam a Eva, figura mužská a ženská. Furt jsem na tom dělal, člověk to sádruje, pak to vyseká, zase sádruje, tak se to mění, takže jsem to udělal i takhle obrovský.

Takhle to dávám na dvůr, vyvedu to jako dobytek na pastvu, tady je lepší světlo.

Tohle se jmenovalo Nepřítomnost figury, protože mě v 80. letech zajímalo, jak to vyjde, když tam ta figura nebude. Takže to je nika a tady jsou takový pozůstatky hmoty. Vlastně jsem hledal figuru, aby se mi vůbec objevila, protože tenkrát vlastně nebyl žádný důvod dělat figury – na figurální sochařství jsme byli dost alergický.

Tohle je ženská?

To je ženská.

Socha nebo objekt?

Socha.

A tohle?

To je sedící Buddha. Jezdil jsem sedm let do Kambodže, do Angkoru, kde jsem se inspiroval lidmi a mnichy, jak tam chodí rovně a sedí rovně. Když tam přijede zájezd z Evropy, tak jsou všichni jak ohnutý větve, zatímco tihle ti frajeři si jdou naprosto rovně a je na nich něco vidět. Udělal jsem to kvůli svým dětem, abych jim ukázal, jak mají sedět, ha ha ha.

Takže to není socha, ale didaktická pomůcka.

To je jednoduše Buddha. Mě na té buddhistický kultuře fascinuje, že mají guru, který je zobrazován v ležící podobě, nespí, ale je v jakési nirváně. Buddhista se nesmí unavit v práci, protože by mu to bránilo v přechodu do nirvány, což je v příkrém rozporu s evropskou kulturou, kde nečinnost či lenost je hřích. Já jsem největší rozhodnutí nebo řešení situací vždycky docílil v poloze ležmo.

To je vlastně princip tvého sochaření.

To je problém plochy, aby nebyla placatá ale plastická – aby bylo vidět, že se to klube ven. A nemělo by to být schematický, že to člověk zakulatí, jako designově, aby bylo vidět, že to je živý, živější než skutečnost, a to dokáže jenom socha. To je rozdíl mezi sochou a objektem, který je mrtvý.

Tady ta tanečnice…

To je z hinduistické kultury. Oni tancují tak, že se v podstatě nehýbají, stojí a hýbají prstama, ty pohyby jsou minimální. V tom je zajímavý ten zadržený pohyb, který je vlastně vevnitř. Když z toho člověk dělá sochu, tak by tam měla být ta zadrženost, ale zároveň by se to mělo i hýbat. A taky by tam měla být ta statuárnost a kontakt se zemí.

Jak je to v Kambodži s buddhismem a hinduismem?

Kultura v Kambodži byla původně hinduistická, potom asi po půlce 12. století se to mění. Hinduismus má sklon k takové poživačnosti, to je hinduistický Angkor, kde jsou ty polonahé tanečnice, oni si z toho udělali ráj na zemi. Na to byla buddhistická reakce trvající asi dvě stě let, ale jelikož buddhismus nebyl schopen se bránit, všichni chtěli být v nirváně, patrně, tak to zase přešlo k hinduismu, který je bojovný a sochám Buddhy pozurážel hlavy.

Michal Blažek, Praha 2013

Jak jsi se do Kambodže dostal?

Atomový ústav v Řeži dostal grant, že budou u nich v reaktoru měřit vzorky kamene z těch chrámů, jejich stáří a původ. K tomu potřebovali restaurátora, který bude ty vzorky odborně odebírat, takže mě tam vzali. Po dvou letech se to rozštěpilo jenom na restaurování a na tu vědeckou část, a já tam dalších pět let jezdil sám se svou ženou Kateřinou, která to organizovala.

Kolikrát jsi tam byl?

Asi jedenáctkrát.

Na měsíc?

Většinou na dva měsíce.

Byl jsi jenom v Angkoru nebo i jinde po Kambodži?

No, ono tam těch chrámů je asi dvě stě na ploše jako Praha. Samotný Angkor Vat je tak obrovský, že by vyplnil plochu od Můstku k Právnické fakultě – jeden chrám. To bylo město, které mělo v 11. století milion obyvatel v době, kdy Praha měla deset tisíc a Paříž třicet tisíc obyvatel. Ty chrámy byly tedy součástí milionového města, které bylo ze dřeva, zatímco všechny chrámy byly z kamene, takže se zachovaly jenom chrámy. Původně tam přišla hinduistická civilizace, takže ta tradice indická, sochařská, tam je, ale je tam i takový období cca sta let, kdy ty sochy připomínají evropskou tradici.

Jak to na tebe působilo?

To obklopení množstvím sochařské plastičnosti bylo blahodárné, neuvěřitelný pocit, ta plastičnost, která v evropské kultuře vymizela, je tam přítomná všude.

Z hinduistický éry soulože a podobně.

Šoustačky jako v Indii tam nejsou, jenom ženský figury nahoře bez. To musel být ráj na zemi, protože tam byli kněží, pak tyhle tanečnice a pak kameníci, kteří podle nich sekali ty sochy. Pro sochaře to muselo být ideální.

Musely tam existovat sochařské fabriky.

Ty jsou do teďka! Já nevím kolik procent tamních obyvatel žije z toho, že vyrábí kopie soch, to jsou tisíce kameníků, celý vesnice. To jsem viděl už předtím v Indii, v Číně jsou města, kde je prý třicet tisíc kameníků a dělají sochy, do každého hotelu, ke vchodu a podobně z téhle doby, takže se nezanedbatelné procento populace zabývá sochařstvím, které muselo být ještě vyšší, když se stavěly ty chrámy.

Kde jsi tam bydlel?

Asi sedm kilometrů od toho chrámového komplexu je město Siem Reap, odkud jsem denně dojížděl – nesmí se tam zůstávat přes noc.

Jak ses tam dopravoval?

Na kole, motorce, motorovou rikšou. Měl jsem už svého drožkaře, který mi tam ještě pomáhal.

Jací byli místní lidi?

Různí. Po čase jsme získali spolupracovníky, kteří byli skvělí, pracovití, a hned věděli, co a jak. Jinak tam buddhismus přežívá v tom, že lidi často jenom okouní. Třeba jsme něco řezali, potřebovali jsme někoho, aby něco podržel, kolem bylo osm, deset lidí, všichni koukali a nenapadlo je, že bys potřeboval pomoct, takže jsi jim musel říct, a pak to podrželi. Tyhle ty pracovní automatismy nemají v sobě. Proto je rozčilují Vietnamci, kteří jsou pracovití a tzv. ziskuchtiví.

Asijští Němci.

Jo, furt makaj a otravují, mají to zorganizovaný a tak. To se říká, že Vietnamec zasadí rýži, Kambodžan ji hlídá a Laosan poslouchá, jak roste. V historii vždycky zbohatli Vietnamci a Číňani, kteří třeba lovili ryby, aby je mohli prodat, koupit loď a rozjet to ve velkém, kdežto Kambodžan naloví jen tolik ryb, aby se ten den nasytila rodina, víc ne – nic mu to neříká.

Kambodžský nacionalismus je protivietnamský.

Protivietnamský. Mají státní svátek, kdy před tři sta čtyři sta lety pomlátili nějaký Vietnamce a dodnes to slaví. Vietnam je tradiční nepřítel, s kterým po staletí válčili.

Je tam ještě cítit ta šílená doba Rudých Khmerů?

My jsme jeli do těžko přístupných oblastí, kde se Khmerové drželi až do roku 1996, kde když zaprší, tak se tam nedá dostat. Přijeli jsme do vesnice a všichni chlapi, kteří tam byli, byli takoví vážní.

Chodící masky.

Jo, strnulé, nehybné obličeje, jak jim vymyli mozek.

Něco jako v blázinci?

Jedny obrovské Bohnice, ti lidi neměli vůbec normální reakce. Bylo to, jako kdyby člověk vstoupil do nějakého filmového hororu. I když už patnáct let obdělávali pole a žili jakoby normálně, tak to pořád v nich bylo. Oni skutečně dokázali lidem vymýt mozek.

To bylo vidět i na těch pár Rudých Khmerech, kteří stanuli před soudem – to byly opravdu mrtvý tváře.

Copak tihle, to byli všechno francouzští studenti, intelektuálové, kteří to všechno řídili, kteří byli spíš vychcaný. Lidi ale systematicky cvičili jako psi, denně jsi musel psát svůj životopis, a když jsi na něco zapomněl, tak znovu, dělat zpověď, cos udělal špatně, pořád dokola, každý den, několik let.

Podařilo se jim zničit lidskou podstatu.

Úplně. Ta předchozí proamerická loutková „demokratická“ vláda, která to tam celé rozkrádala, byla velice neoblíbená, takže když Rudí Khmerové město dobyli a pochodovali ulicemi, tak je obyvatelé Phnompenhu vítali, mysleli si, že to jsou osvoboditelé, ale teď viděli, jak pochodují, jako stroje, bez jediného hnutí v obličeji, bez jediného pousmání… A to si vůbec ještě nedovedli představit, jaká strašlivá apokalypsa je čeká. Tady byl proti tomu softkomunismus.

Jak se s tím lidé vyrovnávají?

Oni na to ani nechtějí vzpomínat, tu strašlivou minulost úplně vytěsňují. Ta země se jakoby probudila ze strašlivého snu, lidé si chtějí užít zcela běžný život a mladá generace o tom, co se dělo během vlády Rudých Khmerů, vůbec nic neví.

To mi vyprávěl můj žák, sochař, který se mnou v Angkoru dělal, že jako pětileté děti se chodily dívat na ta vražedná pole, jak tam ty lidi zabíjejí, a měly z toho legraci, jak to odsýpá. Já se ho ptal, co a jak, jak se s tím vyrovnává apod. a on vůbec nic – usmívá se od rána do večera, pracuje, má tři děti, krásnou ženu a snaží se žít, jak nejlíp umí.

Třeba přišli do vesnice a řekli starostovi, že by se všichni měli přidat k nim a odešli. A když ten starosta nic neudělal, tak se vrátili a zabili ho i jeho rodinu, načež se celá ves dala k nim. Rodiče, kteří se zpěčovali, zavraždili, a děti vzali do výcviku. Z nich pak vychovali ty nejhorší zabijáky.

Děsivý to bylo i v tom, že rodina, která měla třeba deset sourozenců, tak půlka z nich byla u Rudých Khmerů a druhou půlku komunisté vyvraždili. A co potom s tím, měli se vraždit dál? Tak to nechali být. Radši na to nemyslet, užívat si, dělat děti, žít normálně.

Vůbec to neřeší?

Ne, vůbec. Tohle mě fascinovalo, jak je to zasutý. To je asi stejné jako u dětí, které byly zneužívané, tak to potom taky nějak vytěsní.

To je ale ta první reakce a jednou se k tomu bezpochyby vrátí, nové generace se dřív nebo později začnou ptát.

Jasně, teď už to začíná, po třiceti letech poprvé někoho soudí. On je ovšem jen problém s tím, že není, kdo by tu historii zpracoval, pokud nebereme zahraniční badatele, tak oni sami měli skutečně inteligenci úplně vymlácenou a dodnes tam ve společnosti pořád zeje ohromná díra.

Všichni obrýlení šli…

Intelektuálové stejně jako obyvatelé měst. Jak ti Rudí Khmerové kambodžskou populaci zdecimovali, tak po Pol Potovi byl obrovský populační boom – rodiny se strašně rychle rozrostly, všechny měly třeba deset dětí. Příroda si vždycky nějak pomůže. Ty děti ale měla na krku často jen máma, protože chlapů bylo minimálně.

Na Angkor jsou pyšní…

Jo, i když sami pět set let už nic nedělají, jsou hrdí na to, že to kdysi vytvořili. Když byla u nás bitva u Lipan, tak Angkor opustili a založili Phnompenh. Říká se, že to bylo z několika důvodů. Jeden byl ten, že už to bylo tak veliký, že to nešlo technicky zvládnout – vodu, kanalizaci, odpadky… Závlahový a vodovodní systém byl tak rozsáhlý, že jenom samotné jeho čistění spolykalo tolik pracovních sil, že už to nemohlo dál fungovat a všechny hlavní instituce včetně krále přesídlily do Phnompenhu.

Kdy ses rozhodl jít na Akademii?

Maturoval jsem na Hellichovce v roce cca 1974 a pak jsem tam třikrát dělal zkoušky.

Co sis tehdy myslel?

V té době, co jsem si tak mohl myslet…

Měl jsi jasno o režimu?

To bylo jasný od toku 1968, kdy mi bylo třináct.

Zažil jsi 21. srpen v Praze?

Já byl sice v Hradci Králové, ale hned jsme se vrátili do Prahy, a když je člověku třináct, tak je ve věku, kdy je na takový věci nejvíc citlivej. Tenkrát to bylo všechno úplně jasný a nevzpomínám si, že by někdo z lidí, třeba na škole, to tak neviděl – po čase jim sice asi doma říkali, aby drželi hubu, ale v té době táhli všichni za jeden provaz.

Honili vás kvůli vlasům na škole?

Měl jsem dlouhý vlasy a na škole s tím byly problémy. Brácha mého kamaráda hrál v nějaký Karkulce nebo jak se to jmenovalo, což byl snad předchůdce Olympiku, takže měl všechny nahrávky z první ruky. V roce 1970, kdy mi bylo patnáct, jsme už poslouchali bigbít.

Jak to pak bylo na Akademii?

Vzali mě až napotřetí, ale mezitím jsem byl asi půl roku zavřený.

Za co?

Po gymplu jsem asi rok studoval jazykovku, pak jsem dělal uklízeče a pak v Geodézii. O politiku jsme se nestarali, ale chodil jsem kreslit, na Žižkov k Plačkovi, jak je Divadlo Járy Cimrmana, tak tam byly večerní kursy kreslení, od 16 do 19 hodin každý den, a na těch kursech jsme se tři, já, Michal Motl a Eva Michlová, plus ještě Kateřina Krausová, s kterou jsem chodil, dohodli, že utečeme společně za hranice a skončilo to tak, že nás chytili.

Někdo vás udal?

Ne, měli jsme blbý papíry. Bylo to v době, kdy začala Charta77, čili leden 1977, a to nás asi zachránilo. Obstarali jsme si nějaký falešný výjezdní doložky a naplánovali si odjezd. Aby nikdo nic nepoznal, ani rodiče, tak jsme týden předtím dělali všichni tři zkoušky na Akademii. Ty skončily v pátek a v sobotu jsme už jeli vlakem do Štětína, kde jsme měli přestoupit a jet do Švédska.

Jak jste získali ty falešný výjezdní doložky?

Jeden člověk, který pracoval v Čedoku, se dostal k razítku, sám sobě si vytvořil výjezdní doložku, jel do Švédska a zase zpátky, a napadlo ho, že by si z toho mohl udělat kšeft.

A vy jste byli jeho první kunčofti.

Jo, my jsme byli jeho první kšeft. Otec mi zrovna tenkrát dal prémiové spoření mladých, k dvacátým narozeninám, třicet tisíc, což byly tehdy ohromný peníze, a já ty doložky za všechny zaplatil – dohromady ty čtyři stály třicet dva tisíc. A teď nás v tom Polsku chytli.

Jak?

Něco se jim na tom nezdálo, volali do Prahy, ale jelikož to bylo v neděli, tak se nikam nedovolali. Tak nás dali do hotelu a na chodbě nás hlídali. My jsme pořád tvrdili, že to je pravý. V pondělí ráno, když už se v Praze úřadovalo, všechno prasklo, a z hotelu nás převezli do kriminálu. Nejdřív jsme byli dva dny ve vojenských kasárnách a pak nás dali do vazby ve Štětíně.

S kým jste byli na cele?

To byl Bangkok, protože tam bylo dvacet čtyři postelí a osmdesát osm lidí, jedno umyvadlo a jeden záchod, samí zloději, asi deset vrahů. My jsme se jich ptali, jestli tam jsou taky politický, a oni tomu vůbec nerozuměli. To byl rok 1977. Až pak jeden se chytil, seděl s nimi tam a tam, vlítli na národní výbor a všechny komunisty vyházeli z okna, cha cha cha. Tak to byli politický v Polsku, ne že někdo někde něco xeroxoval.

Jak se k vám chovali?

Poláci se chovali výborně. Někteří z nich byli v roce 1968 na vojně a zúčastnili se okupace, tak z toho měli takový ujímání a snažili se napravit „dojem“.

Kdo vás vyšetřoval?

V Polsku nás ani tak nevyšetřovali, jako ošetřovali. My jsme se s tím Motlem dohodli, že se ve vazbě podřežeme. Na začátku nás sice dali každého na jinou celu, až když proběhly ty první výslechy, dali nás zase dohromady – sebrali nám tkaničky od bot, ale nechali mi brejle. Tak jsme si řekli, že to uděláme. Rozdupl jsem brejle, podřezal se a on když to viděl, řekl, že to nedokáže, ať ho podřežu já. A já, celej od krve, jsem ho taky ještě podřezal.

Cha cha cha.

Pak nás vezli do nemocnice a já pak skončil na uzavřeném vězeňském oddělení

pokračování na straně II

2/XXII BABYLON.indd 1 6/24/13 7:55:47 AM

pokračování z první strany

blázince ve Štětíně. Za dva měsíce nás pak odtamtud vezli do Prahy na Ruzyň. To bylo 30. dubna, a tehdy, což bylo na tom právě to neuvěřitelný, teprve začalo vyšetřování. Naštěstí Ota Kraus – otec Kateřiny, sestry Honzy Krause, toho herce, který byl šest let v koncentráku, z toho dva roky v Osvětimi a napsal *Továrnu na smrt*, chodil za nějakými kamarády z koncentráku, aby to nějak vyžehlil. My jsme tvrdili, že holky nic nevěděly, tak je pustili z vazby. Už předtím jsme byli smluvený, že když nás chytí, vezmu to na sebe, protože jsem byl předtím v blázinci, kvůli sebevraždě, a dostanu tedy polehčující okolnost.

Od 1. do 5. února byly zkoušky na Akademii, 6. února nás chytli v Polsku, 30. dubna nás převezli na Ruzyň, kde jsem byl ještě dva měsíce a pak mě taky pustili. Bylo to v době Charty a já si to vysvětluji tak, že když fízlové zjistili, že žádný chartisti nejsme, ale debilové, kteří ještě tvrdili, že tam nechtěli zůstat, tak o nás přestali mít zájem.

Mezitím mi v březnu, když jsem seděl v Ruzyni, přišlo domu, že jsem přijatý na Akademii! Protože jsme byli ty dva měsíce v Polsku, tak tady žádný šetření neprobíhalo a na škole o tom nikdo nevěděl.

V kriminále jsem měl pocit, že dostanu osm let jako vůdce organizované skupiny, jak mě strašili, ačkoli tenkrát se už za takový věci dávaly podmínky, rok, dva. Pak jsem vylezl ven a doma jsem měl, že se mám dostavit na soustředění AVU do Soběšic. Ještě ostříhaný z vazby jsem přišel do školy, a teď tam byl kluk, který měl jet původně s námi, všechno to věděl a já mu říkám, ať drží hubu.

První soud mi dal pokus o opuštění republiky. Ale můj advokát říkal, ne, ne, oni tam nechtěli zůstat, na to nejsou žádné důkazy, žádné peníze, zlato u sebe neměli, žádné dopisy. To bylo snad šest soudů a nakonec jsem dostal dvojnásobný flastr, ale ne za opuštění republiky, ale za použití padělané listiny, což mělo výhodu v tom, že to nebyl politický paragraf.

Ani po rozsudku tě nevykopli.

Ne, právě že to nebyl politický paragraf a na škole studovali lidi, kteří měli za výtržnosti třeba tři podmínky, porvali se a tak – to byla škola schopná spolknout, což je i dneska. Celý ty čtyři roky na škole jsem ovšem čekal, kdy přijdou a řeknou, tak, pane Blažku, pojďte.

S nezávislým prostředím jsi tehdy nepřišel do kontaktu?

To bylo až později. Nás to tehdy opravdu ani nezajímalo. To bylo po procesu s Plastiky a my si říkali, že tady nemá cenu jakkoli se angažovat, že nemá cenu si s nimi cokoli začínat. Odjedeme do Ameriky, a tam si budeme dělat, co budeme chtít, malovat a tak. Takhle jsme se na to tehdy dívali s kamarády, bylo nám dvacet.

Co bylo pak…

Dva roky potom byl poslední soud. Nakonec utekla ven Kateřina Krausová, Motl i Michlová a já si ještě v té podmínce vzal Italku a taky jsem se chystal ven. Teď ovšem policajti chtěli, abych s nimi spolupracoval. Já to odmítl. Žena byla donucena odjet. Když jsem tam potom za ní jel, myslel jsem si, že v Itálii něco uvidím. Prolezl jsem tam všechny galerie, všechny akademie, v Miláně, v Římě, v Neapoli a nenašel jsem tam jedinou současnou věc byť jen srovnatelnou s tím, co tady dělal Palcr. Nakonec jsem se vrátil zpět. V letech 1980 až 1984 jsem za ní ještě jezdil ven, než jsme se dohodli, že se rozvedeme.

Jak tě lámali ke spolupráci?

Po tom kriminále jsem to čekal každý den, kdy to přijde, ale oni si dali dva roky čas. Lámali mě třikrát. Jednou, to bylo týden před svatbou s tou Italkou, že žena prý vozí nějaký dopisy a že bych jim měl říkat, o co jde. Já na to, že nemůžu, protože jsem blázen – hrál jsem to vždycky na tu psychiatrii. Byl jsem pro ně zajímavý i tím, že jsem uměl řeči. Pořád otravovali, a já byl z toho tak vyřízený, že při svatbě jsem měl v hospodě podepsat účet a já tam ztropil scénu, odmítl jsem to podepsat, protože jsem si myslel, že ten podpis na účtu je finta StB.

Cha cha. Tos cvoka ani nemusel hrát.

Cha cha cha, přísahám. To se odehrálo U Krále Jiřího v Krčském lese. Všichni tam byli strašně milí, což bylo podezřelý, a teď přede mne položili nějaký papír, tady je účet, tak nám to laskavě podepište, já vyskočil, jako když mě píchne a zařval: Nic vám nepodepíšu! Doklad tehdejší paranoie.

Kde to na tebe zkoušeli? To tě někde vyzvedli, nebo si tě předvolali?

Jednou si mě předvolali na Olšanskou, kde si vzali kancelář u pasů a víz. Byli dva, jeden z nich byl specialista na Itálii a tvrdil, že žena prý vozí materiály od Pelikána. Tak jsem to popřel. Naposledy to bylo přímo v kachlíkárně na Letné, byla tam holka, která podávala ruku, úplně studenou jako leklá ryba. A tahle leklá ryba tam byla ještě se Slovákem, který tam měl zřejmě moje papíry a ptal se, proč s nimi nechci spolupracovat. Já na to, že jsem na tom psychicky špatně, že musím často k psychiatrovi. Tenhle „pohovor“ byl korektní bez nátlaku, a tím to skončilo. Já z toho ale vždycky málem zešedivěl.

Jak jsi to měl s vojnou?

Mám modrou, už v šestnácti jsem byl v blázinci, což mi asi pomohlo. To mě zřejmě uchránilo i před kriminálem, tak i pak, když mě lámali k té spolupráci.

Jak ses dostal k Palcrovi?

Spolužák Bartůněk chodil s dcerou Olbrama Zoubka, který s Palcrem, Podhrázkým a Boštíkem restaurovali zámek v Litomyšli, asi deset let. Oni ho tam pozvali s tím, jestli ještě někoho nezná, a on vzal mě a Míku, a pak jsme tam měli ještě Rezka, který pak ovšem šel na nějaký vojenský cvičení, kde útočil při dobývání kóty tak vehementně, že spadl do jámy a utrhl si slezinu. O tom, jak Zoubek, Palcr, Podhrázký a Boštík restaurovali na zámku v Litomyšli, dokonce napsala ta Čechoněmka Moníková román *Fásada*, kde jsou takový bejkárny, jako že Zoubkovi zamontoval zubař do zubu – Zoubkovi! – odposlouchávací zařízení, cha cha cha, spletl se, a místo odposlechu mu tam dal vysílačku, takže mu z huby pořád mluví někdo cizí – dostala za to dokonce cenu za nejlepší německý román napsaný cizincem.

Dělali jsme tam s nimi pět let, na tom lešení, a taky jsme s nimi bydleli. Bylo to při škole, vždycky o prázdninách, a Palcr vždycky večer začal přednášet o sochách a objektech a tak. Zoubek bydlel ve městě, ale s Palcrem, Podhrázkým a Boštíkem jsme takhle každý večer diskutovali a byla to pro nás obrovská škola.

Jaký byl Palcr v osobním styku?

No tak, on byl… on se strašně stranil, nevystavoval, jednou jedinkrát jsem zažil, že svolil k výstavě. To bylo v Litomyšli v domě u Rytířů, kde vystavovali všichni, kteří tam restaurovali. Jinak všechny výstavy odmítal. Měl pocit, že to, co dělá, ještě není dokonalý a že to vystavovat nebude, a to nejenom tady. Přijel třeba ředitel Centre Pompidou, nějaký Bozo nebo jak se jmenoval, a chtěl tam udělat Palcrovi výstavu. On to ale odmítl a nabízel místo sebe Podhrázkýho a Chlupáče, kteří jsou prý lepší – byl opravdu přesvědčený, že to nemá ještě dokončený.

Palcr má ještě další důležitý princip, socha je *stání*. To je specifická věc, která není o tom, že socha stojí – stejně tak dobře to může být figura, která leží nebo sedí. Ten základ toho je, že člověk se kdysi postavil a stojí, což málokdo jiný dovede, možná ještě klokan nebo slepice, ale je to strašná rarita. Sochař musí věřit, že pro člověka existuje důležitost takového *stání*.

To *stání* samo o sobě je kvalita, která vychází z nějakého duchovního postoje. *Stání* si sochař nevymyslel, ale vypozoroval je. Většinou se lidi jeví spíš jako popínavý rostliny, kdežto ten kdo stojí, stojí sám o sobě. Je skutečně málo lidí, kteří stojí sami o sobě a stojí za to, aby se jim dělaly sochy.

Já dělal takové figury, jakoby kubistický, který mají těžký spodek a jsou zapřený, protože ten tlak byl zepředu a já měl strach, že mě odnese. Prostě jsem dělal postoj, ve kterém jsem byl já, zatímco Palcr dělal krásně stojící figury, protože na svět kolem kašlal, ničeho se neúčastnil, žádných výstav, dělal si své věci, ve stodole. Byl úplně mimo, chránil se před vnějškem a mohl si dělat, co byl pro něj ideál, kdežto já byl v tom víru, a z toho vznikly takovýhle věci.

Co teď dělají figury? Buďto někam lezou nebo visí, lítají, padají, a když člověk někam leze po čtyřech, tak to nejspíš leze někomu do prdele. Rozumíš, co to jako je?

To má jen ten význam, který to má.

No, a kdo za to může? Holocaust!

Já bych začal u Francouzské revoluce.

No dobře, ale o tom nikdo nic nevěděl. Kdo věděl v Kutné hoře o tom, že tam lidem řezali hlavy jako u řezníka? Tohle ale vědí všichni! Tady se to neláme na opozici mezi kapitalismem nebo socialismem, ale na dobu před holocaustem a po něm.

Já byl teď ve Veletržním paláci a koukal jsem na toho Rodinova *Balzaca*. Z tý sochy čiší taková víra a nadšení v lidské schopnosti, ta socha úplně puká sebevědomím a je jasný, že takovouhle věc by nikdo už neudělal po holocaustu. Ty hromady brýlí, hromady bot nebo kufrů, který vidíš v Osvětimi, tenhle Rodinův svět úplně rozbíjí. Kolář řekl, že od doby, co byl v Osvětimi, nebyl schopen nic jiného, než rozstřihávat knížky, tedy ničit. Sice to pak slepoval, ale nebyl schopen tvořit z nuly – aby mohl něco vytvořit, musel nejdřív něco zničit. A já si myslím, že to je tím holocaustem. Kdybys dělal po holocaustu takový figury, jako dělal Rodin, tak by to bylo směšný.

Objektové sochařství je následek ztráty víry ve smysl stvoření?

Jo, zanikla víra v lidské dobré. Člověk přestal věřit ve svou dobrou stránku a ta fascinace objektem vyvěrá tady z toho. Dneska ti autor dá do galerie třeba hromadu golfových míčků – jako ty brýle, a je to.

Holocaust.

Jo, to je holocaust. Já bych se nedivil, kdyby na Benátském bienále měli do dvou let svůj pavilon Hitler se Stalinem jako největší „umělci“ všech dob, protože když ta skutečnost akcí, objektů atd. proniká do pavilónů, tak proč by se neměli ocenit ti, kteří ji „pojali“ nějakým „originálním“ způsobem.

Michal Blažek: *Tanečnice*

Socha je vzpoura proti objektu.

Tuhle otázku nastolil Palcr, který se ptal: proč je ten objekt silnější než socha? Od poloviny minulého století, kdy se to začalo otáčet, jsou sochaři vlastně vymírající druh. Tenkrát lidi jako Kolíbal, Malich a ti, co jsou dneska klasici objektu, dělali něco jakoby nového, probojovávali tu cestu, ale dneska to dělá každej. Sochařství je dnes poraženo. Dělají ho tady snad tři nebo čtyři lidi, víc jich neznám.

Který čtyři lidi?

Bude to znít blbě, ale kromě mě a Kotrby, který už ale umřel, Středa, Bartůněk, Zdeněk Preclík a Hapalová, třeba.

Co třeba Hendrych?

V 60. letech udělal dobrý věci, ale teď už je v důchodu na Akademii. Když má dát věc na nějakou výstavu, tak omotá hadr kolem nějaký hlavy a to nechá odlít. Čili objekt – jakoby se styděl za figurální sochařství.

A co ty jeho Pomony?

No a kdy je dělal naposled? Před třiceti lety! Tím se zapsal do dějin sochařství. Když jsme dělali výstavu *Opojná plasticita* v Mánesu, tak jsme ho tam s tímhletím zařadili.

Rezek se ptal na strom. Ale co třeba anděl – je možná socha anděla?

Anděl… to bych spíš řadil k sochám.

Koblasovi geometrizovaní andělé jsou sochy nebo spíš objekty?

To je právě problém. Vypadají jako objekty, i když …

… z nich vyzařuje duchovno?

To je záhada. Například Zeithamml vytváří jakési kultovní předměty – jsou to předměty, ale ten duchovní svět v nich je obsažen, podobně jako když někdo dělá třeba oltář v kostele nebo něco takového – je to v tom, aniž by to byla figura. To uznávám. Je to velmi zřídka, ale jde to.

Stejně i figury mohou být předměty…

Jistě. Teď třeba v Náchodě vypsali soutěž na Škvoreckého, a podmínka soutěže je, že to musí být realistická figura, Škvorecký musí být poznat, musí sedět na lavičce a vedle něj musí být místo, aby se tam turisti mohli fotografovat! Takže ne socha, ale sedačka! Předmět.

Udělej řadu Palacký – Havlíček – Masaryk v sochařině.

Tak to je jasný: Myslbek – Štursa – Gutfreund – Chlupáč – Palcr – Kotrba - to je taková osa sochařství.

Proč Chlupáč?

Chlupáč to je takový léčitel. Chtěl studovat lékařství, ale za války, když zavřely vysoké školy, dal se na sochařinu, a i z těch jeho soch ti jde vyloženě taková léčivá síla. A tam to *stání* je, a to většinou budhisticky ležmo.

Pak je ovšem druhá linie, to už jsou takový ty figurativnosti – Bílek třeba, Zívr, Gebauer, Zoubek. Taková ta měkkost, která není plastická zevnitř… Figurína sice může stát, ale to *stání* tam chybí, třeba právě Gebauer nebo Zoubek.

A ze zahraničních autorů…

To je ta zlatá doba po Rodinovi – Despiau, Maillol, Zadkine, Lipchitz. Tihle si ještě nic nepřipouštěli, tam nevidíš žádný zaváhání. Pak je Giacometti, kde to stání je perfektní, ale už tam není plastičnost, není tam to tělo, nebo jen minimum, ta hmota, to ztělesnění. Pak už je krok k objektu. Anebo jít zpátky k tělu a dělat to zase jinak.

Palcr se snažil plastičnost zachránit tak, že ji zatlačil do plochy, jako kdyby na tvar, který ztrácí plastičnost tím, že nemá žádný vnitřní pnutí, položil desku, zatlačil na ni a vytvořil tak protitlak – o to víc je pak znát tvar, který chce z té plochy ven. Když dělal Rodin s nějakým štukatérem, to mu bylo třicet pět let, ale ještě nebyl pan sochař, tak mu ten kolega říká, děláš to špatně, to musíš dělat tak, aby tvar šel proti sobě.

Kdybys Gutfreunda zařadil ve světě…

Jako kubista je ve své době nejlepší. Když dělá Picasso kubistický věci, tak tam jsou takový sochařský nedostatky, že to není vystavěný, že to je pocitový, jistě geniální, ale sochařsky to není perfektní.

On nad tím moc nemudroval, udělal to z fleku za pár vteřin.

Samozřejmě, on měl ohromný talent, ale u toho Gutfreunda jeden tvar vychází z druhého, a celek vychází z toho jednoho tvaru, všechno souvisí se vším, zatímco Picasso si to dělá celý, jak chce, což je možná ještě lepší – prostě génius. Ve své době byl ale Gutfreund jedinečný a taky už se konečně dnes tenhle názor prosazuje – kdyby se nevrátil a zůstal v Paříži, tak byl už dávno jednička. Takhle mu až někdy v 70. letech, padesát let po jeho smrti, dali teprve hlavu do Vídeňského muzea.

Co socha a architektura?

Teď jsem dostal cenu, ve středu, čestný uznání Grand Prix.

Za co?

S architektem Hrůšou za reliéf v soukromé vile v Řícmanicích u Brna. To je jediný architekt, kterého znám, který bojuje za sochy – nedovede si svou architekturu představit bez skulptur. Vždycky chtěl Chlupáče a Palcra a teď, když už nežijí, tak jsem s ním něco dělal několikrát já. Socha a architektura dneska skoro neexistuje, všechno je design a tak. I ti sochaři to vzdali bez boje.

Michelangelo byl větší sochař nebo architekt?

To je asi stejný. Tihle frajeři, s těma se nemůžeme vůbec srovnávat.

Michelangelo nebo Donatello?

Donatello se mi líbí daleko víc, nebo Nicola Pisano. Kdyby žil Michelangelo ve 20. století, bůhví, zda by nedělal pro totalitu. Byl si natolik jistý sám sebou, že je génius, že mu takovýhle věci byly úplně jedno. On by si to udělal po svém, pohádal by se s nimi, oni by s ním asi brzo vyběhli, cha cha, ale principiálně by se té spolupráci nebránil.

Jak jste se na to koukali vy?

V letech dejme tomu 1977 až 1983, až v téhle době se ale vytvořil takový plot a přijal se názor, že etická stránka věci souvisí s kvalitou díla, což bylo asi taky zásluhou Havla nebo co, Jirouse… To předtím vůbec nebylo.

My jsme teď vypsali soutěž na portrét Václava Havla, kterou jsme udělali proto, že Knihovna Václava Havla dostala ze Štrasburku zakázku na Havla, a podle etických kritérií vybrali sochaře, který sice nikdy žádnou hlavu neudělal, ale byl morálně v pořádku – dokonce ho kdysi vyrazili z Akademie, a ten to strašně zprasil. A já jsem teď velmi zvědavý, jak dopadne při soutěži souboj se starými strukturami, kdo ho vystihne lépe.

Co to bylo, jak ses tenkrát porval před televizními kamerami?

No porval, jeden štukatér mě chytil pod krkem a já jsem mu jednu natáhnul. To bylo při zkoušení makety sochy Wilsona před Hlavním nádražím. Předtím žvanil starosta Prahy 1, kamery jely, a teď bylo slyšet v televizi, hele, votoč to! Jenže kamery to zabraly právě až ve chvíli, kdy jsem mu ji napálil já, a to, že mě napadl předtím, už pochopitelně nezabraly. A už to jelo. Byla z toho aféra, že se dva sochaři poprali. Podmínku za výtržnictví jsem dostal já a měl jsem ještě zlomenou ruku.

Kvůli čemu to vzniklo?

Zase kvůli sochařství. On byl judista, měl černý pás v judu, chytil mě pod krkem a povídá, měl by ses mi omluvit – já o něm asi tři čtvrtě roku předtím prohlásil, že je estébák nebo že se chová jako estébák, protože zpronevěřil odlitek hlavy toho Wilsona, a my jsme ji museli s Talaverou znovu vymodelovat podle originálu v muzeu. Chytil mě pod krkem, a když mě někdo chytne pod krkem, tak mu ji hned natáhnu.

Školu jsi dokončil v roce 1983. Co bylo pak? Měl jsi razítko v občance?

Razítko jsem měl od fondu, to měl každý, kdo vystudoval, a měl jsem modrou knížku, takže jsem byl zajištěný. Člověk ale musel vykazovat nějaký příjem. Tehdy jsem pomáhal Bauchovi zvětšovat jeho sošky, dělal tehdy takové malé věci a já mu to pomáhal zvětšovat do kameniny. On mě podle tehdejších zákonů nesměl platit, ale mohl ode mne kupovat moje sochy a na tom jsme se domluvili – Bauch řekl, že mi to jako národní umělec dosvědčí. Já pak na daňovém přiznání uváděl, že jsem prodal sochy za jedenáct tisíc čtyři sta korun, což byla minimální částka, kterou jsi za rok musel vykázat, aby tě nestíhali za příživnictví. A tím jsem byl z obliga.

Jaké jste měli vztahy se Svazem výtvarných umělců?

Takoví ti normalizátoři už tam seděli patnáct let, byli už starý i pro ten normální provoz, a mezi mladými absolventy s nimi byla samozřejmě velká nespokojenost. V roce 1985 proti svazu vznikla petice a já byl od začátku u ní. Pamatuji si, že motivací něco udělat bylo to, že zavřeli Jazzovou sekci. My jsme sice nebyli členy svazu, to byla výběrová organizace, ale někdo našel v jejich stanovách, že Svaz výtvarných umělců reprezentuje všechny umělce bez ohledu na členství. A taky tam stálo, že místem, kde se svaz může setkat s nečleny, je pořádání aktivů. V té naší generaci, nebo dejme tomu dvou generacích, bylo několik tisíc výtvarníků a z toho jen zlomek bylo členy svazu. To byli většinu ti, co byli v SSM a tak. Takže jsme si peticí vyžádali svolání aktivu a dostali jsme se i k takovým věcem, jako byly příjmy svazových funkcionářů, což byly neuvěřitelný sumy. A pak také k tomu, kolik lidí navštíví galerie. Rekord v tomhle ohledu měla Galerie U Řečických, o kterou jsme si potom požádali – za měsíc ji navštívilo dvacet lidí.

Existuje ten text?

Existuje, já ho mám. Petice byla slavnostně předaná nejen svazu, ale i na komunistickou stranu, do Tvorby apod.

Původní text petice byl hodně ostrý, ten kdybychom předali, asi bychom se přehoupli přes hranici, kdy by nás začali stíhat. Potkali jsme právníka Šetinu, který pak byl po listopadu generálním prokurátorem, v 68. dělal taky ve Fondu, on si to přečetl a povídá: Vy jste se úplně zbláznili, s tím vás vyrazí. Musíte postupovat jako na vojně, dobývat jednotlivé kóty postupně, a pak vám to spadne do klína celý. Tak jsme jediného z nás, který byl na vojně, zvolili předsedou a jali se dobývat kóty, které měl obsazené tajemník svazu plk. Spilka.

Takže se to změnilo na pět konkrétních bodů: že chceme pro sebe galerii, byla v tom otázka stipendií, které dostávali jenom členové, a také požadavek na veřejnou obhajobu udělení stipendií. Tehdy už byl Gorbačov, perestrojka, a nebylo to jen tak možný z jejich strany hrát, jako že jsme přešli na „protisocialistickou“ rovinu, ačkoli ti staří dědci, co tam byli, to pochopitelně brali jako útok.

Kdo?

Hána byl předseda a pak mu tam dali k ruce plukovníka od vojska Spilku.

Lampasák měl výtvarnou školu?

Ne vůbec, to byl prostě armádní plukovník, který se stal tajemníkem svazu zřejmě proto, aby tam zavedl disciplínu. Oni tam celých patnáct let vůbec nic nedělali, žili si jako šlechtici a brali

pokračování na straně VII

2/XXII BABYLON.indd 2 6/24/13 7:55:48 AM

Naše doba v mistrných zkratkách

(sloupky basistky PPU knižně)

Nejprve jedna ukázka, jakékoli okecávání je zbytečné:

Konec divadel

Žijeme ve velmi stabilní zemi. Posledních dvacet let jsou v jejím čele ti samí lidé, kteří v potu tváře schvalují jednu účinnou reformu za druhou.

To dobré z minulého režimu se uchovalo, jako například Stromovka, Spejbl a Hurvínek, Silvestr… plus se zavádí spousta novot jako třeba supermarkety, superstar, superslevy… Všeho je dost – včera jsem šla v hypermarketu asi čtvrt hodiny jen kolem krabic s mlékem! Dopravní prostředky jsou plné umolousaných nevděčných občanů, kteří si jen tak nalehko jezdí v noci sem tam tramvají s narvanýma igelitkama a tváří se jako mučedníci!

Na kulturu už se zřejmě z luxusu vůbec nechodí, a tak mě napadlo, že bychom mohli zrušit divadla a z prázdných budov udělat „přípravny“ pro budoucí politiky, abychom jim ulehčili vstup do politického světa.

V divadle Komedie by si každý načrtl svůj volební program, v divadle Radka Brzobohatého by se naučil mít správný vztah k penězům, v divadle „Na prádle“ by ses nimi učil správně zacházet.

V divadle ABC by si politici osvojili brilantní vyjadřovací schopnosti. Ve Švanďáku by se naučili vymýšlet zákony a ve „Strašnickém“ a v „Řeznické“ je prosazovat. „Pod Palmovkou“ by si vybrali kam na dlouhodobou dovolenou.

No a nakonec by se přesunuli do divadla Na provázku, kde by si nacvičili důstojný konec své kariéry.

Eva Turnová je žena několika profesí a uměn. Nejvíce je známa jako baskytaristka a zpěvačka skupin The Plastic People of the Universe a DG 307, ale také hudbu komponuje (co konkrétně, je možno dozvědět se ze záložky knihy), překládá z angličtiny – přeložila např. knihu Marka Vonneguta *Expres do ráje* a scénář k britskému televiznímu seriálu *Červený trpaslík*; nyní se představila jako literární autorka a navíc ještě jako malířka.

Texty ze svazku *Turnový háj* vycházely během roku 2012 v časopise Instinkt jako „sloupky“ v redakci Jana Čápa. Jsou to vlastně jakési minipovídky, hořkohumorné glosy k současnosti, texty nabité nejen ironií, ale hlavně sebeironií, texty nesmírně hutné, sdělující často v pár větách více než patero Lidových novin od A do Zet. Svět Evy Turnové **je svět náš, je to ovšem svět nahlížený jejíma očima**, očima ženy žijící dnes v „česku“ (to malé č na začátku jsem tam napsal záměrně, nemyslím si, že by si tento novotvar zasloužil být psán jinak): je to tedy také **její vlastní universum**.

Myslím, že nejen pro mě je mnohé ze současné české ženské prózy v mnohém inspirativnější než psaní mužů. Třeba pro svoji vyhraněnější subjektivnost, „okrajovost“, jež přece je dána už tím, že jde „jen“ o ženu, o ženy. Náš „český svět“ je přece stále patriarchální, mužsky šovinistický jako prase: Netřeba ztrácet slov s Klausy a Zemany, stačí se podívat na znalce současné ženské prózy Jiřího Peňáse a jeho apologetu Ondřeje Štindla (viz LidN 1. 12. a 4. 12. 2012). Oba píší, uvažují jako mužští šovinisté, mačové, jenže jsou dobře maskovaní za medvídky Pú – a snad i věří, že jimi vskutku jsou.

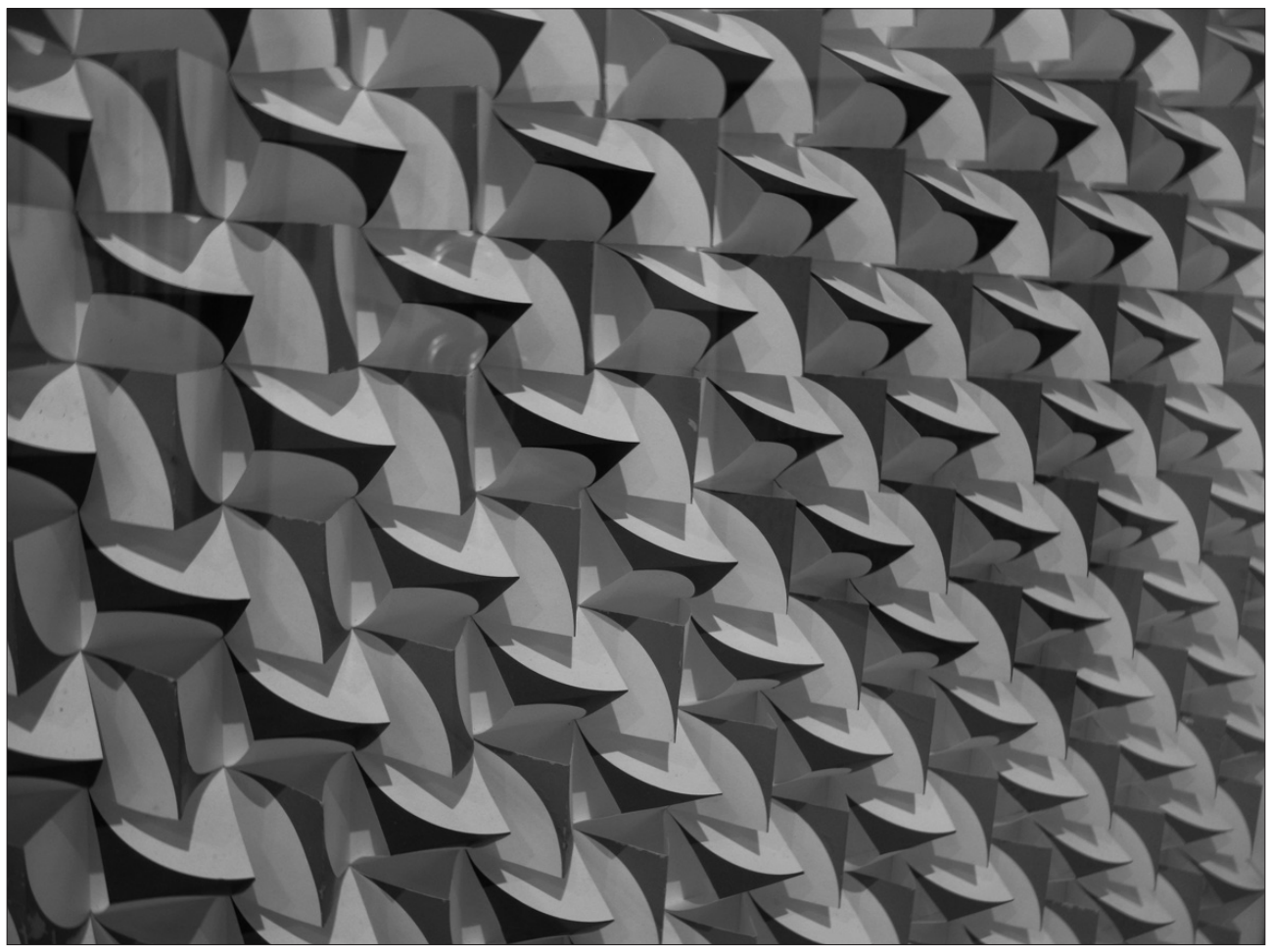

Jiří Hilmar: Optický reliéf, papírový reliéf, 1969

Totiž právě tam, kde současné české autorky dokáží být sebeironické, sarkastické, **tam, kde jejich psaní si uchovává svoji ženskost, aniž by se omezovalo na pár ohraných emocionálních témat**, přispívají k české literatuře dílem velmi výrazným. A to Eva Turnová zvládá skvěle:

Láska I.

Člověk nevěří, že všechno podstatné, co potřebuje, už vlastně má. Myslí si, že je tím, jak vypadá, jak se chová a co za svůj život ukořistí. Zaměňuje vnitřní za vnější, svou podstatu za obal a lásku za vztah. Láska je něco, co mu někdo přinese, protože si to vydupe nebo zaslouží. Láska se považuje za východisko a řešení, i když skoro nikdo neví, o co v ní jde. Když už si člověk myslí, že ji má, ze strachu dělá jeden špatný krok za druhým.

A tak holky zbytečně předstírají orgasmus, žehlí košile, i když se jim nechce, cpou si do prsou další prsa a po mejkapovacích orgiích jedou tramvají s výrazem nepřístupných sfing. A přitom je vidět, že ony samotné jsou z té hry unavené a radši by se usmály, jenže to by se pak myslelo, že nejsou výjimečné. Flirtují s kdejakým zevlounem, aby si udržely pozornost partnera, kterému by původně stačilo, kdyby byly normální, ale už to mezitím sám zapomněl. A tak i on přistupuje na tu válečnou hru, mastí zářezy do futra, chodí do fitka, pije monster energy drinky, geluje si vlasy do živého keře a se smrtelně vážným výrazem vyštěkává asap, jetogiga, atraktivní pekidž, mesič, hulič… Z časáků se pak na sebe usmívají dva dokonale vystajlované druhy, které by k sobě chtěly, ale nevědí jak.

Než přijdou na to, že je lepší se nepitvořit, leží na eldéence a s upřímnou láskou luští sudoku.

Životy statisíců lidí v této zemi lze vskutku vcelku vyjádřit takovýmto stručným podobenstvím. Naše žití se z 99 % skládá z banalit, rutinních hovadin, které si navíc ještě činí nárok na to, aby byly brány vážně, aby byly ony samy považovány za „život“: už jen vzbouřit se proti tomu znamená, že člověk osamí, stane se outsiderem, ne-li vyvržencem. A pak jsou ovšem ironie a sebeironie jedněmi z posledních způsobů sebeobrany…

Zubáková

Snažím se být empatická a vstřícná. Kolikrát beru telefon, i když se houpu na stromě a varuje mě skryté číslo. A zamyslím se, jestli nepotřebuju ještě nějaký produkt, aby se operátorka nažrala a já zůstala aspoň částečně celá. Ale dneska se mi zdálo, že mě můj ex poslal pod gilotinu, a když jsem si šla pro zlepšení nálady koupit Pegase na špejli, šlápla jsem navíc do louže s vyjetým olejem. Hned poté zazvonil telefon: „Dobrý den, Olga Zubáková, Česká pojišťovna, paní Turnová, máte pět minut času?“ „Oč jde?“ „Paní Turnová, už se k vám dostal nový zákon o ochraně občanů proti krádežím?“ „Nedostal.“

„Jak jste, paní Turnová, pojištěna proti krádeži, dejme tomu, když vám někdo vezme peněženku a v ní bude hotovost a kreditky?“

„Musíte tolikrát opakovat moje jméno?“

„Bohužel musím, paní Turnová, to je součást naší komunikace.“ „Nejsem pojištěna vůbec.“ „A nechtěla byste se, paní Turnová, pojistit?“ „Kolik, paní Zubáková, by to obnášelo, paní Zubáková, ročně?“ „Čtyři sta, paní Turnová.“

„Čtyři, paní Zubáková, sta? Vzhledem, paní Zubáková, k tomu, že mívám v peněžence kolem sta, paní Zubáková, až dvou set korun, a stejně tak mám, paní Zubáková, na kreditkách, moc by se mi to nevyplatilo, paní Zubáková.“ „Aha, tak dobře, paní Turnová. V tom případě už pro vás nic nemám.“

„A nechtěla byste, paní Zubáková, si ode mě koupit, takový super cédéčko, paní Zubáková, naši kapely Zubá…“ Hovor byl přerušen…

Zní to jako sranda, ale toto je hrůzyplná realita našich dní. Ty Zubákové a Zubaté (z filmu *Kolja*, který mám stále rád, navzdory světlé památce Nikolaje Stankoviče) nás nakonec všechny sežerou.

V jakém literárním společenství se Eva Turnová pohybuje, z jakého čerpala inspiraci? Ve svém rozhovoru s Petrem Dorůžkou (*Zákeřné metafory Evy Turnové*, Uni, č. 4, 2013) zmiňuje autorka např. Bruno Schulze, Henry Millera, Amose Oze či Toma Robbinse, hovoří též o tom, jak ji duchovně ovlivňuje Vratislav Brabenec. Mně osobně její sarkasmy a reference o stavech mysli, které **jen zdánlivě** jsou extravagantní, ale v jádře jsou velmi realistickým zobrazením patologičnosti dnešní doby, připomínají leccos z Charlese Bukowskiho, jenž v posledních letech u nás bohužel dosti utrpěl uměle vyvolanou konjunkturou vydávání jeho textů.

Ze současných českých ženských autorek je myslím Turnové nejbližší např. Tereza Boučková na straně jedné a poetika brněnských rapperek ze skupiny Čokovoko na straně druhé. A literární historiky (ba i kritiky z Lidovek!) by mohl zajímat rovněž kontext české undergroundové literatury: tak např. s texty Nadi Plíškové, Marie Benetkové, Věry Jirousové či Jiřiny Zemanové mají texty Evy Turnové leccos společného. Příbuznost ve vyjádření nejen sebeironie, ale i života jako snu, přeludu, rovněž jistý odstup od „mužského světa“, ale nikoli jeho feministické převrácení naruby, reflexe člověka žijícího vědomě a záměrně „na okraji“ atd.

P. S. Co se týče rozhovoru s Petrem Dorůžkou, v němž Eva hovoří též o překladech svých textů do angličtiny: výraz „neulpívání“ myslím nelze překládat ani jako „non stickiness“, „decollage“, neřkuli „tefloning“ (ten je ovšem zvlášť půvabný!), ale zřejmě jako *non*-possessiveness, což zase je překlad sanskrtského termínu *aparigraha*, přes nějž právě je možno se k tomuto anglickému ekvivalentu dobrat.

Martin Machovec, červen 2013

Eva Turnová, *Turnový háj*,
vlastním nákladem vydala autorka; Praha, Eturnity, b. d. [2013], 82 s., 24 celostránkových ilustrací, z čehož 22 reprodukcí autorčiných vlastních maleb; 4 texty rovněž v anglickém překladu od Michaela Kilburna

Aktovky Paula Hindemitha

V roce 2013 prožívá celý operní svět dvě velká výročí: 200 let od narození Giuseppe Verdiho a Richarda Wagnera. Wagner má navíc výročí dvojnásobné – 130 let od smrti skladatele. Ostatní operní dění zůstává ve stínu těchto oslav. Platí to i o provozování děl Paula Hindemitha. Přesto určitá německá divadla v této sezóně připravila k jeho letošnímu padesátiletému výročí úmrtí některé jeho málo hrané opery. Na tomto místě pojednáváme o představení **Theater Bonn**.

Mladý Hindemith (1895–1963) byl fascinován expresionismem, který vládl v uměleckých proudech jak v literatuře, tak v hudbě a ve výtvarném umění cca mezi lety 1905–1925. Znamenal pro něj radikální rozchod s konvencemi a důraz na subjektivitu. Mezi jeho tehdejší četbou nalézáme G. Trakla, A. Stramma aj., a také měsíčník „Die Kunstblatt“, což byla v letech 1917–1933 jedna z nejvýznamnějších revue moderního umění. Tak se setkal i s dílem Oskara Kokoschky Vrah, naděje žen (1907), které představuje klíčové dílo dramatického expresionismu. **Vrah, naděje žen** (**Mörder, Hoffnung der Frauen**) op. 12 zaujme již svým provokativním názvem. Aktovka byla zkomponována v roce 1919. Skladatel později hledal k „Vrahovi“ protiklad a našel jej v předloze Franze Bleie Nusch-Nuschi (1904). Operu **Nusch-Nuschi** op. 20 složil v roce 1920. Jako třetí, v roce 1921, psal Svatou Zuzanu (**Sancta Susanna**) op. 21 podle předlohy Augusta Stramma (1912). V krátké době tak vznikla tři díla, z nichž nakonec autor sestavil triptych.

Společným tématem triptychu je erotika, sexualita a z toho plynoucí trest. V každé aktovce je téma jinak uchopeno. Z konečného uspořádání triptychu souhrnně provedeného ve Frankfurtu nad Mohanem v roce 1922 vyplývá Hindemithova pravděpodobná inspirace Triptychem Pucciniho. První aktovka „Vrah“ se týká archetypálního boje mezi pohlavími a vyúsťuje ve vítězství mužského faktoru. Ve Svaté Zuzaně, umístěné uprostřed, je téma uchopeno jako obsesivní religiózní láska, která je potlačována a potrestána institucionálními zákazy, jež vedou k sebezničení hlavní hrdinky. Jako třetí je zařazena Nusch-Nuschi, v níž se erotika předvádí jako veselá hra, jako burleska. Trestem zde má být kastrace, která se nakonec ukáže nemožná. Protože libretní podklady jsou dnes téměř zapomenuty, soustředíme se zprvu na stručnou synopsi každé aktovky.

Děj první aktovky, tedy „Vraha“, Hindemithovy první dokončené opery vůbec, líčí archetypální zápas pohlaví v neurčeném čase. Střetává se skupina válečníků a žen, dráždí se vzájemně různými narážkami a ženy vystavují na odiv svou krásu. Vůdce mužů nechá vypálit své znamení jedné z žen, a ta ho zraní nožem. Dav mužů a žen se pak oddává milostným hrátkám a zraněný hrdina je zavřen ve věži. Žena, naplněna divokou žádostivostí, objímá mříže věže a požaduje, aby se muže směla dotýkat. Za svítání se zraněný muž probírá, uvědomí si svou převahu nad ženou, vystupuje z věže, ženu zabíjí a od její padající pochodně vzniká požár. Dav válečníků a žen chce před vůdcem prchnout, připlétají se mu však do cesty a ten je pobíjí jako mouchy. Muž uniká hořící ulicí, v dálce kokrhá kohout.

Příběh Svaté Zuzany nás přenese do klášterního kostela, kde nalézáme jeptišku Zuzanu v hlubokém pohroužení před mariánským oltářem. Avšak vítr rozrazí okno a do chrámu vnikne atmosféra májové noci spolu se vzdechy mileneckého páru. Smyslnost vlahé noci probudí vzpomínky sestry Klementie, jež vypráví dávný příběh sestry Beaty, která líbala obraz ukřižovaného a byla proto zaživa zazděna. Zuzana pod vlivem vyprávění upadá do nejvyšší extáze, strhává z krucifixu ukřižovanému bederní roušku a vrhá se na něj. Posléze procitá z extáze v půlkruhu kolemstojících jeptišek a požaduje pro sebe stejný trest, jaký podstoupila sestra Beata. Když jeptišky pokleknou, vzpírá se Zuzana jejich výzvě, aby se vyzpovídala, energickým „ne“!, a setrvává na svém stanovisku, aby ji zazdily. Jeptišky ji proklínají.

Děj opery pro barmské marionety Nusch-Nuschi se odehrává v imaginární orientální říši a je velmi spletitý. Nabízí bohaté jevištní obrazy, které se rychle přelévají jeden v druhý. Vrcholem je orchestrální mezihra, kdy „hlavní představitel“, který ovšem nezpívá, nereálné monstrum „napůl obří krysa, napůl kajman“ s mnoha končetinami, v bonnské inscenaci tvořené řadou asi osmi lidských postav, provádí mnohočetný sex samo se sebou.

Z Hindemithova uchopení Triptychu jasně vyplývá jeho velká zkušenost s operou, kterou získal, když v této době působil jako koncertní mistr divadelního orchestru ve Frankfurtu nad Mohanem (v letech 1915–1923). Charakteristické expresionistické ztvárnění látky a dramatická výstavba předloh soustředěná na jednotlivé obrazy s metaforickým či symbolickým vztahem k hlavnímu tématu bez přímé kauzální návaznosti navíc svou výstavbou se v mnohém přibližuje či přímo nabízí specifickým potřebám opery. Hindemith také pracuje s konkrétními kompozičními postupy, které mělo v této době již publikum zažité. Např. v první aktovce využívá kontrast „mužské“ a „ženské“ podoby tématu jako v sonátové formě; v druhé je obsesivní myšlenka hlavní hrdinky hudebně opřena o variační princip. A v pořadí poslední je vystavěna na hudební parodii operních citátů, v níž centrální místo zaujímá citát z Wagnerova „Tristana“. Je tedy založena na vtipu, parodii a satiře.

Večer složený z těchto tří aktovek připravilo divadlo v Bonnu (**Theater Bonn**). Režisér **Klaus Weise** přesně postihl tematické rozpětí Hindemithových děl vyúsťujících vždy v symbolickou nadčasovost, aby v proměnlivých náladách funkčně spojoval bizarnost s groteskností, humorem a naturalistickými detaily. V jeho pojetí dostalo vše metaforickou mnohoznačnost, neuchopitelnost smyslu jednotlivých situací a určitou otevřenost, která ozvláštňovala témata jednotlivých aktovek. Aktovkám byla společná exhibice s dominancí krve a především sexu, což ještě podtrhovalo bizarnost daných situací. U Svaté Zuzany to byl sexuální orgasmus jeptišky v kontaktu s krucifixem, u „Vraha“ jednotlivé obrazy ve spojení s krvácejícími těly a u Nusch-Nuschi především groteskní vyznění celého příběhu: sexuální onanii stvůry Nusch-Nuschi a odsouzení jednoho z hrdinů ke kastraci, aby kat suše konstatoval, že kastraci provést nelze: muž je již vykastrován. Scéna (**Raimund Bauer**) a kostýmy (**Dorothea Wimmer**) byly stylizovány do současnosti, ale v případě Hindemithových aktovek to příliš nevadilo. Orchestr i sbor (**Beethoven Orchester Bonn, Chor des Theater Bonn a Damenchor des Theater Boon**), tanečníci a artisti v Nusch-Nuschi zvládli svou úlohu na výbornou. Nutno ocenit především vysoce profesionální přizpůsobivost orchestrálních hráčů na různorodou a bohatou orchestraci aktovek spolu s adaptací na rychlé střídání scén. Shrnuto: Dirigent **Stefan Blunier** přesně vystihl dimenze Hindemithova rozličného stylu ve všech aktovkách jak v detailní práci s jednotlivými nástroji, tak v celkové koncepci večera.

Zatímco se Nusch-Nuschi ve 20. letech minulého století provozovala mj. i v Praze v éře Alexandra Zemlinského, po nacistickém zákazu se po válce na scéně sporadicky objevovala jen Svatá Zuzana. Bonnská inscenace celého triptychu je tedy průkopnickým a výjimečným činem. Náměty aktovek byly na svou dobu velice odvážné a provokativní. Stejné bylo i jejich dobové provedení. Hudebně především Nusch-Nuschi musela ve své době publikum iritovat parodickými citáty mj. Pucciniho a Wagnera. Uvedení Hindemithových aktovek („Vrah“… a Nusch-Nuschi 1921 ve Stuttgartu, celý triptych 1922 ve Frankfurtu nad Mohanem) byly obdobně skandální jako Stravinského Svěcení jara. Výtvarníci Hindemithových představení pak neméně slavní jako inscenátoři Stravinského děl (připomeňme zde Ludwiga Sieverta a především Oskara Schlemmera – autora marionet pro Nusch-Nuschi). Možná by pro příště stálo za úvahu umocnit výjimečný počin, tedy inscenaci všech tří aktovek v jednom večeru tím, že by se jednotlivé kusy dávaly v původní scénické podobě. Stravinského slavné balety z jeho „ruského období“ se dnes takto s úspěchem inscenují.

Vít Zavadil

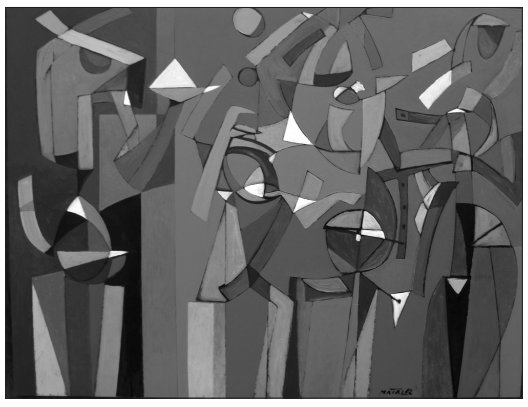

Bohumír Matal: Klauni, olej, sololit, 1982

Josef Janoušek: Australský strýc

Životopis a cesty Františka Jíry

Nedaleko lázeňského městečka Toušeně stojí o samotě svérázný mlýn, zvaný Kabelín. Jeho vysoké průčelí zdobené vížkami v podobě střílen se dívá do kraje přes mohutné ořechové stromy a svým vzhledem se nápadně liší od venkovských mlýnů, jimiž bývaly vroubeny potoky a řeky českých údolí. Svou výstavností připomíná spíše tvrz než pokojný mlýn. K němu přiléhá z jedné strany rybník a z druhé strany rozsáhlý dvůr s hospodářskými budovami. Za mlýnem protéká malým údolím potůček napájející rybník, vtéká pod železniční můstek, a vlévá se do nedalekého Labe.

Kolem roku 1860 vládl zde mlýnské chase statný a rozšafný mlynář František Jíra. Jeho podnikavý duch se nespokojil dvojí činností ve mlýně a hospodářství, a tak při mlýně vznikla i pekárna dávající chutný žitný chléb do širého okolí, do Mstětic, Hájů a zejména do lázeňského městečka Toušně. Při mlýně nechyběla ani rozsáhlá štěpnice ovocných stromů, sušírna ovoce, chov ryb a ušlechtilých holubů. K osobním zálibám mlynáře Jíry patřila jeho dvojka a spolehlivý lovecký pes. Jíra byl široko daleko znám jako výborný střelec a dobrý společník, a nebylo honu v brandýském kraji, na který by nebyl pozván kabelínský mlynář.

Jírova rodina byla četná. Z jeho sedmi synů a šesti dcer byl nejstarší syn František. Otec měl v životě tři ženy. František se narodil v roce 1862. Byl to statný chlapík. Už jako malý kluk byl uznávaným vůdcem svých spolužáků, které si podmanil svou bodrou povahou i tělesnou zdatností.

Mlýnská strouha, rybník i samo Labe byly eldorádem malého Františka i jeho věrných druhů, voda jim byla zdrojem nejmilejší zábavy. Lásku k přírodě osvědčovali i později ve škole při výkladech stařičkého kantora. Mladí vodomilové zápasili nestejně se školními vědami, svoje zeměpisné znalosti uplatňovali však rádi ve svých hrách.

„Kluci, rybník a Labe, to nic není: já až budu velký, popluji po oceánu!“ prohlásil jednou sebevědomě kapitán František před svým kormidelníkem Vaškem Bímem a nikdo z mužstva mu neodporoval. Všichni plně schvalovali Františkovo rozhodnutí, že se stane námořníkem.

Chlapci vyrostli ve statné jinochy a místo výprav do džungle na březích rybníka pořádali zájezdy do Brandýsa nebo do blízké Toušně, kde bývalo veselo a kde mnohý z nich zapomněl pro hloubku dívčích očí na touhu po moři.

Mladý František Jíra vypomáhal stárkovi a seznamoval se v otcově mlýně s taji mechaniky. Jeho záliba ve strojích ho přivedla do nedalekého cukrovaru, kde se vyučil strojníkem a později obsluhoval parní stroj.

Přišla doba odvodů. Selští synkové se hlásili většinou k brandýským dragounům, jiní se spokojovali se službou u pěchoty. Jíra se hlásil k marině. „Proč k marině, tam se přece musí sloužit o rok déle?“ ptal se břichatý feldvébl s dlouhým knírem. „Chci k moři.“ Zněla rozhodná odpověď a po vysvětlení, že pracoval u parního stroje, že má rád strojařinu a že by chtěl sloužit na válečné lodi, byl František Jíra zařazen mezi budoucí námořníky a poslán do Prahy.

Terst byl tehdy největším a vlastně jediným obchodním přístavem rakouské říše. V jeho zálivu se sjížděly plachetní lodě i zaoceánské parníky a Terst jako tepna obchodu mezi Východem a alpským zázemím vzkvétal a úspěšně soutěžil s italskými přístavy. Už první pohled na mořský záliv uchvátil cestující.

Hoši obdivovali velké parníky i malebné plachetnice a sledovali se zájmem rušný život v přístavu. Tam zaslechli slovinské volání rybářů a od nich se dověděli, že pocházejí z blízkého okolí, kde je mnoho slovinských osad. Tehdy bylo v rakouském Terstu slyšet víc italštiny a slovinštiny, než němčiny.

Rekruti prošli městem přes náměstí Piazza Grande, zdobeným výstavnou radnicí a palácem Lloydu, a dospěli k molu, kde na ně čekal malý vojenský parník. Z parníku se jim otevřel nádherný pohled na přístav, zvláště na malebné pobřeží táhnoucí se přes Barcolu k zámku Miramare.

Cesta z Terstu do Puly vedla podle istrijského pobřeží. Byla to první plavba po moři budoucího mořeplavce Františka Jíry a jeho druhů.

Starobylé římské město Pula, zachovaná aréna, Porta Erculea a ostatní římské památky nezaujaly pozornost rekrutů. Zde v blízkosti kasáren, kde měli pozbýt svoji volnost a zvykat na tvrdou vojenskou kázeň, zajímala je nejvíce blízká budoucnost. Tou byl válečný přístav a některá z četných lodí kotvících u nábřeží arsenálu.

Druhý rok služby uplynul bez zvláštních příhod. Třetím rokem byli Jíra i Seitz přiděleni do strojovny. Tam dole v hlubinách lodi stýkali se dřívější odpůrci denně. Služba ve strojovně nebyla lehká ani pro Jíru zvyklého už z cukrovaru na hluk strojů, hučení dynam a sykot páry. Pro Seitze to byl přímo trest, za jehož původce pokládal Wenzigera.

Horký dusný vzduch zhuštěný vlhkem a pachem oleje činil dlouhý pobyt ve strojovně nesnesitelným. Těsné prostory strojovny, ozařované dnem i nocí elektrickými žárovkami zamřížkovanými v plochých výklencích stěn a stropů, působily dojmem vězení, jehož ocelové stěny a podlahy se stále leskly mastným olejem. Nízké schůdky obklopovaly stroje. Kola setrvačníků se otáčela s vytrvalou pravidelností, mohutné páky zvedaly svá ramena, jakoby hrozily manometry, chvějícími se nepokojně pod tlakem páry.

Zde, hluboko v útrobách lodi, pohybovali se strojníci a topiči, zmoženi vedrem a dusnem, a pečovali o stroje, poslušní rozkazů přicházejících z velitelského můstku.

Netrvalo dlouho a z někdejších odpůrců se stali kamarádi. Když jednou Seitz uklouzl na můstku politém olejem a řítil se do hloubky kotelny, zachytil ho Jíra v posledním okamžiku svou silnou paží. Seitzova bledá tvář prozrazovala, že si uvědomil nebezpečí pádu; podal Jírovi ruku a od té chvíle se stal jeho skutečným přítelem.

Často spolu vzpomínali na domovinu a Seitz vyprávěl, jak se dostal k marině.

„Koráby, zaoceánské parníky a daleké přístavy byly touhou mého dětství,“ vykládal, „už jako kluk jsem se chtěl stát lodníkem. Četl jsem vášnivě dobrodružné cestopisy a kupoval jsem si anglické učebnice, abych se naučil řeči lodních kapitánů. Česky jsem uměl z domova, moje matka byla rodem Česka a nemluvila mnoho německy, i otec pocházel z české rodiny, můj děd se psal Zajíc. Otec byl zaměstnán u židovského obchodníka chmelem a chtěl, abych i já se stal chmelařem. Proto jsem chodil do německé měšťanky a měl jít na obchodní školu. Obchod mne ale nezajímal, byl jsem rozeným mechanikem a uprosil jsem rodiče, aby mne dali do učení do strojnické dílny. Po vyučení jsem se dostal do Drážďan a pak do Hamburku. Severní moře mě ale neuspokojilo, vábila mne tropická divočina. Měl jsem s otcem smluveno, ž před odvodem se vrátím domů, a že svoji touhu po moři splním službou u mariny.“

Jíra byl překvapen podobností Seitzova osudu s jeho vlastními příběhy. V jednom se touhy obou mladých mužů splnily: poznali moře a život na lodi i v přístavu. Jejich smíření bylo úplné. Trávili společně volné chvilky, vzpomínali na labskou rovinu a kuli plány do budoucna.

Jírova předpověď se splnila nečekaně brzy. Jednoho dne při čtení denního rozkazu bylo mužstvu oznámeno, že strojníci a topiči ve čtvrtém roce služby se mohou dobrovolně hlásit ke službě na školní lodi, která vypluje za několik týdnů na dálný Východ.

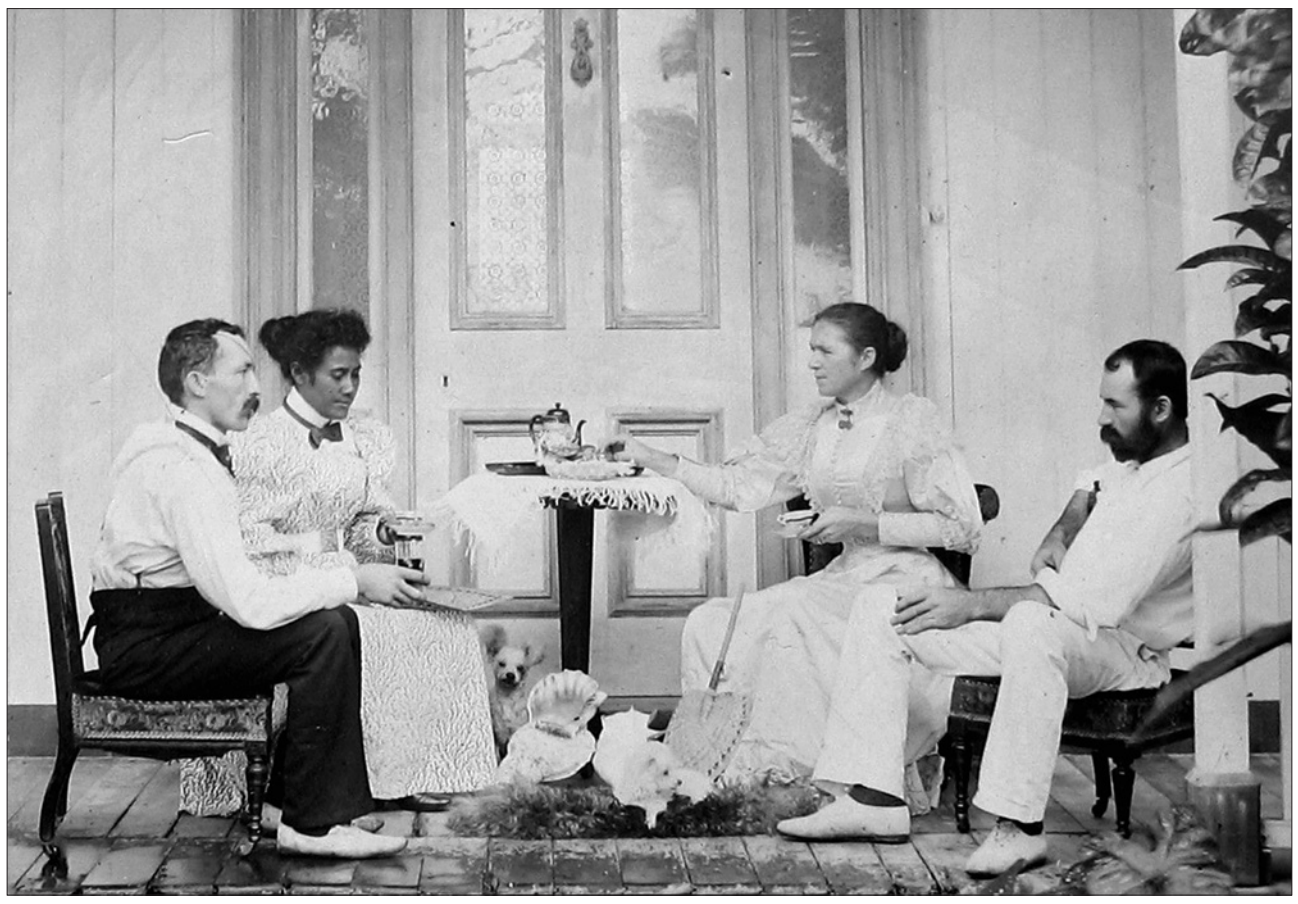

Vlevo bratr Bedřich Jíra, napravo František Jíra se ženou v Neu Vali-Vali

Začátkem léta zdvihla školní loď kotvy, proplula gibraltarskou úžinou a směřovala na jih. Konečný cíl cesty nebyl zprvu znám, mluvilo se o Indii a Austrálii. Počasí bylo příznivé. Seitz a Jíra trávili většinu dne ve strojovně, ale i tak byli nadšeni, že se konečně plaví po Atlantickém oceáně.

Prvním přístavem, kde po dlouhé cestě byla plavba přerušena na několik dní, bylo město Duala v německé africké državě Kamerunu. Oba přátelé se těšili, že konečně uspokojí svou touhu; přístav Duala je však nenadchl. Sledovali se zájmem ruch na břehu, kde černoši nakládali na dopravní lodě sudy palmového oleje, balíky bavlny, jichž bylo nakoupeno na pobřeží velké množství, a jiné zboží. Nevzhledná skladiště označená německými a anglickými firmami lišila se od podobných evropských budov jedině svým obsahem. Byly tam nahromaděny zásoby surové gumy, ebenového a mahagonového dřeva, kokosové ořechy, balíky tabáku a žoky bavlny, dovážené do přístavu úzkokolejnou železnicí. Nijak nevynikaly ani budovy obchodních, dopravních a montážních společností.

Jíra se nechtěl spokojit pouze prohlídkou přístavu a pozorováním černochů. Seznámil se se skladníkem německé obchodní společnosti Weigertem, který jej i s několika dalšími členy posádky doprovodil následujícího dne dál do vnitrozemí. Weigert byl dobrým průvodcem a zodpovídal všechny otázky, které se během cesty malým vláčkem vyskytovaly. Dověděli se mimo jiné, že Kamerun dostal své jméno od neobvyklého množství krabů, kterými se řeky přímo hemží. Vlak zavezl námořníky do nedalekého palmového háje, kde se prostírala rozsáhlá osada ze čtyřhranných chýší krytých rákosem a palmovými listy. Kolem obce se vinulo staré opevnění, pocházející z dob lovů na otroky. Obyvatelé byli statných postav, tmavohnědé pleti, poměrně málo tetovaní. Na prsou a ramenou měli ozdoby vytvořené jizvami. Ženy byly mnohem menší než muži a většinou ošklivé. Za vesnicí se táhly velké palmové lesy, dodávající krajině malebný ráz.

„Kamerun je teprve třetím rokem německý a bude to ještě nějaký čas trvat, než ty černochy naučíme pracovat na poli,“ stěžoval si Weigert, „nejvíce nás zdržuje zdejší zhoubné podnebí. Je nás tu asi sto Němců, něco málo Angličanů, Američanů a Švédů a snad jsme všichni prodělali malárii.“

Vypluli z Dualy, loď namířila dále na jih. Přechod přes rovník oslavili mladí kadeti veselou zábavou. Vystrojili pestrý průvod Neptuna, doprovázený hlučnou hudbou, do bazénu na palubě ponořovali po starém zvyku novokřtěnce, kteří přestoupili rovník poprvé.

Loď přistála na několik dní u Kapského Města a posádce bylo dovoleno vystřídat se při návštěvě pevniny.

Hned první návštěvníci přístavu navázali styky s německy mluvícími usedlíky, kteří vítali přátelsky rakouské krajany. Téměř celá polovina obyvatelstva, počtem asi 50 tisíc, byli běloši, nejvíce Angličané, Holanďané a Němci. Úředníci rakousko-uherského konzulátu a menší počet rakouských příslušníků tvořili kolonii, jejíž členové prováděli ochotně posádku po městě a okolí.

Parník Maury přijel z Levuky do Sůvy

Seitzovi se v městě líbilo. „Vidíš,“ pochvaloval si Jíra, „přepluli jsme velký kus Atlantického oceánu, poznali jsme Kamerun a dostali jsme se až sem, na nejjižnější cíp Afriky, a to všechno při dobré stravě a bez výloh!“

V přístavu byl ruch obvyklý v evropských přístavních městech. Rozdíl byl především v tom, že těžké práce konali černoši, a také v druhu nakládaného zboží. Kromě bavlny vyváží město hlavně kůže, kožešiny, pštrosí pera a diamanty. Po několikadenním pobytu v Kapském Městě opustila loď přístav směrem na východ. Osud Jíry a Seitze se opakoval. Služba u strojů byla v tropickém vedru namáhavá a poručík Wenziger pečoval o její zpestření. Jeho poměr k Seitzovi byl stále ostřejší.

V Indickém oceáně zastihla loď prudká bouře. Lodní posádka byla už zvyklá na silné kymácení a nedala se jím vyrušit ve službě. Tentokráte však poznala doopravdy, co dokáže rozvášněná příroda. Odpoledne bylo moře sytě modré a těžký horký vítr dodával vodě i ovzduší ráz nehybnosti. Tlakoměr věstil bouři a muži na palubě pozorovali, jak se obloha pokrývá mraky a prováděli rychle nutné přípravy. I posádka u strojů byla vyrozuměna o blížící se vichřici a brzy pocítila prudké nárazy vln.

Hukot rozběsněných vod stále zesiloval. Vichr burácel a vlny rostly. Ve strojovně bylo k zadušení. Kymácení lodi se stupňovalo, nebylo možno volně učinit ani krok. Muži se přidržovali jednou rukou pevných předmětů, druhou se snažili ovládat stroje. Některé zachvátila mořská nemoc a připravovala jim pravá muka. Kolena se podlamovala a dávení vyčerpávalo síly. Povely přicházející z velitelského můstku musely být plněny jako vždy. Posádka se statečně držela.

Zdálo se, že bouře bude trvat věčně. Teprve k ránu ztrácelo kymácení lodi na prudkosti a žaludek trpící výkyvy se pomalu uklidňoval. Mraky mizely, vítr se tišil. Odpoledne se objevilo slunce.

Od vyplutí z Puly trvala plavba již téměř tři měsíce. Několik dní po vyplutí z Kapského Města bylo mužstvu oznámeno, že loď propluje Indický oceán směrem k Austrálii, takže pevniny dosáhne asi za měsíc.

V Sydney zakotvila loď na několik dní. Sydney se zdálo Jírovi splněním jeho představ o vysněném přístavu, jak po něm toužil od mládí. Těšilo ho, že směl zase jednou vystoupit na břeh a obdivovat spolu se Seitzem překrásnou zátoku Port Jackson, která dodává Sydney zvláštní půvab.

Po několikadenním potulování v okolí města vrátili se bývalí námořníci do přístavu a zamířili k Pflanzerovi. Byli přátelsky přijati a dověděli se, že jejich loď odplula hned druhého dne po jejich zmizení.

Pflanzer se ochotně nabídl, že jim obstará zaměstnání. Zavedl je do námořnické krčmy a seznámil je s loďařem zprostředkovávajícím místní dopravu mezi Sydney a blízkými přístavy. Loďař pohlédl na mladé statné chlapíky a pracovní podmínky byly rychle dohodnuty.

V blízkosti města jsou bohatá uhelná ložiska. Laciné uhlí usnadnilo vznik rozsáhlých podniků průmyslových, loďařských, cukrovarů, pivovarů, lihovarů a jiných, poskytujících zaměstnání lidem všech barev a národností.

Při svých cestách po Sydney i malých přístavech severního pobřeží poznal Jíra, že obchodníci dovážející ze sydneyských skladů zboží evropského a amerického původu, posílají do Sydney produkty vnitrozemské, určené k vývozu do Evropy, a že tento dvojí obchod jim nese pěkné zisky. Vykládal Seitzovi, jak by takový podnik mohl i začátečníkovi poskytnout dobré výsledky, a že by rád změnil práci na lodi za zaměstnání v obchodě.

Australští domorodci jsou tmavohnědí, mají černé kudrnaté vlasy, bujné vousy, zploštělý nos, široká ústa s tlustými rty a bílými, silnými zuby, vyklenutá prsa a hubené končetiny. Jsou obdivuhodně obratní v lezení na stromy, v plavání a potápění. Bystrost jejich čichu a zraku připomíná americké Indiány. Živí se rybami, zvěří, semeny a plody různých rostlin. Maso pekou obvykle v jamách mezi rozžhavenými kameny. Zbraně a nářadí zhotovují ponejvíce z tvrdého dřeva. Pletou velmi dovedně rybářské sítě a k lovu ryb užívají i trojzubé oštěpy a udice z ptačích drápů. Jejich loveckou zvláštností je bumerang.

Jejich obydlí jsou velmi jednoduchá: chýše pokryté v létě větvemi a listím, v zimě kůrou, trávou a zemí. Oděv většinou pozůstává z úzkého pásu kolem beder.

Žijí v malých kmenech, které mezi sebou udržují většinou přátelské styky. Věří v dobré a zlé duchy i přes všechno úsilí misionářů. Byli hodně pronásledováni a hubeni Evropany a ti, kteří uvykli stálému bydlišti a práci, rychle vymírají.

Mezi bělochy zaměstnanými v cukrovaru bylo hodně Němců. Ve várně, kde Jíra a Seitz začali svou výdělečnou činnost, byl dílovedoucím Němec Müller.

Vynalézavý duch Jírův se nespokojil s řemeslným obsluhováním jemu přiděleného stroje. Sledoval pozorně postup výroby, porovnával svůj nový druh práce se zkušenostmi nabytými při výrobě řepného cukru, a rád upozorňoval Müllera, jak by se to dalo zjednodušit a zlepšit.

Výroba cukru a třtiny se valně nelišila od výroby řepného cukru.

Její štíhlá stébla připomínají kukuřici nebo silný rákos, jsou dva až pět centimetrů silná, dosahují výšky až čtyři metry a nesou trávovité listy. Dospělá třtina se usekává u země, znavuje se listů a svršků, svazuje se ve snopy a dováží do cukrovaru. Často na úzkokolejných drahách jsou třtinové plantáže spojeny přímo s cukrovarem.

Původně se stébla rozmačkávala na válcových lisech a nechala ustát, až vykrystalizovala v surový, hnědý cukr s vůní melasy, zvaný cassomade.

Později byla zavedena výroba difuzí, při které je výsledek příznivější. Třtina se drtí na válcových mlýnech a vyluhuje se v difuzních kotlích. Ve vakuu zahuštěná šťáva se zaváří na zrno a čistí podobně jako šťáva z řepy. Cukrovina se vytáčí na centrifugách, z odpadu a melasy se připravuje kvašením rum.

Dělníci pracující u starých válcových lisů byli stále v nebezpečí, že jim válec při neopatrném vkládání třtiny zachytí a rozmačká prsty nebo třeba urve celou ruku. Krutou ochranou proti takovým případům býval ostrý nůž, připravený k useknutí strojem zachycených prstů. Ani při novějších strojích nebylo nebezpečí rozmačkání prstů vyloučeno. Jíra si vzal za úkol odstranit toto nebezpečí úplně, čímž by bylo urychleno vkládání třtiny do stroje. Kutil ve volném čase něco, co nakonec předvedl Müllerovi, který uznal, že „ta mašina by mohla být dobrá“. Úspěch dopomohl Jírovi k neočekávanému postupu.

Přičiněním Müllera se dověděla také německá kolonie, že Čech, který nedávno přišel do Sydney bez groše, dobyl v krátké době výhodného postavení a že jeho budoucnost je zajištěna.

Od vylodění Seitze a Jíry v Sydney uplynul sotva rok, a oba byli dílovedoucími a měli dobré vyhlídky na další postup.

Velkoměstský život v Sydney Jíru nijak nevábil. Pro vysedávání v hostincích a utrácení času hrami neměl smyslu. Jeho záliba byly toulky po městě a okolí, sestrojování různých pomůcek ze dřeva a z houní, a nadevše rád se věnoval četbě, zvláště svazky o technice budily jeho zájem.

Němečtí kolonisté pořádali často různé zábavy a Jíra i Seitz byli často mezi zvanými hosty. Seitz měl rád veselou společnost a Jíra byl vždy jeho věrným průvodcem. Mnohé děvče se zasmálo Seitzovým vtipným poznámkám a ani statný Jíra si nemohl stěžovat na nezájem dcer německých osadníků. Nevěděl ani sám, čím si zasloužil pozornost manželů Bauerových, jejichž dcera Anna se mu stala častou společnicí.

Jíra si uvědomil, že jeho svoboda začíná být ohrožena a přemýšlel o své budoucnosti. Vrátit se jednou do Evropy a teprve pak, jak bylo touhou Müllera, začít vlastní rodinný život.

Svatba Františka s Annou byla současně i rozloučením se Sydney, ale i se Seitzem před jeho návratem do Evropy. Přátelé se utěšovali, že se později sejdou ve vlasti. Seitz se snažil přemluvit Jíru, aby se vrátil do Čech co nejdříve, Jíra se však chtěl vrátit jen jako nezávislý hmotně zajištěný muž a dobu potřebnou k dosažení tohoto cíle odhadoval nejméně na ještě deset let.

Novomanželé Jírovi se vydali na cestu za existencí s nevelkými prostředky. Jejich největším kapitálem bylo mládí a Jírova chuť do práce. Po šestidenní plavbě Tichým oceánem přistáli na ostrově Fidži-Levu v městě Suva.

Přístav Suva nevyniká výstavností, jeho největší ozdobou je tropická flóra. Většina domů jsou jednoduchá přízemní nebo jednopatrová stavení obklopená svěží zelení. Obydlí bělochů jsou stavěna na kůlech na ochranu před vlhkem a před dotěrnou havětí, jako jsou hojně rozšíření tropičtí švábi, štíři a stonožky. Vznešení domorodci obývají vysoké bambusové chýše pokryté listím a někdy zdobené vkusnými ornamenty.

Ostrovy Fidži jsou hojně zavlažovány prameny i deštěm a proto jsou velmi úrodné. Podnebí je tropické, ale mírněné mořem, od května do října suché, jinak deštivé s prudkými vichřicemi trvajícími od ledna do března.

Na pobřeží ostrovů roste kokosová palma, uvnitř bují krásné lesy dodávající hodnotné tmavé dřevo jemného zrna, a na písčinách a hlinitých návrších se pěstuje bavlna, cukrová třtina, čajovník, tabák, vanilka a jiné.

Obchod a průmysl je podporován pravidelným lodním spojením, vadí mu však nedostatek pracovních sil. Domorodé obyvatelstvo není v práci vytrvalé, a proto je nahrazováno indickými dělníky, kteří se mohou po uplynutí desetileté pracovní doby vrátit do Indie. Též obyvatelé Nových Hebrid a Šalamounských ostrovů jsou najímáni jako dělníci.

V době příjezdu manželů Jírových v lednu roku 1889 činil celkový počet obyvatel souostroví asi 120 000, mezi nimi asi dva tisíce Evropanů, přes sto tisíc domorodců a sedm tisíc Indů. Ostatní obyvatelé byli většinou Polynésané, něco Číňanů a jiných.

Domorodci se valně neliší od ostatních Australanů. Jsou tmavohnědé až černé pleti, mají hubené končetiny a silně vyvinutá prsa. Hlava je porostlá černými kučeravými vlasy, nos široký a zploštělý, ústa mají tlusté rty a silné bílé zuby. Jsou poměrně dost nadaní a zruční, nápadný je jejich nedostatek smyslu pro čísla. Většinou dokáží počítat jen do pěti. Větší počet než pět prstů je jim neznámým pojmem.

Skupina Fidžanů v Neu Vali-Vali

Bývalí lidojedi, nyní až na nepatrné výjimky, jsou křesťany. Přes všechno úsilí misionářů se mezi nimi zachovalo mnoho pohanských zvyků, zvláště tabu. Evropanům dříve nedůvěřovali, neboť byli jimi často krutým způsobem nuceni k práci na třtinových plantážích. Nyní se však chovají přátelsky.

Jsou výbornými plavci i potápěči. Nejčastější potravou jsou jim ryby, zvěř a rostlinné plodiny různých druhů. Maso pekou na rozžhavených kamenech a semena, zejména divokou rýži, rozemílají mezi kameny a upravují z ní jídla slazená medem divokých včel a různými šťávami. Obydlí i oděv jsou velmi jednoduché. Ponejvíce bydlí v chýších upravených z větví a listí a oděvem je kus látky kolem boků.

Manželé Jírovi se usadili v Mai Nali-Nali na ostrově Viti-Levu a věnovali se s mladistvým nadšením obchodu. Jírův předpoklad, že v menším městě nebude soutěž tak urputná jako v Sydney, se splnil, ale začátky podnikání byly nesnadné. Nedostatečné provozní prostředky brzdily nákup, a nutily manžele Jírovy omezovat vydání a přemáhat osobním přičiněním překážky, na kterých už mnohý nový podnik ztroskotal. Starosti začaly působit neblaze na Annino zdraví.

Po několikaletém úsilí byli manželé Jírovi majiteli vkusného obývacího domu a obchodu, na kterém se tyčila firma F. J. Jíra, general storekeeper and importer. Byla to budova nikoliv rázu evropského, nýbrž přízemní stavby spočívající na dřevěných sloupech a přizpůsobená místním zvykům.

Jírovým se v Mai Nali-Nali dobře dařilo a netoužili po tom, aby jejich pobyt v zemi, která splňovala jejich tužby, byl krácen. Žili stále uprostřed nádherné tropické přírody, a když sedávali na verandě svého domu, uvědomovali si štěstí života v klidu a vzdáleného ruchu lidnatých měst. Anna občas churavěla s nervy a ticho přírody na ni působilo konejšivě.

František Jíra uměl vyhmátnout poměry a úspory mu umožnily zakoupit banánové, ananasové a třtinové plantáže, čímž byla splněna další touha jeho mladých let.

Osadníci evropského původu udržovali mezi sebou přátelské styky a jejich vzájemné návštěvy byly pro mnohé z nich jedinou zábavou. Jíra si zvykl na tento způsob života. Jediné, co ho trápilo, byly občasné nervové záchvaty Anny a nedostatek zpráv z domova. Výměna dopisů s Evropou trvala asi půl roku a listy, které docházely, bývaly velmi stručné. Dověděl se, že jeho bratr Bedřich podlehl téže touze po zámoří a odjel do Ameriky. Později ostal zprávu ze San Francisca, že Bedřich dosáhl postavení továrního inženýra ve velkém podniku a zatoužil setkat se s bratrem, kterého přes deset let neviděl.

Levuka - město na ostrově Ooalau

Bedřichovi se na Nali-Nali líbio, krása přírody ho poutala však jen dočasně, a když se mu zastesklo po velkoměstském životě, vrátil se do San Franciska.

Život manželů Jírových plynul opět dřívějším způsobem. První a jediný český podnikatel na ostrovech Fidži, František Jíra byl, však často zachvácen silným steskem po vlasti a vzpomínky na domov ho neopouštěly. Manželství bylo často zastiňováno Anninými nervovými záchvaty.

Počátkem měsíce října 1883 byla v domě šlechtice Waldeka v Praze v Jindřišské ulici č. 8 zřízena výroba trestí, éterů a silic. Zakladatelem nového podniku byl obchodník Josef Janoušek, narozený 24. 3. 1858 v Dolíně u Slaného.

Jeho píle a vytrvalost ho vedly dále kupředu. Z kupeckého mládence stal se obchodní cestující a ve stáří 25 let byl Janoušek už samostatným živnostníkem.

Za svého učení v Litoměřicích osvojil si dobře němčinu a později jako cestující přicházel do styku i se zástupci německých továren. Z oborů, s nimiž se seznámil, upoutala ho nejvíce výroba trestí.

Obor trestí byl tehdy v Čechách málo znám. Janoušek si byl vědom nesnází, se kterými je spojen každý nový podnik. Jeho rozhodnutí zaměnit jisté zaměstnání za nejistou samostatnost činila starost i jeho otci. Přesto však syna podpořil podle svých možností a tak se Josef Janoušek pustil do práce. S příspěvkem 1000 zl. od svých rodičů a se svými úsporami 1 200 zl. zahájil výrobu pod firmou Janoušek a spol.

Koncem roku 1892 se oženil mladý vdovec s dcerou karlínského mlynáře Jíry, Emanuelou. V té době byl její bratr František v Austrálii a navázal styky se svým švagrem.

Tehdy nesly dopisní papíry Josefa Janouška hrdý nápis „Parostrojní továrna éterických olejů, hořčice, ovocných šťáv a chemicko-technických výrobků“. Hned příštího roku, 1893, bylo záhlaví jeho listů doplněno razítkem: „Světová výstava v Chicagu: nejvyšší vyznamenání – čestný diplom s velkou medailí.“

Jíra se zajímal o neznámou výrobu trestí a silic a vyžádal si od Janouška ceník. Obdržel první vydání nového českého ceníku v tomto boru a v něm uvedené tresti vyvolaly jeho zájem o destilaci rumu z třtinové melasy. Seznámil se blíže s australským způsobem výroby rumu a zaslal Janouškovi vzorky polotovarů i hotového rumu a k nim popis destilace.

Společná snaha obou švagrů dopracovat se úspěchu vlastní silou sblížila pražského výrobce s australským obchodníkem, a z jejich dopisování se vyvinulo upřímné přátelství.

Po desetiletém trvání Janouškova podniku nepostačovaly místnosti v Jindřišské ulici svému účelu a Janoušek zakoupil v roce 1893 v Karlíně dům č. 234 na Karlínském náměstí, kde měl dostatek prostoru k dalšímu rozšíření svého závodu. Tehdy byly i výsledky Jírovy práce tak příznivé, že pomýšlel na uložení svých přebytků do vlasti, a když švagr Janoušek se rozhodl v roce 1897 koupit i sousední dům č. 217, jehož průčelí tvořilo jeden celek s domem č. 234, vypomohl mu Jíra svými úsporami.

Od příjezdu Františka Jíry na Fidži uplynulo už více než deset let. Desetiletí perné práce, ale také úspěchů, umožňovaly návrat do Evropy, což bylo stále častějším předmětem hovorů v Jírově domácnosti. Jírův přítel Gastri namítal, že by měli zůstat ještě aspoň pět roků v Nali-Nali a vyčkat, až jejich přičinění bude plně odměněno.

Názor přítele Gastriho nezměnil rozhodnutí manželů Jírových. Jíra prodal svůj obchod i plantáže a připravoval se na dlouhou cestu. Byl by si nejraději vzal s sebou i kus kraje, v jehož prostředí prožil značnou část života. Doplňoval své sbírky památek na Fidži, sestavil si výstavku tropických surovin a výrobků, kterou si vyžádal švagr Janoušek pro muzeum obchodního grémia v Karlíně, a navštěvoval na rozloučenou přátele i oblíbená místa na ostrově. Touha po domově jej lákala do Evropy, loučení se zemí, která splnila jeho naděje, mu bylo však těžké a sám byl často v nejistotě, zda bylo rozumné opustit kraje, které mu poskytovaly tak mnoho radosti.

Plavba ze Sydney splňovala cestovní touhu Jíry a budila nadšení u jeho manželky. Pohodlná kabina, výborná kuchyně a milá společnost proměňovaly dlouhou cestu v příjemnou zábavu. Mnohý cestující si ani neuvědomil, že hluboko v útrobách lodi se lopotí v dusném parnu kotelny muži, bez jejichž práce by krásná loď byla jen bezvládnou hmotou. Jírovi připomínalo hučení strojů první cesty po moři a tím více byl vděčen, že výsledky jeho práce mu umožnily poznat svět očima nezávislého člověka. Stával celé hodiny na přídi, rozhlížel se po klidné hladině odrážející sluneční paprsky a obdivoval nesmírnost vodních mas, ohraničených pouze dalekým obzorem. V té chvíli přával oněm neznámým mužům dole v kotelně, aby jejich osud se podobal osudu jeho.

Jíra připravil přitažlivý cestovní program: měl v úmyslu využít každé příležitosti k prohlídce přístavních měst a k zájezdu do vnitrozemí na Jávě a v Indii.

Po přistání v Brisbane a v několika přístavech východní a severní Austrálie a po další dvoutýdenní plavbě zakotvil parník v Batávii na Jávě. Batávie leží několik stupňů pod rovníkem na kanále splavném pouze pro lodi malého ponoru. Sama Batávie, vzdálená několik mil od moře, prostoupená kanály na způsob Amsterodamu, neuspokojuje svým vzhledem cizince, nepřipomíná rajskou krásu vnitřní Jávy. Její staré paláce byly proměněny v obchodní domy a bohatí podnikatelé se usídlili v sousedním Weltverdenu. Teprve zde se plně projevuje velké bohatství pramenící původně z vývozu koření, jímž Holanďané ovládali světový obchod.

Z Batávie namířil parník přímo na sever. Po dvoudenní plavbě překročil rovník a blížil se k Singapuru.

V blízkosti Singapuru ztrácelo moře modrou barvu a připomínalo živou zelení svěží louku ozdobenou půvabnými malajskými lodicemi, jejichž záď je vyšší, než příď.

Anglický válečný a obchodní přístav nejzazšího východu Singapur projevuje svoji důležitost i výstavností města, přesto však je z velké části městem čínským. Číňané se zmocnili všech řemesel a vedle Malajců jsou zde nejpočetnějším obyvatelstvem. Výstavná evropská část s palácem guvernéra, katedrálou a různými paláci tvoří střed města. Na pahorkatém západu se pyšní vily Evropanů, na jihu je čínská čtvrť a na severu malajská

V ulicích Singapuru se setkávají všechna lidská plemena. Tramvaj je určena pouze pro barevné obyvatelstvo, lehký dvoukolý vozík rikša, tažený kulim, není rovněž pokládán za dopravní prostředek vhodný pro Evropana. Běloši jezdí většinou v autech.

V Singapuru se sešla i všechna náboženství a v četných kostelích, kaplích, pagodách, templech a mešitách uctívají věřící Krista, Bráhmu, Buddhu, Konfucia a Alláha.

K zavazadlům manželů Jírových přibylo několik památek z Malajského poloostrova, když nastoupili další plavbu Indickým oceánem k ostrovu věčného jara, Ceylonu. Oceán byl opět klidný a leskl se jako perleť; vánek osvěžoval cestující.

Britský Ceylon soustřeďuje všechny divy Indie a jeho přístav Colombo všechny lodě plující na Východ a vracející se do Evropy.

Evropská část města je moderní, zdobí ji nádherné budovy, muzea, pomníky, chrámy různých vyznání. Hlavní třídy jsou velmi rušné. Domorodí obyvatelé jsou většinou malé postavy, měděné hnědé pleti, dlouhých černých vlasů stočených do věnečků a zdobených hřebeny ze želvoviny. Oděvem je kus plátna svinutý kolem boků. Ústa si malují a zdobí se náramky a náušnicemi jako ženy. Ženský účes s hřebínky nosí i námořníci a hojní žebráci obklopující cizince.

Nápadnou zvláštností Colomba je nedostatek koní. Nahrazují je malí hrbatí býčci zebu a buvoli. Slon, používaný k zemědělským pracím, je častým zjevem v ulicích města.

Překvapením pro cizince jsou hejna havranů a kavek posedávajících na stromech a římsách a nakukujících do oken domů. Jsou trpěni jako zdravotní

dokončení na straně VI

pokračování ze strany V

služba odstraňující odpadky. V obytných místnostech jsou častým zjevem ještěrky procházející se čile po stěnách a lapající velké mouchy.

Klidné moře očekávalo návštěvníky ostrova, a když jejich loď opustila břehy Ceylonu a přístav v dálce zmizel, obklopovala je jen spousta vod oživovaná létajícími rybami.

Čtvrtý den po vyplutí z Colomba zakotvil parník v hlavním přístavu západní Indie Bombaji.

V přístavních ulicích je mnoho čínských a japonských domů a zábavních podniků pochybné úrovně navštěvovaných námořníky všech kontinentů a domorodci z vnitrozemí. Evropané sídlí většinou na ostrovním výběžku Malabaru, na jehož nejvyšším bodě se zdvihají perské „věže věčného mlčení“. Předkové bombajských Pársů, uprchlí z Persie, když mohamedáni pronásledovali jejich víru, se zaměstnáním přizpůsobili době, ale podle své víry dále pohřbívají své mrtvé v těchto věžích, kde supi odklízejí tělesné pozůstatky, a tak je podle přesvědčení pársského náboženství uchrání od znečištění rozkladem a hlínou.

Bombaj je město obchodu a průmyslu a středisko vývozu. Jeho stinnou stránkou jsou hrozné epidemie moru a cholery. Vznikají v chudých předměstích, kde žijí lidé v největší bídě a nečistotě.

Další cesta parníku nyní směřovala k africkým břehům. Přímá cesta z Bombaje do Terstu trvá šestnáct dní, ale Jírovi neměli naspěch, poznávání cizích krajů je zajímalo, a plavba po klidném moři byla Jírovi příjemnou zotavenou po letech tuhé práce.

Pětidenní plavba z Bombaje do anglického Adenu, ležícího v jihozápadním cípu Arábie, uběhla rychle. Opevněný Aden, hlídající vjezd do Rudého moře, je posledním významným přístavem asijským na cestě do Evropy.

Rudé moře je přivítalo sytě modrou barvou a živým plavebním ruchem

V Suezském průplavu se cesta ke Středozemnímu moři zúžila a vyústila do pouhého kanálu, který však má nesmírnou obrannou důležitost.

V Port Saidu se mísí evropský způsob života s orientálním. Některé ulice mají ráz evropský, jiné jsou čistě východní. Pouliční prodavači, poháněči oslů, zahalené ženy, krásné typy Arabů a tlustí Turci, všichni tvoří směsici plnou ruchu a malebnosti. Suché vedro a nedostatek stínu unavuje Evropana a sklon domorodců k zahálce se jeví být oprávněn.

Z Port Saidu měli Jírovi namířeno do Janova přes Neapol.

V Janově se rozloučili manželé Jírovi s mořem. Jírovi bylo teskno při posledním pohledu na modrou hladinu. Vzpomínal, jak před lety zde stanul poprvé s mnoha nadějemi, které se splnily, a nyní se vrací jako nezávislý muž, přitom ještě mladý a přístupný všem radostem života. A přece opouštěl moře nerad a nebyl si jist, zda vnitrozemí ho uspokojí.

Pro trvalý pobyt si manželé zvolili Curych, jejich úmyslem bylo navštívit příbuzenstvo v Čechách a v Sasku, odkud paní pocházela, a pak odjet do Švýcarska.

Praha byla Jírovi méně známá, než Sydney. Z doby svého mládí si pamatoval na Prahu jen málo. Nyní poznával město zraky zkušeného cestovatele a byl nadšen její krásou. Líbila se mu starobylým rázem svých čtvrtí, malebnou polohou na březích Vltavy, krásnými výhledy na moře střech, věží a ulic i českým hlaholem a životem.

Návštěva rodiště Jíru zklamala. Domácí chléb ho přivítal svou vůní, která byla nezapomenutelná, ale rodný dům se mu odcizil. Tam, kde v mládí kul své plány do budoucna a kam se vracíval ve vzpomínkách, nebylo pochopení pro změny, které prodělal v daleké cizině.

První čas své curyšské doby se manželé zaměstnávali uspořádáváním bytu a zejména Jíra rozvěšoval své dovezené australské sbírky. Později nacházel rozptýlení v četbě a procházkách. Věnoval se i studiu francouzštiny a navštěvoval různé přednášky.

Posledním rokem, kdy manželé Jírovi mohli dlít spolu, byl rok 1900, kdy navštívili mezinárodní výstavu v Paříži, kde se setkali se švagrem Janouškem. Velkolepá světová výstava se stala dostaveníčkem mnoha Čechů a četné výrobky vystavené v rakouském pavilonu budily svou dokonalostí obdiv cizinců. Také Janoušek se účastnil výstavy vlastní expozicí.

Jíra byl čestným společníkem Čechů na terasách Trocadera pod Eiffelovou věží a ochotně uplatňoval svou znalost francouzštiny jako průvodce Janouška a jeho přátel po Paříži.

Po návratu do Curychu se stav Jírovy manželky natolik zhoršil, že musela být převezena do ústavu pro duševně choré v rodném Sasku, kde už zůstala až do své smrti. Jíra se stal opět mužem bez domova žijícím v cizím prostředí.

Věnoval se novému uspořádávání svých sbírek a zaplňoval osamělý život vzpomínkami a úpravou přivezených památek. Okna a dveře pracovny dostaly závěsy z dlouhých pásů vydělávané kůry (lýka) pomalované primitivními vzory australských domorodců. Nad psacím stolem byla zavěšena sbírka štítů, kopí, oštěpů, bumerangů a palcátů, všechny tyto předměty byly zhotoveny ze dřeva. Na protější stěně visely ozdoby používané Australany při tanci: náhrdelníky, zástěrky z lýka, velké, bohatě vyřezávané hřebeny, koše pletené z trávy, různé dřevěné talíře a nástroje, mísy různých velikostí, podivné čtverhranné vidličky používané domorodci ještě za časů kanibalismu jen při obřadech jedení lidského masa. Dále zdobily stěny různé rohože z bambusu, dřevěné podhlavníky tvaru malých stoliček, pletené vějíře a žíněné ocasy a držáky na zahánění much a komárů. Zbraně a nástroje byly zhotoveny z tvrdého tmavého dřeva a zdobeny vyřezávanými ornamenty. Některé oštěpy byly opatřeny hroty z lastur nebo z kamene, oštěpy k lovu ryb byly zakončeny ostrým trojzubem z kosti. Na knihovně byly rozestaveny modely primitivních loděk z jednoho kusu kmene spojených dřevěnými oblouky s plovákem, který udržoval rovnováhu plavidla. Sbírku doplňovalo několik tlustých kůží pocházejících z ptakopysků a klokanů, několik velkých vajec a dlouhých per pštrosů a krásné mušle, mezi nimi vynikaly zvlášť veliké a krásně zbarvené ulity tritonů.

V knihovně byla zařazena anglická ilustrovaná díla o Austrálii a ostrovech Fidži a alba fotografií z Jírova života v těchto zemích.

V pracovně ozdobené vzpomínkami na namáhavý, ale krásný život v zámoří a na daleké cesty, doplňoval Jíra své znalosti studiem jazyků a bádáním o různých problémech, pro které neměl dříve čas.

Banánová plantáž Varata, pan Bedřich Jíra

Pro ruční práce si zařídil ruční dílnu, kde zhotovoval různé ozdoby a pomůcky, jejichž pečlivé zpracování svědčilo o zručnosti i tvořivém talentu.

Byl však stále sám a i při všech udržovaných zájmech mu bývalo teskno a měl pocit prázdnoty života. Chodil občas do společnosti vzdělaných občanů Curychu, a v jejich společnosti poznal mladou Češku, učitelku Marii Reitingerovou.

Brzy se z pouhé známosti vyvinulo přátelství. Inteligentní a jemná dívka učinila na Jíru hluboký dojem. V té době už pomýšlel na rozvod s nevyléčitelně chorou vzdálenou manželkou. A tak nakonec se Marie stala jeho novou životní družkou.

V Ženevě, kam s Marií roku 1906 odjel, se usídlili v pětipokojovém bytě v Avenue des Vollandes 7 v klidné čtvrti „des Eaux vives“. Podnikali dlouhé procházky po ženevském okolí a výlety po krásném jezeře Léman. Vzorně upravené pobřeží a park se staly oblíbenými místy jejich pravidelných procházek. Ženeva, rozložená malebně po obou stranách Rhony a jihozápadního cípu jezera, se jim zalíbila jak svým přírodními krásami, tak svou výstavností. Z mostu Pont du Mont Blanc se jevil úchvatný pohled na nejvyšší horu Evropy, jejíž zasněžený vrchol se třpytil v dáli. Rozsáhlé jezero oživené motorovými čluny, parníky a krásnými dvoupatrovými loděmi nahrazovalo Jírovi moře a vzbuzovalo nadšení u mladé manželky, vášnivé milovnice přírody. Křišťálově čistá, světle zelená voda jezera byla tak průzračná, že bylo možno sledovat pohyby ryb. Na mostech sedávali chlapci a rybařili bez vnadidla. Hbití rackové a hrdé labutě, malý maják a vysoký vodotrysk doplňovaly krásu jezera. V zimě, kdy prudká brisa rozvlňovala jezerní hladinu, stříkaly vysoké vlny až na nábřeží a odívaly je pohádkovou nádherou: kapky zamrzaly hned při dopadu a pokrývaly ledovým krajkovím stromořadí, lavičky i svítilny.

Radost z nového života vrátila Jírovi jeho vrozenou veselost a pocit štěstí.

V tom roce byl do Ženevy svolán druhý světový kongres esperantistů. Jíra, který studoval už po několik let esperanto, se velmi zajímal o tento pomocný jazyk, a jeho autor, varšavský Dr. L. Zamenhof, poutal jeho živou pozornost svým pojednáním o omezení rozporů mezi národy formou mezinárodní řeči. Jíra pokládal tuto snahu za účelnou, neboť za svého mnohaletého pobytu mezi příslušníky různých národností poznal potíže pocházející z jazykového šovinismu. Lehká srozumitelnost esperanta, jehož většina výrazů pramení ze živých jazyků, usnadnila jeho studium a pravidelná účast v ženevském klubu esperantistů dokončila jeho úplné zvládnut této řeči. Na kongresu se stal pokladníkem. Sjezd dosáhl značného úspěchu. Účastnil se ho i sám zakladatel Zamenhof a mnoho vynikajících osobností ze všech zemí světa. Na sjezdu se mluvilo výhradně esperantem a tím byl potvrzen praktický význam tohoto umělého jazyka.

Další činnost si Jíra našel v roli pedagoga. V listech vyměňovaných se švagrem Janouškem upozornil na vysokou úroveň ženevských škol hojně navštěvovaných cizinci, a když Janoušek projevil přání poslat svého syna Josefa na tamní vyšší obchodní školu, nabídl se, že svému synovci poskytne byt a bude dohlížet na jeho studium. Mladá Jírova choť se nadšeně k plánu připojila.

Jíra věnoval svému synovci mnoho ze svého volného času a uplatňoval vychovatelské názory získané četbou Rousseauova Emila a doplňované vědomostmi manželky – učitelky. Každý pokrok jeho svěřence těšil Jíru jako vlastní úspěch a naplnil život obou manželů novým elánem.

Synovci Josef a Otakar navštěvovali ženevskou obchodní akademii a Jíra jim zůstal dobrým přítelem a rádcem. Snažil se nalézt v Ženevě vhodné zaměstnání, aby zvýšil své příjmy. Ovládal plynně mimo češtiny němčinu, francouzštinu, angličtinu, esperanto a nezapomínal ani na oba získané domorodé jazyky v Austrálii, jazyk, jímž se hovořilo v Sydney a ten, který se užíval na Fidži.

Roku 1912 opustili manželé Jírovi Ženevu a přesídlili do Prata u Florencie. Tam Jíra převzal vedení pobočky firmy Bratří Janouškové, založené roku 1910 nejstarším synem svého švagra Ladislavem, a pustil se s chutí do práce. Byl to opět ten dobrosrdečný a veselý muž, kterého znali, a zdálo se, že se mu brzy podaří přispět k rozkvětu mladého českého podniku v Itálii. Ihned se pustil do pilného studia italštiny a mladá choť se s radostí připojila.

Sotva byly překonány počáteční potíže nedávno založeného podniku, vypukla světová válka, a když se roku 1915 připojila Itálie k Velké dohodě a přerušila styky s Rakousko-Uherskem, byl Jíra postaven před nesnadný úkol hájit zájmy česko-rakouského závodu v Itálii. Nesnáze kupící se do cesty stále rostly. Hlavní destilační přístroj firmy byl zabaven a přidělen milánské konkurenční firmě, pohledávky a zakázky nebylo možno vymáhat a nedostatek surovin a provozních materiálů brzdil každý Jírův pokus o zdolání stále nových potíží.

K těmto starostem přibyla Jírovi v prvním roce války starost rodinná. V říjnu 1914 se Jírovým narodila dceruška, kterou vítali jako požehnání rodinného krbu a střed skutečného domova.

Válka nebrala konce, odbyt zboží byl nepatrný, běžná vydání stravovala postupně i provozní prostředky a zbylé zásoby byly ponenáhlu vyčerpány. Když roku 1918 válka skončila, připomínal podnik „snědený krám“ a Jírovy vlastní úspory rovněž téměř zmizely.

Poválečné poměry se zdály být Janouškovi vhodnými k obnovení pobočky firmy, ale s jiným sídlem. Byla tedy přemístěna do Terstu, který po válce připadl Itálii, a vybudována v terstském přímořském předměstí Barola nedaleko zámku Miramare.

Tak se Jíra dostal opět do Terstu, odkud před 36 lety nastoupil cestu světem.

V Terstu se Jíra opět sešel se svými ženevskými žáky Otakarem a Josefem a později s Ladislavem. Pracoval s nimi postupně po šest roků jako ředitel terstské filiálky firmy Fratelli Janoušek.

Mezi jeho přátele patřil i děkan blízké obce Poseku, rodilý Čech, který mu svou moudrostí a rozšafností vyvrátil jeho nepříznivý dojem o kněžích získaný v Itálii a přesvědčil ho, že svědomitý a vzdělaný kněz je prospěšným čelenem lidské společnosti. Přátelství s českým děkanem ho však nepřimělo k tomu, aby změnil své přesvědčení, že každé velké světové náboženství směřuje k povznesení lidstva a každé má stejná práva šířit své učení. Tvrdil, že hodnota člověka není závislá na druhu církve, k níž se hlásí, ale na vnitřních kvalitách a jejich praktickém uplatnění ve styku s ostatními. Proto Jírova dcerka zůstala nepokřtěna a požádala o tento obřad sama až po otcově smrti.

Šedesátka zastihla Jíru v plně svěžesti a nebyla překážkou jeho nových plánů: Z Ameriky se ozval opět jeho bratr Bedřich, a znovu jako kdysi zval bratra k spoluúčasti na jeho podnikání. Bedřich byl stále svoboden a měl v úmyslu předat Františkovi svůj podnik. Manželé Jírovi se chopili s elánem těchto záměrů a začali uvažovat o přesídlení. Ladislav Janoušek se usadil v Terstu natrvalo, aby jeho děti mohly chodit do školy a nemusely střídat české a italské vyučování neustálým přemisťováním.

Bedřich Jíra z Ameriky a František z Terstu si vyměňovali pilně dopisy a chvíle odjezdu Jírových z Terstu se blížila. Náhle, po vánocích roku 1924, Jíra vážně onemocněl. Nikdo nepředpokládal, že by nemoc svou tělesnou zdatností nepřekonal, neboť po celá dlouhá léta býval vždy zdráv. Jeho stav se však stále zhoršoval. Marně zápasil sám, marně zápasili o jeho život lékaři. Dne 4. srpna 1925 dotrpěl František Jíra ve svém bytě v Barcole, v domě č. 366 ve čtvrti Bovedo.

Tam, nedaleko terstského přístavu na malém hřbitůvku se stále zelenými cypřiši, zcela blízko mořského břehu, stojí jednoduchý kříž s bílou deskou nesoucí nápis Francesco Jíra. Tam spočívají tělesné pozůstatky věrného milovníka moře a ušlechtilého českého člověka, nedaleko stále se vlnících vod, šumících svou velebnou píseň o kráse a síle života.

Pohled na obchod pana Františka Jíry v Neu Vali-Vali

Všechny tučné a mlčenlivé ryby

Eva Mišíková

Stromovka

Stromy náhle nahé
do nebe trčí rozeklané,
stařenka s popelavou tváří
pod klenbou z větví rozjímá.

Hlouček mystiků
prolézá dírou v ohradě
a mizí v sloupoví.
Z ruiny v plachtách
vynáší dítě slabikář.

Ptám se ho zblízka:
Kam ho dáš?

Královně zimy,
šeptají drobná ústa.
Ať slabikuje viny
do jara
a do peřiny…

Přítel

Ještě se pamatuji na Světlo,
jak se přelévalo,
na rytmus přílivu a odlivu,
na divoké břehy a pevné skály
a kterak promluvily…

Zmizely hlasy rozzuřených obrů,
zobáky exotických ptáků,
nakloněné hlavy studených mágů,
i ztuhlé rámě hvězdného páru.
V nedostupných mělčinách
se hromadily a truchlily
všechny tučné a mlčenlivé ryby,
váhaly vším, i šupinami.

Nejbližší přítel k Tobě obracel tvář,
nevíš na kterém z pustých ostrovů.
Marně ho voláš, marně ho hledáš
v pohybu rozdělených vln.

Dosud se opírá
o vyvřeliny neznámých mudrců,
očima hltá horkou lávu
a hyne touhou
po nekonečných proměnách…

Advent

Tvá Blízkost?
Radost v území,
kde zrají klasy
podél cest.

Území bez dopravních značek,
území svobody žít zázrakem,
v němž jiný umírá.
Uvidět ji
znamená nést si ji
jako vzácný poklad
i v nejhlubší samotě.

Uvidět ji
znamená najít odvahu,
abychom se přimkli
ke svým počátkům,
k první plaňce plotu,
odkud jsme kdysi vyhlíželi
nezměrnou pláň
a v poryvech větru
zapisovali do své paměti
sdělení o životě,
jejž nelze krotit
ani vymítat,
zbavovat rytmu
ani umlčet.

Tvá blízkost?
Než ji odměřovat,
než ji ohraničit
vlastním úsilím,
raději
tu nabídnu svou náruč vichrům
a Tvé posly, Bože,
nechám vystoupat až k temeni lebky,
aby tu odhalili krutost myšlenek,
první a poslední hradbu
mezi Tebou
a námi.

O holi
(Ukrajina)

O holi, v botách ztěžklých blátem,
pastevec kráčí sám a zmaten.

Pod nebem s vraty dokořán
váhá, zda vejít, nepoznán.

Až z dutin stromů Marie
šeptá: Ach, synu, jak Ti je?

Jak vráska k vrásce přibývá
má mlčenlivá krajina.

Na malém dvorku hliněném
zápasí babka s andělem.

Suknicí černou vítr zmítá,
stařenka JE a není zpitá.

Na jiném dvorku tesař chvatem
svůj obraz Krista křísí dlátem.
Do krajek zem se tiše strojí,
po SLOVU prahnoucí, tvář dvojí.

Vincentovi van Goghovi
(Klášter St.Paul, St.Rémy)

Hodiny bděli jsme u vlčích máků,
Vincente, neblázni, kolik jsi platil?
Mince Tvé svítí jak stopy dvou mágů.
Kolik hvězd nad Rónou pro ni jsi ztratil?

V kostele ztichly i dubové lavice,
klekátka prohnutá pod tíhou kolen,
v bolesti šílenců bořících hranice
probouzel Kristus svým světlem Tvé Sbohem.

V blátě a lijáku, za praskotu stébel,
v slunci meč vyhlížel, my
před ním ztichli.
Po rvačce pijáků sám do nebe hleděl,
kdosi mi pošeptal: Vincent byl zvyklý.

Nejchudší z chudých vnořil se do polí,
svou láskou trmácen, zář vlévá Ti do žil.
Má ruka v Tvé, v Té jeho jsme obojí,
krev, kterou vykřičel, zlato, jež propil…

Muž a podzim

Hloubavá mysl, přemítání, komorní skladba pod kůží.
Lebeční kost opírá o kmen,
po jiném svazku netouží.
Vyhlíží soumrak, dechovku,
pak závozníka s fůrou sena.
Do mlhy vytroubil svůj stesk, sedá si k cestě na polena.

Je ještě brzo, volá do tmy, já
nemyslel jsem na zimu.
Ptáci zobou, co podzim nadělil a v zahradách se pálí listí.
Vdechuje kouř, přivírá oči a
po paměti dýchá svět.
Až déšť rozmáčí jeho stopy,
zas' podiví se, naposled.

Vešel

Za oknem do tmy Hvězda září,
Bůh vešel, Země jásá, jí se, pije,
leč jemu v ústrety jdou žháři
a jeho dechem umírá jed zmije.

Kolébkou poušť je Mu, když sílí,
a hrobem výkřiky: Již zmizel, sláva!
Však srdci, byť se mýlí,
ze skály pramen živý dává.

Bloudíš-li a žízníš,
on zrcadlí tvou duši,
i živým bývá pro smích
a mrtvým kresbou,
tuší…

Palmové ratolesti,
ratolesti štvané,
proroctví z haldy smetí,
děti umazané!

Položte hlavy do polštářů,
zhasněte, vězte víc!
Při svícnu těla zahořela
a Král musí jít do ulic…

Náhrobek

Ozvi se, když nespím,
Ty, jenž v soumraku zapomenuté Slávy
dokážeš
náš marný tanec těla,
naše vítězství i pády
roztříštit jako náhrobek
do něhož jsi,
s láskou námi nepochopenou
vpisoval život za životem,
jméno za jménem.

Per Dominem

Dokud nevzejde mi Jitřenka,
dokud se nevykloubí slovo
z pouzdra, šlach a pevných kostí,
dokud lásky nebudu mít dosti,
já se Tě nepustím,
já se Tě nevzdám.

A úplněk, až vzroste
budu se ptát snad posté:
Není to marné, pomíjivé,
přebrodit Jabok, nést si věno,
a někde za potokem zůstat sám
pocítit bolest z nenávratna
a hledat Jeho tvář
a hledat Jeho jméno?

Není to marné v každé růži,
v každém trnu, v ohybu cesty,
až za vsí, v slunci, nad propastí,
dávat své srdce ženě, muži?

Ne na rameni, svázané,
ne z mrtvých útrob, beztvaré,
ne jako pomstu za útěk,
v cárech a zplihlé,
jen to NE.

Tak jako v kyčli chromý povstal Jákob
a novic v klíně ženy hledal prozření,
já odevzdat teď toužím, v klání
vše, co je mimo čas a soužení,
mimo čas, ten tikající,
vše co jsme nazí, milováni,
dosud nestihli si říci…

Člověk a kámen

Vybočili jsme z řady kamenů,
někdo z nás v tu chvíli mluvil
o Demlových kamenech-chlebech.
Stáli jsme v kruhu,
z kapes vysypávali písek
a pomyšlení na návrat
nás přivádělo do rozpaků.

Obracení kapes,
vyzouvání a nazouvání bot
se s každým zasupěním a houknutím zrychlovalo,
jeden z nás už se pomalu vzdaloval…

Nuceni nad to se povznést,
napnuli jsme všechny své síly
a tak dlouho rozdmychávali těžký a květnatý mrak,
až se od krajů začal rozsvěcet,
hnán větrem zešpičatěl,
jeho příď se trhala a nořila
do bílých cárů těl
roztahaných po vyhřátých kamenech
a okolních svazích
a jiná praskala
pod tíhou zkřížených kmenů.

Naše netrpělivé pohledy
dopadaly na zem,
zaplétaly se do tenkých kořenů,
až docela zmizely
v posledním jazyku
sněhu.

Chrám

Jaký je chrám,
z něhož vynáší se po vědrech jen sůl,
kde sladkost přetrvává,
svícen co svícen,
vůně k zemdlení.

Od pražce k pražci,
patník po patníku,
pospíchá člověk do tmy se svou touhou,
šedivá drť a skřípot pod nohama,
na špičky bot se lepí čerstvý sníh.
Jaký je svět, ten z vyvřelin a chladu,
mistrná ražba dvou
v třiceti stříbrných?

V mrazivé noci, žhnoucí za úplňku,
pospíchá muž,
však v zádech jeho,
řadí se stíny, jeden za druhým…

Eva Mišíková (* 1961 , Káhira) je překladatelka z francouzštiny, gymnazijní profesorka. Dosud vydala básnické sbírky Civilizování půd a Soutěsky. Další básně a kratší prozaické texty publikovala časopisecky. Překlady básní Jeana Tardieua Mezi dveřmi a oknem vydalo v roce 1994 nakl. Paseka. Svými sonety přispěla do posledního románu Zdeňka Pošívala Zakázané doteky. Zde otištěné básně jsou ze sbírky Fraktální básně s aktovkou.

---

dokončení ze strany II

za to velké peníze. Bez jakéhokoli problému nebo odporu rozhodovali o všem, a teď najednou tohle.

Na tu petici jsme shromáždili sto podpisů mladých autorů a požadovali jsme vlastní galerii. Přitom jsme chtěli zrušit komise, kde to bylo zabetonovaný. Tak jsme vymysleli, že budeme mít schránku na poště, a kdo se přihlásí, bude mít podle chronologie výstavu, což je samozřejmě taky blbost, ale obešli jsme tím ty komise. A schránku na Hlavní poště budu vybírat já. Tím jsme se taky vyhnuli tomu, aby pošta chodila přes svaz. Galerie Mladých existovala už v 60. letech i v 70. letech, v Mánesu, takže požadavek na její obnovu nebylo na první pohled nic tak „pirátského". Takže nám nakonec přiklepli Galerii U Řečických.

Kdy to bylo?

To byl dlouhý proces, s výstavami jsme tam začali naostro až 1. ledna 1989. A jelikož jsme věděli, že je řada výtvarníků, kteří nemohli studovat ani nějakou školu, tak jsme si prosadili, že na každý výstavě bude vystavovat jeden člen fondu, vystudovaný, který si s sebou bude moci přivést libovolného hosta. Malíř Pepa Žáček, který se přihlásil jako první, si jako hosta vybral Davida Němce, chartistu, aby tedy byla nějaká sranda.

Byla vernisáž, přišli tam ten předseda svazu s tím plukovníkem, a teď si mysleli, že tam budou nějaké karikatury Husáka nebo tak, měli z toho evidentně strach, a když uviděli jen nějaký abstrakce, tak jim spad kámen ze srdce a říkali, že to je jako dobrý.

Jméno David Němec jim nic neříkalo…

Určitě ne, i když potom jim třeba nějaký udání přišlo. Při té vernisáži tam natáčel samizdatový Videožurnál, hrál tam Agon a uváděl to Rezek, a jediný „průšvih" byl, že jsem byl v tričku – to bylo jediný, co nám vytkli, cha cha cha.

Teď bylo dohodnuto, že se výstavy budou po čtrnácti dnech měnit. A co čert nechtěl, ten poslední den začal právě Palachův týden. Takže David Němec s Pepou Žáčkem svěsili obrazy, odvezli je domů a šli na Václavák, kde oba sebrali a byli pak čtrnáct dní ve vazbě. Takže první výstava U Řečických měla vskutku odpich – první dva, kteří tam vystavovali, skončili na Ruzyni. Mimo jiné na tu výstavu přišlo dva tisíce lidí – stokrát víc, než byl předchozí galerijní „rekord".

Jak jste na zatčení Žáčka a Němce reagovali?

Jako šéf galerie jsem napsal petici, že členové Mladých výtvarníků Žáček a Němec byli neoprávněně zadrženi, ačkoli se ničeho protizákonného nedopustili atd. a pod tím bylo osmdesát podpisů – v té době byl zrovna mejdan UMPRUM v hotelu Tichý, tak to tam všichni podepsali, ožralí, že jo. To bylo zrovna ten první den, co se zatýkalo, my jsme nevěděli, co se děje, a teď tam najednou asi v devět večer začali chodit lidi, kteří byli úplně mokrý, že na Václaváku jsou vodní děla a pohotovostní jednotky. Takže příští den jsme byli na Václaváku taky. Teď na Hlasu Ameriky vysílali, že výtvarníci protestují proti zatčení svých kolegů a bylo tam, že za podpisy ručí Michal Blažek.

Estébáci na tebe nevlítli?

Ne, nic.

Ani ze svazu se neozvali?

To bylo nejzajímavější. Já přišel na svaz a povídám jim: „Prosím vás, jste informováni, že ti první dva, kteří vystavovali U Řečických, jsou zatčeni? My jsme sepsali petici, že jsou nevinní, protože nic neudělali!" A jejich reakce byla ta, že jestli jsem někde neřekl, že to je iniciativa Svazu výtvarných umělců!

Cha cha cha.

Rozumíš, oni měli strach jen o to, aby je s tím někdo nespojoval, cha cha cha, tihle národní umělci. Tak jsem jim to řekl a šel jsem pryč. Pak proběhla druhá výstava a normálně to jelo dál. Už se jim to vymklo z rukou. My jsme ale pořád zůstávali na té „jejich" straně, kromě tedy Davida Němce. Oni ale zřejmě spekulovali, že kdyby proti nám zakročili, že by nás okamžitě dostali na tu druhou stranu.

Ani tu žádost v roce 1985 „neošetřovala" StB?

Já vím akorát jedno, že jeden člen toho petičního výboru mi vykládal, že ho otravujou, no, Petr Vaněček to byl – on s nimi hrál takovou tu hru, že je chytřejší než oni a vykládal jim, jak se mýlí, že o nic nejde. Prostě vůl, úplný mimoň. To ale bylo jediný, co vím.

My jsme tam chodili na ten svaz a oni se vždycky snažili na nás připravit. Když jsme měli nějaké námitky, tak oni na to, moment, pane kolego, tady je, že Blažek dostal čtyři tisíce stipendium. Já na to moment, já žádné stipendium nedostal. Oni si na nás psali stipendia, který si potom rozkradli! Ten plukovník, který to tam měl dát do haptáku, z toho byl úplně na větvi.

Jak došlo k tomu, že se v Galerii U Řečických usídlilo za „revoluce" Nezávislé tiskové středisko, které vydávalo první nezávislé polistopadové noviny?

Aktiv, což bylo asi sto třicet lidí, mě zvolil šéfem té galerie. Byla tam ještě rada, kde byl Žáček, Jírová, Ogoun, Vaněček, Míka… 16. listopadu 1989 jsem se děsně ožral a sedmnáctého jsem měl kocovinu, ale příšernou, že jsem nemohl vůbec nic. Teď jsem samozřejmě všechno prošvihl. Večer jsem se to ale všechno dozvěděl. Druhý den ráno jsem šel do galerie a vyhlásil jsem tam stávku – napsal jsem to do oken, dal jsem tam svíčky a začali tam chodit různí výtvarníci. Zůstali jsme v galerii přes noc a ve čtyři ráno tam přišli lidi z Mánesa, Sozanský apod. V neděli jsme U Řečických vesele stávkovali a v pondělí ráno k nám z Mánesa poslali Havla, který hledal místo, kde se scházet. Takže jsme šli koupit polský salám a okurky a oni tam dva dny jednali a až v úterý si našli Laternu Magiku. Herci si to celé trochu přihráli k sobě, v neděli byl tedy Činoherák, ale v pondělí a v úterý to bylo u nás. Když pak v úterý v poledne vypadli, přišel Honza Brabec, bubeník z Plastiků, kterého jsem znal jako kameníka, a povídá: My tady budeme mít štáb! Cha cha cha. Já na to, výborně, a co potřebujete?! Dali jsme tam lavice a tiskové středisko bylo hotové. Dole byla ještě truhlářská dílna, a jak začali jezdit zvenku Schwarzenberg, Janouch a tak, tak tam měli v takovém kamrlíku místnost, kde schůzovali. A k Řečickým pak jezdili i ti, které postupně pouštěli z kriminálů – Veverka, Jirous, Čuňas…

Jak tam NTS bylo dlouho?

Byl to deník, udělalo se třicet jedna čísel, pár dní bylo na rozjezd, takže třicet pět dní nejmíň. Pak se to přestěhovalo do Bolzanovy.

Jak to U Řečických probíhalo?

Jednou to tam bylo dost divoký. V noci tam měl vždycky někdo hlídat. Často tam byl Kremlička se svým psem, nebo Petráček, který tam bydlel zamotaný v nějakých papírech. Přijel chlap z Českých Budějovic a přivezl nám xerox, který v té době měl jen málokdo. Jeden „výtvarník" tam udělal v noci mejdan, přivedl tam holky, ty holky si na ten xerox sedaly nahý a kopírovaly se. Já do galerie chodil na sedmou ráno, otevřel jsem dveře a teď celá galerie byly samé kozy, kundy a prdele, které byly napíchaný po stěnách, úplně všude. A teď za dveřmi už se štosovala fronta politických vězňů atd., kteří si do Prahy přijeli pro materiály třeba až z Moravy, a já zuřivě lítal po celý galerii a strhával to, co se dneska běžně v galeriích vystavuje.

Co bylo s Galerií U Řečických dál?

Já měl mandát na rok, a když skončil, tak jsme odešli – já, Ogoun, Jírová, Žáček, a já nevím, kdo ještě a řekli jsme jim, ať si zvolí jiné vedení.

Šel z vás po listopadu 89 někdo do „struktur"?

Z Galerie dali všichni přednost svému ateliéru před organizováním, když už to bylo v suchu, jak jsme se domnívali. Vzal to Knížák.

Takže jste to vybojovali Knížákovi.

To ne, dobyli jsme jednu kótu.

Petr Placák

• PASEKA •

Chopinova 4, 120 00 Praha 2, Tel.: 222 710 750 – 3, e-mail: paseka@paseka.cz, www.paseka.cz

Nassim Nicholas Taleb
Zrádná nahodilost

Každý z nás se snaží v životě uspět, některým se však v tomto úsilí daří lépe než ostatním. Je to zásluhou výjimečné dávky talentu, mimořádné píle či optimální strategie? Nebo snad lze úspěch přičítat čemusi zcela nepředvídatelnému - náhodě a štěstí? Kniha amerického ekonoma a investičního poradce se nepokouší o nic menšího než zásadně změnit náš pohled na sféru podnikání a obchodu a okolní svět vůbec a přimět nás, abychom si uvědomili zásadní roli, jakou v nich hraje fenomén nahodilosti. Autor v ní nezapře svou profesní zkušenost s finančními trhy, své inspirativní postřehy a úvahy však dokáže aplikovat i na životní realitu důvěrně známou každému z nás.

Z angličtiny přeložil Jan Hořínek
145 x 205 mm, váz., 276 stran

John D. Barrow
Kniha vesmíru

Nejnovější dílo oblíbeného popularizátora vědy Johna D. Barrowa podává přehled různých modelů vesmíru, které se ve vědě objevily od antiky po dnešek. Jde o soupis logicky propojený, jasně rozlišující, které z modelů mohou aspirovat na model pozorovaného vesmíru a které vznikly jen jako zajímavé matematické konstrukce. Čtenářská obec, která sleduje literaturu z oblasti kosmologie, jistě takovýto systematický přehled uvítá, neboť se vyznačuje neotřelým pohledem na tematiku. Zabývá se i různými bizarními konstrukcemi, jež vznikly na základě teorie strun a dalších současných směrů ve fyzice. Tajemno vanoucí z představ, že žijeme v jednom zákoutí nekonečně mohotvárného vesmíru, vyvolává vzrušení ne nepodobné vzrušení ze sci-fi, autor však střízlivě hodnotí úlohu těchto představ při vytváření co nejhlubšího pohledu na svět, ve kterém žijeme, a pečlivě rozebírá jejich filozofický obsah.

Z angličtiny přeložil Jiří Langer
170 x 240 mm, brož., 336 stran

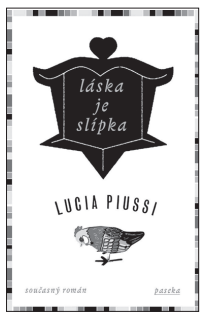

Lucia Piussi
Láska je slípka

Básník Karol, herec David, milionář Noro a Lena: tři muži a jedna žena. Příběh Leniných milostných vzplanutí a zklamání, vášně a hledání lásky zavádí čtenáře do bohémského prostředí Bratislavy, ale i Prahy. Lucia Piussi tu živým až slangovým jazykem podala velmi přímou výpověď o intimním životě současné ženy a o její snaze najít osobní i profesní ukotvení.

Ze slovenštiny přeložil Ondřej Mrázek
130 x 200 mm, brož., 224 stran

Abraham Skorka, Jorge Bergoglio
O nebi a o zemi

Současný papež František se ještě jako kardinál Jorge Mario Bergoglio pravidelně scházel se svým přítelem rabínem Abrahamem Skorkou, aby spolu debatovali o otázkách víry, o Bohu i ďáblu, vině a odpuštění, politice, globalizaci, vědě a konfliktech současného světa. Nakonec se rozhodli, že svoje rozpravy zpracují do podoby knihy. Dialog obou přátel a zároveň představitelů svých náboženských obcí vyniká hloubkou a přesností, ale současně odpovídá srozumitelnou a svěží formou na otázky, které si každý den kladou věřící i lidé, kteří se k žádnému náboženství nehlásí.

Ze španělštiny přeložily Jana Novotná, Dora Poláková a Blanka Stárková
130 x 200 mm, váz., 196 stran

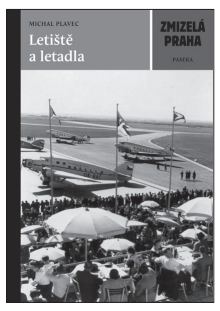

Michal Plavec
Letiště a letadla

Přestože první letadlo těžší vzduchu vzlétlo v Praze již v prosinci 1909, první oficiální letiště bylo v Praze založeno až v roce 1919. Do té doby využívali první aviatici nejčastěji chuchelské závodiště, pouze Ing. Jan Kašpar vzlétnul z polí u tehdejšího Proseku. Nepříliš daleko odtud vzniklo první oficiální letiště Praha, dnes známé jako Praha-Kbely. Až do roku 1937 se jednalo o největší pražské letiště, které plnilo jak vojenskou, tak civilní roli. Leteckými továrnami a výzkumným leteckým ústavem byla využívána ještě menší letiště jako Praha-Letňany a Praha-Čakovice. Pomyslnou štafetu převzalo v roce 1937 moderně koncipované letiště v Ruzyni (dnes Letiště Václava Havla), které zůstalo hlavním leteckým přístavem dodnes. Další svazek edice Zmizelá Praha seznamuje čtenáře s rozvojem letectví v našem hlavním městě a ukazuje, jak letecká doprava a stavby s ní spojené ovlivnily tvář metropole.

165 x 235 mm, váz., 210 stran, cca 200 černobílých fotografií

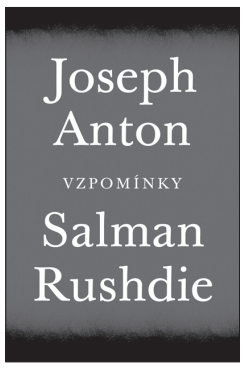

Salman Rushdie
Joseph Anton
Vzpomínky

Světoznámý britský prozaik se v dlouho očekávané vzpomínkové knize vrací k létům, která musel poté, co byl ájatolláhem Chomejním v únoru 1989 odsouzen k smrti za autorství románu *Satanské verše*, údajně namířeného proti „islámu, Prorokovi a Koránu“, strávit pod policejní ochranou a v neustálých obavách o vlastní život i osud svých blízkých. Strhující vyprávění zaujme dramatickým popisem událostí i otevřeností, s níž autor popisuje své vynucené soužití s policejními specialisty, zvraty ve svém soukromém životě či složitý vztah k vlastnímu otci a komentuje postoje těch, kteří jej veřejně podpořili nebo se naopak přidali k jeho kritikům.

Z angličtiny přeložili Lukáš Nový a Barbora Punge Puchalská
170 x 240 mm, váz., 564 stran

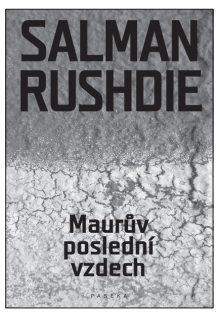

Salman Rushdie
Maurův poslední vzdech

Mnohovrstevným životním příběhem „Maura“ Moraese Zogoibyho, příslušníka bombajské obchodnické dynastie, potvrzuje světoznámý britský prozaik indického původu znovu svou pověst originálního vypravěče a brilantního stylisty. Moraesovu tragikomickou románovou zpověď je možné vnímat jako složitý organismus vzniklý prolínáním a vrstvením několika rovin reality a textu, jako nemilosrdný portrét moderní Indie i jako výkřik neukotvené duše toužící po životní autenticitě, nikdy však nepřestává uchvacovat svou invencí a vášnivým zaujetím.

Z angličtiny přeložil Pavel Dominik
145 x 205 mm, brož., 400 stran

Judith Schalansky
Žirafí krk

Co si myslí učitelka biologie o svých žácích, kolezích, výuce, výchově, vývojových teoriích a mnohém dalším? Názory a zásady gymnaziální profesorky Inge Lohmarckové jsou pevně vyhraněné, neboť se zakládají na nepochybných přírodních zákonitostech. Jak ale zvládá hrdinka, přesvědčená darwinistka, „boj o přežití“ v profesní i soukromé sféře, když její provinční gymnázium je pro nedostatek studentů krátce před zavřením, ona sama nedlouho před penzí a její rodina je prakticky nefunkční? Román lze číst i jako provokativní příspěvek k debatě o současném vzdělávání.

Z němčiny přeložila Magdalena Štulcová
130 x 200 mm, brož., 220 stran

Italo Svevo
Krátká sentimentální cesta a jiné povídky

Výbor dosud nepřeložených povídek terstského spisovatele Itala Sveva mapuje jeho tvůrčí dráhu od prvních textů, jež vznikly ještě před napsáním románů *Život pana Alfonsa* (1892) a *Senilita* (1898), přes období takzvaného ticha, kdy se Svevo chystal skoncovat s tou „směšnou a škodlivou věcí, které se říká literatura“, až k brilantním textům vzniklým v autorově poslední tvůrčí fázi, datované od vydání románu *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho* (1923), jenž mu přinesl slávu a úspěch. Některé z posledních povídek lze číst i jako kapitoly či fragmenty připravovaného čtvrtého románu, v němž mělo vyprávění Zena Cosiniho pokračovat, ale který už autor nedostal šanci napsat.

Z italštiny přeložila Alice Flemrová
130 x 200 mm, váz., 352 stran

Alice Munroová
Příliš mnoho štěstí

Zatím poslední svazek próz Alice Munroové opětovně potvrzuje autorčinu schopnost nahlédnout hluboko do duší svých mladých i stárnoucích hrdinek, čelících tentokrát ve větší míře než v předchozích knihách zlomovým životním situacím. Hrůzná rodinná tragédie, sexuální pokoření, nemohoucnost tváří v tvář brutálnímu zločinci či vzpomínka na někdejší krutý čin namířený vůči nevinnému dítěti představují pro hlavní postavy příběhů bolestné zkoušky, jejich vyústění však ukazuje, že život dokáže přinést naději a vysvobození i v nejtíživější chvíli. Téměř románová bohatost a propracovanost próz spolu se živostí, konkrétností a nepředvídatelností děje nabízejí již tradičně vrcholný čtenářský zážitek a nové vzrušující setkání se světem autorčiných příběhů, důvěrně známým a zároveň pokaždé jedinečným a překvapivým.

Z angličtiny přeložila Zuzana Mayerová
130 x 200 mm, brož., 312 stran

Knihy nakladatelství Paseka žádejte u svých knihkupců nebo na adrese:
Nakladatelství Paseka, obchodní oddělení, Chopinova 4, 120 00 Praha 2, tel. 222 710 750-3,
e-mail: paseka@paseka.cz. Aktuální informace o knihách nakladatelství Paseka
a speciální měsíční nabídku vybraných titulů s výraznou slevou najdete na www.paseka.cz.
Veškerou produkci nakladatelství Paseka obrdžíte v knihkupectví Fišer, Kaprova 10, 110 00 Praha 1,
tel. 222 320 730, e-mail: knihyfiser@knihyfiser.cz.

2/XXII BABYLON.indd 8 6/24/13 7:55:55 AM